

mehmet kemâl

PULSUZ TAVLA

ROMAN

KOZA YAYINLARI
TÜRK YAZARLARI

mehmet kemâl
PULSUZ TAVLA

19

« PULSUZ TAVLA »
Mehmet Kemâl'in romanı

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ : 19

(Yöneten : Mehmet Harmancı)

Mehmet Kemâl, Ankara'da doğdu (1920). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi felsefe bölümünde okudu. Gazetelerde türlü görevlerde çalıştı, fıkra yazarlığını bugün de sürdürüyor.

1940 kuşağının toplumcu şairleri arasında yalın anlatımıyla öne çıktı; ilk kitabı «Birinci Kilometre» 1945 yılında yayınlandı, bunu «Dünya Güzel Olmalı» (1954) izledi.

« Pulsuz Tavla », yazarın İkinci Dünya Savaşı yıllarında faşizme karşı savaşan bir aydının öğrencilik ve askerlik günlerini anlatan « Surgün Alayı » ndan sonra ikinci romanıdır.

Mekmet Kemâl'in bu kitabı 1976 yılı Aralık'ında Dilek Matbaası'nda dizilip basılmış ; kapak filmleri Zafer, baskısı Alemdar Ofset'te yapılmış ve Numune Ciltevi'nde ciltlenmiştir.

mehmet kemâl

PULSUZ TAVLA

Roman

BİRİNCİ BÖLÜM
BAŞLANGIÇ

BU ACIYI İLK defa tatmıyorum. İşsizlik, o benim sürekli alın yazım. Oldum olası birbirimizi kovalamışızdır. Ben onu yitirir gibi olduğum zaman, o beni bulmuştur; o beni yitirir gibi olduğu zaman, ben onu bulmuşumdur. İşsizlik bizim gibi insanların kaderinde vardır. Toplumun, başkaları için keyif veren, iç açıcı, vurdumduymaz, kurulu, çakılı düzenine hep kafa tutmuşuzdur. Kimseler daha «bu düzen değişmelidir» demezken, biz değişmesi, değiştirilmesi için güç, enerji, zaman, hepsinin üstünde bir gençliği harcayıp gitmişizdir. Sanki bizim gücümüz, enerjimiz, zamanımız ve harcadığımız gençlikle değişmesi kolaymış gibi. Bir de ardımıza dönüp bakmışızdır ki, yiten, ziyan olan, varını yoğunu veren bizleriz, parsayı toplayanlar ardımızdan gelenler.

İşsizlik aslında, bir alınyazısı değildir. Toplumun koşullarına gücünün üstünde kafa tutmaya yeltendin mi, ardından işsizliğin gelmesi de doğal sonuçtur. Bunun için kızmaya, darılmaya gerek yok... Razı olacaksın... Ama yakınlarınız o gözle bakmıyorlar.

«— Yahu, senin gibi adam da işsiz kalır mı?» diyorlar. Kalır ya, ahmaklar sizin yüzünüzden!... Size de şu pırıl pırıl, yaşanmaya değer gökyüzünü, yeryüzünü, doğanın nimetlerini, suyun akışını, güneşin ba-

tışını, sabahın oluşunu göstermek istiyoruz. Sizler görmek istemiyorsunuz. Bu yüzden bizi işsiz koyuyorlar, sizleri işiniz, gücünüz varmışçasına oyalıyorlar. Çilemiz beceriksizliğimiz, akılsızlığımız yüzünden değil, sizin ahmaklığınızdan. Sizin bunları görememenizden...

İsmet Paşa'nın Başbakanlık ettiği koalisyonlar döneminde bir Bakanlığın basın müşaviri idim. Bir çocukluk arkadaşım Bakan olmuştu. Kutlamaya gittiğimde :

«Benimle çalışır mısın? Gel basın müşavirim ol...» dedi. Oldum. İşsizliğin tatlı yemişini bırakıp devletin iki dudak arasında insanı çiğneyen ağulu yemişine koştum. Paşa'nın hükûmeti devrilinceye dek kimse de bir şey demedi. Paşa'dan sonraki koalisyon döneminde gelen Bakan MP'liydi. Köşede kalan bir makine çivisini Bakan yapmıştı Bölükbaşı. Bir hizmetin bedelini ödüyordu. Türkiye'de hükûmetleri hep yolsuzlukla suçlarlar. Bu hükûmetlerin suçu değildir. Hükûmet etmenin yolsuzluk etmeye çok uygun olmasından gelir bu suçlama.. Herkesin gözü devletin kesesindedir. Geri kalmış toplumlarda usül bu! Devlet kesesinden aldığın kuruşun hesabını soran olmaz. İster memur ol, ister özel sektör dediğimiz müteahhit ol, elin devletin kesesinde bulunsun. Yeter ki bulunsun. Devletten alınanda ortak bir paylaşma vardır. Herkes devlet pastasına yakınlığı oranında bir şeyler alır. Kimse kimseye ses çıkarmaz. Ortak paylaşmada mızıkçılık edilirse, dırıltı olur. Devlet eliyle kişi zengin etmeden yakınanların da elleri devletin cebindedir. Onlar da ellerini daldırdıklarında bir şeyler alabilirler. Bunun adı maaştır, ücrettir, telif hakkıdır, yolluktur, hasılı ortak paylaşmadır.

Lokomotif yolsuzluğu ortaya atılmıştı. Mesele çok-

tan kapandı, ne suçlayan kaldı ortada, ne suçlanan. O zaman İsmet Paşa'nın muhalifleri bu lokomotif işinden çok şeyler ummuşlar, çullanmak istiyorlardı. İsmet Paşa, o zaman öğrendik ki, Millî Şef'ken Yerli Mallardan hediye edilen bir kostümlük kumaşın bile makbuzunu, faturasını saklamış da, haberimiz yokmuş. Devleti yıllarca elinden tutan adam, devlete günün birinde hangi aç midelerin saldıracağını hesaba katmaz mı? Vay gafiller, vay!... Yolsuzluk atına binip, yolsuzluk yapanın üstüne yürüdün mü, biraz iktidar koltuğuna oturmuş gibi oluyorsun. Bunlar da öyle sandılar. Ver yansın ettiler. Bölükbaşı da bu lokomotif yolsuzluğuna takmıştı kancayı... Takmıştı ama, belge lâzımdı, doküman lâzımdı, yolsuzluğu ispatlayacak resmî kâğıtlar lâzımdı. Hattâ bunlar da yetmiyor, yolsuzluğu yapanı ve yaptıranı isim isim vermek lâzımdı. İşte Lokomotifçi o zaman ortaya çıkmıştı. Gazete bürolarını dolaşıyor, bazı haberler uçuruyor, perde gerisinden yolsuzluk olayını besliyordu. Bunu duyan Bölükbaşı Lokomotifçiyi hemen yakaladı. Bir alay fıs fıs'tan, bir alay kos kos'tan sonra anlaşmış olacaktır ki, artık Bölükbaşı bir aslan kesilip lokomotif yolsuzluğuna sahip çıkıp üstüne yürüdü.

Lokomotifçinin bu hizmetinin altında kalmadı Bölükbaşı, Meclis dışından, hemen, onu Bakan yaptı. Siyasî geleneklerimize, Kabineye dışardan Bakan alma da girmişti. Bu son modalardan biriydi. Moda Bakan Kabineye girdi.

Lokomotifçi Bakan olmuştu. Sorarım size Bakan ne demek? Siz düşüneceksiniz ve cevap vereceksiniz:

«— Bakan lokomotif demektir.»

Hayır bilemediniz! Bakan demek, bir kırmızı plâkalı otomobil ve önünde onu süren terbiyeli bir şoför demektir. Bütün Bakanların kırmızı plakalı otomobil-

leri ve onu süren terbiyeli birer şoförleri vardır. Lokomotifçi Bakanın kırmızı plakalı otomobili, onu süren terbiyeli bir şoförü ve iki karısı vardı. Birinci karısı bir şarkıcıydı. Diyelim ki, soprano, ya da mezzo-soprano... Yani piyasada, «Olmaz ilâç sine-i sadpareme - Çare bulunmaz bilirim yareme» diye avaz avaz bağıran şarkıcılardan değil, okumuş, okul bitirmiş, sesini talim ettirmiş şarkıcılardandı. Lokomotifçi Bakan, daha bir lokomotifçi iken, kafayı çektiği zamanlar:

«— Hanım bana bir şarkı söyle...» derdi. Hanım da piyanonun başına geçer, adı büyük bestecilerden aryalar söylerdi. Bilet parası verip tiyatroya gidecek, bilet almak için kuyruklarda bekliyecek değildi ya, sahneyi de, tiyatroyu da evinin salonuna getirebilirdi. İşte böyle bir şarkıcıydı Lokomotifçinin karısı. Neden bilmiyorum, bu kadından usandı, değiştirdi. Yerine doktor bir kadın aldı. İkinci karısı doktordu. Lokomotifçinin... Günahı söyliyenlerin başına, devlet hastanelerinin birinde doktor olan bu kadın, seçimlerde Lokomotifçi kazansın diye, hastaneye gelen ne kadar eşantiyon ilâç varsa köylülere dağıtmış. Bundan ötürü de ön seçimleri kazanmış Lokomotifçi. Siz mebus olmayı kolay mı sanıyorsunuz, evcek çalışacak, eşantiyon ilâç bulacak seçmenlere dağıtacaksınız.

Lokomotifçi Bölükbaşı'nın Bakanı olunca, artık dünyada, gözünde bir Bölükbaşı vardı, bir de Bakanlık. Bir gün önemli bir toplantı yapılıyordu. Müdürler, onun üstündeki müdürler, daha üstündeki büyük müdürler hep toplantıdaydı. Hademe, ya da özel kalem müdürü korkarak odaya girdi ve Bakanın kulağına eğildi:

«— Efendim sizi Bölübbaşı çağırıyor.»

»— Nerde?»

«— Makamınızdaki telefonda...»

Hemen toplantıyı bırakıp seğirtmişti. Çünkü Bölükbaşı çağırıyordu ve onun için bir Bölükbaşı vardı, bir de Bakanlık. Koşmasa edemezdi. Helâda olsa bile, yarıda kor, Bölükbaşı çağırınca koşar, giderdi. Telefonda Bölükbaşı ne söylüyor bilmiyordum ama, onun üstündeki müdürler, daha büyük müdürler hep duyuyorlardı.

«— .....»

«— Evet, efendimiz. Başüstüne efendimiz... Emredersiniz... Tabiî efendim... Dediğiniz gibi olacaktır efendimiz. Öyledir beyefendi... Elbette öyledir beyefendi...»

Hele bir öyle demesin!... Hemen Bakanlık giderdi. Ne kırmızı plakalı araba kalırdı, ne terbiyeli şoför.

Odaya dönünce, o da, müdürlere, onun üstündeki müdürlere, onun üstündeki daha büyük müdürlere karşı Bölükbaşı oluveriyordu.

«— Nerde kalmıştık? Kırşehir - Kaman yolu ne oldu? İstanbul Operası?... Boğaz köprüsü?... Teleferik?...»

Müdürler, onun üstündeki müdürler ve onun üstündeki daha büyük müdürler içlerinden kıs kıs gülüyorlardı. Gülmeyip de ne yapsınlar, işin ciddiyeti kalmıyordu.

Toplantı bitmeden Bakanlar Kurulu toplantısına çağırıyorlardı Lokomotifçiyi... Bakanlar Kurulu ile Bakanlığın arası, sen de 50 metre, ben diyeyim 100 metre. Yaya gidemez. İlle de kırmızı plakalı arabayla gidecek. Bakanlığın şanındandır bu. Bakanlığın merdivenlerinden inecek; ardından özel kalem müdürü seğirtecek, terbiyeli şoför kapıyı açacak, o arabaya binecek. Bakanlar Kuruluna varılacak, şoför kapıyı açacak, Lokomotifçi inecek. Polisler, jandarmalar selâma duracak. Kasıla kasıla Bakanlar Kurulu odasına

girecek. Eğer otomobille gelmezse, kimse Bakan olduğunu bilmez ki. Sonra içeri almazlar.

İçeri girene dek kasılacaktır. İçeri girince kasıntı bitmiştir. Artık Başbakan vardır. O da, Başbakanın önünde, polisler, jandarmalar, terbiyeli şoförler gibi eğilecektir. Başbakan soracaktır:

«— Boğaz Köprüsü projesi?»

«— Hazır efendimiz.»

«— İstanbul Operası?»

«— Hazır efendimiz.»

«— Teleferik?»

«— O da hazır efendimiz.»

Hele bir hazır demesin, yandı gider keten helvam. Ne Bakanlık kalır, ne kırmızı plakalı otomobil, ne terbiyeli şoför.

Lokomotifçinin siyaset burnunda çok eskiden tütermiş. İhtilâlciler zamanında da Bakan olmak istermiş. Gürsel'e yanaşmış. Gürsel bir gün «Makine yapacağız, motor yapacağız, otomobil yapacağız...» diye bir nutuk çekmişti. Lokomotifçi hemen koşmuş:

«— Ben otomobil yaparım efendim...» demiş.

«— Nasıl yaparsın?»

«— Emir buyurun, bizim atölyelerde hemen yapayım.»

Emir buyurulmuş, adını «**Devrim**» koydukları iki otomobili astarı yüzünden pahalı yapmış. Bir otomobil 25 bin liraya ise, Lokomotifçi 50 bin liraya mal etmiş, ama yapmış. Adını da «Devrim» koyunca kim ses çıkarabilir?

«— Otomobiller hazır mı?»

«— Hazır.»

Gazetelere haberler uçurmuşlar. Devrim otomobilleri yapıldı. Bu bir anlamda da devrim otomobil yaptıya geliyor. Gürsel hazırlanmış, otomobiller ha-

zır. Gazeteciler, fotoğrafçılar... Kim kayıtlı ise protokole onlar hazır. Gürsel «Devrim» e binmiş...

«Gır... gır; gır da gır gır...»

Bir türlü «Devrim» yürümez. Ondan inmiş, ötekine binmiş. Bir kaç metre gitmişler bu da yürümez. Böylece Devrim otomobili fiyasko ile bitmiş. Ama bunun da Bakan olması suya düşmüş. Eğer Devrim otomobili bir yürüseymiş, Lokomotifçi Bölükbaşı'ya böyle kul köle olur muydu? Denk gelmemiş...

Bölükbaşı komisyonda geçimsizlik etmeye başlayınca, nasıl olsa Bakanlığın elden gideceğini anladı. Hiç olmazsa, mebusluk gitmesin istedi. Yanaştıkça, yanaştı Bölükbaşı'na. Kendini Ankara listesinin başına aldırttı. Bölükbaşı'na:

«— Aman etme... Eyleme... Bu adam ikili oynuyor. Mebus olur olmaz bizim partiden tüyer...» dedilerse de, bir kez Bölükbaşı'nın gözüne girmişti. Para etmedi. Az saf adam değildir Bölükbaşı, çok kazık yemiştir politikada... Bu da, belki sonuncu kazıklardan biri oldu.

«— Ne yaptın üstad?» diye sorduklarında:

«— İnsanoğlu çiğ süt emmiştir...» deyip geçiyordu.

Nitekim mebusluk tutunağını aldığından bir süre sonra hemen karşı partiye geçjverdi. Geçtiğinden bir süre sonra da, gene kırmızı plakalı arabaya ve terbiyeli şoföre kavuştu.

Bakan olur olmaz ilk icraatı Bölükbaşı'nın kayırdığı ne kadar adam varsa onları Bakanlıktan atmak oldu. Ardından da beni attı. Beni atmada haklıdır diyelim. Çünkü biz o zamanlar, hem basın müşaviriydik, hem bir gündelik gazete ile bir haftalık dergide yazıyorduk. Karşı parti seçimi kazanır kazanmaz, bu başarıyı:

«— Doların zaferi...» diye kınamıştık.

Doların zaferi, sterlinin zaferi, bana neydi? Biz o zaman böyle nitelendirmiştik, siyasî sonuçları... Böyle nitelendirdiğimize göre, siyasette usuldür, kendinden yana olmayanı aç, susuz, işsiz, güçsüz bırakacaksın... Lokomotifçi de öyle yaptı, bizi hemen işten attı.

Bunu yaparken, bir gazete sahibi ve bir millî emniyetçi ile işbirliği yapmıştı. Yakışmayan buydu!... Eğer Bakanlıktaki dosyamı bir gün inceleme fırsatı bulan olursa, bunların yazılı belgelerini orada görecektir. Ben el altından bunların hepsini öğrendim. Hâlâ da orada bunların bulunduğundan eminim. Bunlar ele geçtiğinde Lokomotifçiye bir şey olmayacak ki, ne olursa, bu düzmece belgeleri verenlere olacaktır. Hep olmuştur da...

İşimizden olmuş, zırıl zırıl işsiz kalmıştık. Çalıştığımız haftalık derginin sahibine başvurduk:

«— İşsiz kaldık, şu bedavasına, vatan, millet, sakarya için yazdığımız yazıları bir değerlendirelim. Bunlar için bize üç, beş kuruş ver...» dedik.

Aldığımız cevap :

«— Yazıya başlarken, sizinle para konuşmadık. Böyle yazılara biz para vermiyoruz. Şan olsun diye yazarsanız devam edin!... Değilse kesebilirsiniz!...» oldu.

Haftalık dergi ülkemizde çok büyük ilgi toplamıştı. Dergiyi yöneten bütün Türkiye'nin düzenini değiştirmek gibi bir iddianın sahibiydi. Düzeni değiştirecekti de, bizim düzensizliği değiştrmek br türlü elinden gelmiyordu. Yazıları kestik. O yazı biz, Ankara sıcağında, ekmek parası peşinde koşarak geçirirken, derginin sorumlusu **«Marmaranın mavi deraguşu içinde» Dragos** tepelerinde tuttuğu pahalı yazlıkta geçiriyordu. Bu da, kader birliği ettiğimiz bir solcudan ye-

diğimiz kazık oldu.

Fıkralar yazdığımız gündelik gazetenin sahibi de mebusluğu yitirmiş bir **«babadan zengin»** di. Gençliğinde azıcık solculuğa bulaşmış, elinde para ve imkân bulunduğu için solcu amatörleri sömürerek işleri yürütüyordu. Dayısını gazetenin idare müdürü yaptı. Hem dayısı, hem kendisi geçimlerini gazeteden sağlama kararı vermişlerdi. Gazetenin geliri bütün çarçur gazeteler gibi, resmî ve özel ilândı. Beni kurban ettikleri takdirde, hem resmî, hem de özel ilân alacaklarını düşünmüş olacaklar ki, bir gün :

«— Gel tazminatı verelim, bu işi keselim...» dediler. Anan yahşi, baban yahşi, al takke ver külâh, At Pazarından merkep alır gibi bir rakamda fit olduk ve birbirimizi akladık. Burdan da ayırmışlardı bizi.

Bir gün evin telefonu çaldı, biri :

«— Niçin yazmıyorsunuz yazılarınızı?» dedi.

«— Kimsiniz?»

«— Bir okuyucunuz...»

— İlginize teşekkür ederim. Bunu bana değil, gazeteye sorun...»

«— Size soruyorum.»

«— Yazdırmıyorlar.»

«— Yazdırmazlar ya... Doların zaferi der misin?»

Demiştik ve boyumuzun ölçüsünü almıştık. İşsizliğin pençesinde kıvranıp duruyorduk. Daha ne istiyorlardı? İstekleri bitmiyor, bir de telefonlarla öçlerini alıyorlardı, eksik olmasınlar.

Gazeteler için pahalı işçi hâline gelmiştik. İktidar tazeydi. Basın politikasının -yani ilân politikasının- ne olacağı belli değildi. Küçük gazeteler beni almaya korkuyorlardı. Büyük gazeteler için de, küçük bir işte çalıştırmak tuhaf kaçıyordu. Büyük iş için de zaten

adamları vardı. Basın mesleğinde, meslektaşlarımın hukukunu korumada işverenlerle aram açılmıştı. Çalışanların gözündeyse, rekabet edilmez, uğraşılmaz, yutulması zor bir lokmaydım. Bir iş boşaldığında beni tavsiye etmekten çekiniyorlardı. İyice ortada kalmıştım.

İşsizliğin o pırıl pırıl aydınlık sabahları, ne de severim sizi... Uykuların kaçar, erken kalkarsın. Sabahtır, kendinden ve içinde kalmış birazcık dayanma gücünden başka desteğin yoktur. Çoluk çocuk, toplum karşısındaki ezikliğinden habersiz mışıl mışıl uyuyordur. Doğan güneşe, başlayan güne bakarsın. Artık bundan sonra nelerin, hangi felâketlerin çevreni saracağını bilmeden, yaşama kıvancını tazelersin. Kendinden ve içindeki güçten başka dayanağın yoktur.

Çay suyunu koyarsın. Şekerlikte ne kadar şeker var diye bakarsın. Tabaktaki zeytin tanelerini sayarsın. Ancak çocuklara yetecek kadarsa, için çekse bile elini süremezsin. Peynir ufalmıştır. Dolapta kahvaltılıklar eksilmiştir. Gözlerin dolu dolu olur. Dayanacaksın, başka çaren yok. Bu senin alın yazındır. Bu yazıyı kendin yazmışsın!... Kendine çektirdiğin gibi çevrendeki mâsum insanlara da çektiriyorsun.

İçinden haykırırcasına :

«— Yürü bakalım, dersin, kalleşliğin, kadir bilmezliğin, alçaklığın, kokuşmuşluğun üstüne...»

İki dal gibi çocuk uyandı... Öksürmelerinden ve ayak seslerinden belli... Bu uyanan evin cefalı kadınıdır. Her yoksulluğa ve mihnete göğüs geren.

«— Çay ne güzel olmuş!... Ne de demli!...»

«— Babanız yaptı.» der kadınım. «Artık öğreniyor.»

Bu sözde bir övgü yatmaktadır. Dayanacağız bunlara da demektir. Ekmeğe uzatırlar ellerini bayattır,

hafif kızartıldığı için yenir. Zeytine uzatırlar, yerler. Biraz margarin vardır sürerler ekmeğe... Peynir kurumuştur, ama başka şey yoktur, düğümlene düğümlene de olsa, boğazdan geçecektir. Çocuk bu, bilmez ki, güle oynaya yer ve kalkar okula gider.

Kadın sorar:

— Hiç paran var mı?»

Gözlerinin doluluğunu göstermeden öte yana dönerek:

«— Iıı... Iıııı...» dersin.

Bu her şeyi anlatmaya yeter.

«— Ben eski gazeteleri ve şişeleri sattım. Bu günü de çıkarırım. Sen bozulma, bu günü de atlatırız.»

Evden kaçıp kurtulmak, sokağa kendini dar atmak istersin. Sanki sokakta bir şey varmış gibi... Sokak yutar seni; yoksulluğunu, parasızlığını, çaresizliğini unutturur. Asfaltla cilâlanmış Başkent sokakları ne de severim sizi. İnciltilmiyecekmiş gibi dokunursunuz insan ayaklarına. Devlet bunca gecekonduya, işsizliğe, açlığa değin size dökmüştür varını yoğunu. Özel arabalar geçer, dolmuşlar, otobüsler geçer. Cebindeki parayı hesaplıyarak, binemezsin bunların hiç birine.

Sorulacak yarım ekmek parasıdır.

Elinde, yazdığın bir kaç yazı gazete idarehanelerini dolaşırsın. Verebildihlerin için birkaç kuruş alırsın, veremediklerin cebinde kalır. Böyledir bir yazarın yaşantısı, romanlarda, filmlerde geçer sanılır.

Topluma karşı çıkar mısın? Yaşamın bu!... İlk trafik polisi çıkar karşına... Bağırır polis:

«— Arkadaş bu ne dalgınlık? Görmüyor musun, kırmızı yanıyor.»

«— Ne, kırmızı mı? Affedersiniz...»

Polis karakolları, devlet daireleri, Bakanlıklar,

Parlâmento binaları ile toplum karşısına dikilir. Hepsi, hepsi sana karşıdır. Ezilmeden, yılmadan, yıkılmadan bunların önünden geçeceksin. Oysa günlerden bir gün, bu Kızılay'da bir devrim olmuştu. Herkes sinmişken bu sokaklardan sen gürleyerek gene geçtin. Kimseler sokağa çıkamaz, ele güne bakamaz durumdayken yürümüştün. Bankaların önünde silâhlı askerler vardı. Kimse ne para koyuyor, ne para alabiliyordu. Sinmişlerdi devrimin karşısında... Şimdi devrimciler siniyordu... Birer köşeye çekiliyorlardı. Polis karakollarını, devlet dairelerini, Bakanlıkları, Parlâmentoyu karşı devrimciler yeniden doldurmuşlardı.

Öfkelenen trafik memuru güleç yüzle:

«— Yeşil yanıyor, geçebilirsin!...» diyordu.

Yeşil yanıyordu, geçebilirdim. Bu yeşil ışığın ardından kime, nereye gidecektim, bilmiyordum ki...

Yürüdüm.

İKİNCİ BÖLÜM
SENİN GİBİ ADAM

İŞSİZLİK GÜNLERİNDE vakit geçirdiğim bir kahve vardı. Kahveci sessiz sedasız oturuşumdan olacak, benden hoşlanmıştı. Bir gün ne iş yaptığımı sordu. «**Yazarım**» diyemedim.

«— Kitapçıyım», dedim.

«— Dükkânın mı var?»

«— Yok... Ama bir dükkân arıyorum.»

«— Bulamadın mı?»

«— Aradım, bulamadım.»

«— Benim burayı vereyim sana.»

«— Bilmem, kitapçı olur mu?»

«— Olur, olur. Her şey olur.»

«— Bir düşüneyim.»

«— Düşün, düşün de.. Gel!...»

Dükkân nedir, nasıl alınır, ticaret nedir, nasıl yapılır, bildiğim yoktu ki. Sonradan öğrendim ama, gene benim yapabileceğim bir iş değil. İnsanın alavereye dalavereye yatkın yetişmesi lâzım. Daha yetişirken, bunları öğrenerek yetişeceksiniz. Küçük işler için bu, böyle. Ticarete başka mesleklerden gelip, atılanların başarılarını gördükçe hangi yatkınlık içinde yetiştikleri gözümde belirlendi.

Kahveden çıktıktan sonra bir çocukluk arkadaşıma rastladım. Öteden beriden konuşurken ne iş yaptı-

ğımı sordu, boşta olduğumu söyledim. Üzüldü. Ne iş tutacağımı sordu. Bilmediğimi söyledim. Böyle konuşurken bir bulvar kahvesinde bulduk kendimizi.

«— Senin gibi adam boş kalır mı?»

«— Kalıyor işte.»

«— Memurluk?»

«— Vermezler.»

«— Öyle ya... Sen şeysin.»

Söylediğinden kendi de utandı lâfı değiştirdi.

«— Ticaret yapmayı düşünmüyor musun?»

«— Bilmem ki!»

«— Bilmeyecek ne var. Elin ayısı dağdan iniyor, geliyor milyon kazanıyor. Sen okumuş, yazmışsın. Sen mi yapamıyacaksın?...»

«— Yapamıyorum işte.»

«— Yaparsın. Teşebbüs etmiyorsun.»

«— Nasıl edeceğiz?»

«— Bir dükkân bulabilsek... Ötesi kolay... Sen bana bırak...»

Aklıma kahvecinin söyledikleri geldi.

«— Nasıl bir dükkân?»

«— Yenişehir'de olsun da, nasıl olursa olsun.»

«— Var böyle bir dükkân...»

«— Nerde?»

Yerini söyledim. Tarif ettim. Kahveci ile aramızda geçenleri anlattım. Biraz düşündü:

«— Kalk gidelim, bir görelim.» dedi.

Kahveci ile konuşmaya başladı. Kahveci, dükkâna içindeki mallarla beraber 22 bin lira istiyordu. 10 bin lira kira borcu varmış, o buna dahil. Parayı peşin istemiyordu. Ayda iki bin liralık bonolar verirsek razı olacaktı. Mal sahibini ikna ederim, eline de iki - üç bin lira verirsek bu iş olacaktı. Çocukluk arkadaşım, kahveciye :

«— Biz düşnelim. Sana haber veririz...» dedi.
Dışarda bana:
«— Bu iş oldu.» dedi.
«— Nasıl olur yahu, bende para yok, pul yok.»
«— Sen orasına karışma...»
«— Peki karışmıyayım. Sende para var mı?»
«— Bende de yok. Buluruz.»
«— Nasıl buluruz?»
«— Aarayacağız.»

Arayalım bakalım, bize kim para verecek? Benim ne para alacak yerim vardı, ne de kredi verecek tanıdığım. Onun için bulamazdım, arasam bile. Arayacak ve bulacak olan bizim Kerim'di gene. Söylemeyi unuttum, çocukluk arkadaşımın adı Kerim'di.

Babası yıllar önce Bitlis'ten Ankara'ya göç etmişti. Maliye'de, ya da ona benzer bir yerlerde memurdu. Çankırı Kapı taraflarında otururlardı. Ordan kalkar, tâ Hacettepe civarındaki liseye gelirdi. Tanışlığımız lisedendi. Benden küçük sınıftaydı. Yaşıtımdı ama, okula boş verdiğinden benden geri sınıflarda kalmıştı. Kardeşimle beraber okuduğunu, onunla askerlik ettiğini biliyordum. Okuyamadığından genç yaşta ticarete atılmıştı. Girip çıkmadığı iş, boyanmadığı boya kalmamıştı. Alavere dalavereyi bir meslek hâline getirmişti. Kanuna, kitaba sıgar bir yolsuzluğu ve mahkûmiyeti yoktu. Fakat yaptığı işlerin hiç birinin iler tutar yanı bulunmazdı. Bunu da biliyordum. Davranışlarında bana güven veriyordu. Bana bir şeyler yapmak için çırpındığı belliydi. Ya da bana öyle geliyordu. Ne yapıp, edip bu dükkânı tutacaktık.

«— Senin paran yok ama kredin var. Bunu bilmiyorsun.»

«— Benim nerden kredim olacak? Ben kimseden kredi almadım ki...»

«— İşte bütün mesele burda ya... Kredi almamış adamın kredisi sonsuz demektir. Senin sonsuz kredin var. Ben kimden para almışsam ödemişimdir. Kimseye borcum yoktur. Fakat aldığım parayı zamanında ödeyememişimdir. Zamanından çok sonra ödemişimdir. İşte bütün çektiklerim bundandır. Eğer aldıklarımı zamanında ödeyebilseydim bugün böyle mi olurdum? Şimdi senin kredi kapılarını zorlayacağız.»

«— Yok ki, nasıl zorlayacaksın?»

«— Var, var... Sen bilmezsin. Var olduğunu sana göstereceğim.»

Adresleri kahveciden almıştı. Doğru mal sahibine gittik. Adama beni «tanınmış yazarlarımızdan» diye tanıttı. Adam bir kaç hanı, 10-15 dükkânı olan biriydi. Yüzümüze alıksı alıksı bakıyordu. Dikkat ettim gözlerinin ardında, uzaklarda bir kıvılcım var. Ama bu kıvılcımı keşfetmek için adamla epeyce yanyana oturmak lâzım. Bizim nerden vaktimiz olacak da böyle adamlarla oturup konuşacağız ve gözlerinin ardında yanan kıvılcımı göreceğiz? Bu kıvılcım onu, bu kadar mal mülk sahibi etmişti. Başka bir şey değil. Ne çalışkanlık, ne akıl, ne zekâ, ne bilgi. Bu kıvılcım vardı ya, o bulunmalıydı insanın gözlerinin ardında. Sonra bu kıvılcımı, böyle alıksı alıksı bakan çok ticaret ehlinin gözlerinde gördüm. Korkutan da, kazandıran da o kıvılcımdı.

Beni tanıtınca adam:

«— Buyurun...» dedi.

«— Sizin, (.....) sokağında bir dükkânınız var ya, onu tutmak istiyoruz.»

«— Boş değil ki orası.»

«— Kahveci çıkacakmış.»

«— Nerden biliyorsunuz?»

«— Bize söyledi.»

«— Hele çıksın da konuşuruz.»

«—Bize verirseniz, çıkacakmış.»

«— Vermezsem...»

«— Vermezseniz, çıkmaz.»

«— Öyle olsun. Mahkemeye verdim, ben onu.»

«— On bin lira borcu varmış, nesini alacaksınız?»

«— Dükkânı tahliye ettiririz.»

«— Ama biz, bu on bin lirayı size ödemek istiyoruz.»

«— Nasıl?»

«— Devre razı olursanız.»

«— Siz de kahve mi yapacaksınız?»

«— Hayır, biz lokanta yapacağız.»

Lokanta deyince şaşırmıştım. Biz kitapçı yapmak istiyorduk. Kerim lokanta diyordu.

«— Lokanta belki işler, ama kahveyi işletemediler.»

Telefon numaramı aldı:

«— Avukat mahkemeye verdi onu... Hele bir konuşayım da size haber veririm.»

Tam kapıdan çıkıyorduk ki, mal sahibi:

«— On bini hemen ödeyeceksiniz değil mi?» diye sordu. Kerim de:

«— Trink...» dedi. Parmaklarını da para veriyormuş gibi oynatıyordu.

Dışarda Kerim'i kolundan yakaladım:

«— Yahu ne yapıyorsun sen?»

«— Onlar burayı bize vermeğe mecburlar.»

«— Niye versinler?»

«— Paraları batmış bir kere... Batak parayı kurtarmak isteyecekler. Şimdi senin hakkında tahkikat yapacak, kim olduğunu öğrenecek. Batakçı olmadığını anlayınca da burayı bize verecek on bini kurtarmak

için. Sen hiç merak etme!...»

Benim merak filan ettiğim yoktu. Nasıl olsa işsizdim. Böyle gezip dolaşma benim için eğlence oluyordu. Hiç masraf etmeden vakit geçiriyordum. Sonra bunların hepsi burnumdan gelecekti.

«— Sen» dedim, «Lokanta yapacağız, dedin. Lokanta da nerden çıktı?»

«— O geldi hatırıma da, onu söyledim. Ona ne, biz dükkânı tuttuktan sonra istediğimizi yaparız. Kitapçı desem şimdi, aklı almaz. Kitapçı para kazanmaz sanır.»

«— Öyleyse mesele yok.»

Akşam eve geldiğimde karım:

«— Biri telefon etti, seni sordu. Dükkân işi mi ne varmış, gelsin görüşelim, dedi.»

İş gerçeğe biniyordu. Kerim'in dedikleri oluyordu.

«— Kuzum nedir, bu dükkân işi?»

«— Hiç canım. Eğlence gibi bir şey.»

«— Ne eğlencesi.»

«— İşsizlik eğlencesi.»

«— Dükkâncılık mı yapacaksın? Ne dükkâncılığı?»

«— Kitapçılık. Hani sana hep bir dükkânım olsa, içine girsem, bir yandan kitap okusam, bir yandan satsam derdim ya... Şimdi iş yok, güç yok, böyle bir şey yapayım istedim.»

«— Para nerde, nasıl yapacaksın?»

«— Bir ortak buldum.»

«— Kim?»

«— Bizim Kerim...»

«— Ne anlar kitaptan o?»

«— O dükkânı tutacak. Sonra ortak olacağız.»

«— Sakın ha!... Onunla hiç bir iş olmaz. Bilmiyor musun, kaç dükkân batırdı? Bir evimiz var, onu da

elimizden alır. Ocağımızı söndürür.»

«— Hanım daha ortada fol yok yumurta yok, bu telâşın ne?»

«— Ben sana söyleyeyim de, sonra sen söylemedi, deme.»

Kadınların altıncı duygusu var derler ya, doğrudur. Daha işin başlangıcındayken, korkuyu sezinlemişti. Başımızın bir derde gireceğini tahmin ediyor, karşı koyuyordu. Ama ben bir sele kapılmış, çaresizlik içinde sürüklenip gidiyordum.

«— Bu kadar üzülecek bir şey yok, tuttuk mu hemen.»

Yemekten sonra Kerim telefon etti:

«— Ne var, ne yok?»

«— Adam telefon etmiş, geliu görüşelim, diyor.»

«— Ben sana demedim mi?»

«— Dedin.»

«— Yarın gidip hemen görüşeceğiz.»

«— Peki para? On bin ne olacak?»

«— Sen onu bana bırak demedim mi?»

«— Peki, bıraktık.»

Konuşma bitmişti.

Ertesi gün buluştuğumuzda Kerim çok memnundu. Dükkâna tutulmuş, her şeye olup bitmiş gözüyle bakıyordu. Bulvarda yürüyorduk. Kalabalık içinde kendimizi yitirmiş gibiydik. O seviniyor, bense şaşkınlıklar içinde, ne yapacağımızı, nereye gideceğimizi düşünüyordum.

«— Şimdi» dedi. «Gideceğiz on bin lirayı bulacağız.»

«— Nasıl bulacağız.»

«— Bulacağız işte. Celep Ali var ya, ona gideceğiz. O seni sever. Bir dükkân bulduğumuzu, lokanta açacagımızı, üçümüzün ortak olacağını söyliyeceğiz.»

«— Üçümüz ortak mı olacağız?»

«— Yok canım, öyle diyeceğiz ona. Daha doğrusu sen öyle söyliyeceksin.»

«— Ben söyliyeceksem, ortak olacağız.»

«— Olalım.»

«— Evet.»

«— Ondan bir bono alacağız, on bin liralık. Bunu sen, ben imzalayacağız. Bonoyu ben bir tüccar arkadaşım var. Ona götüreceğim. Kırdıracağız. Parayı alıp, mal sahibine vereceğiz. Dükkânı tutacağız,»

Bu dediklerinin hepsini yaptık. Celep Ali'den on bin liralık bonoyu aldık, onu ortaklığa kabul ettiğimizi bildirdik. Bonoyu tüccara götürdük. İmzalattık. Bankaya verdik, kırdırdık. Paraları cebimize koyup, kahveciyi de alarak mal sahibine gittik. Mal sahibi, avukatı karşılıklı oturup, dükkânı kiraladık. Kahveciye üç bin lira vermeye kalıyordu iş.

«— Bunu nasıl bulacağız?»

«— Kolay...»

Her şey kolaydı Kerim için... Kolay olmayan bir şey yoktu. Mavi gözlerini cıbıl cıbıl oynattı. Parmakları ile kıvırcık sarı saçlarını karıştırdı. Düşünmeye koyuldu.

«— Hele, iki kadeh rakı içelim.»

Celep Ali'ye döndü:

«Ortaklığımızı kutlamak için sen bize bir öğle yemeği iki kadeh rakı içireceksin.»

Celep Ali Doğulu şivesiyle:

«— Kurban» dedi. «Daha ortada bir şey yok, ben neden rakı içireyim?»

Kerim emir verir gibi konuşuyordu:

«— Uzun etme, içireceksin!...»

Yolumuzun üstündeki külüstür meyhanelerden birine girdik. Yiyor, içiyorduk ama, Kerim düşünceliy-

di. Üç bini bulmak için uğraşıyordu. Nihayet ona da bir çare bulmuş olacak ki, sert bir biçimde yüzümüze baktı:

«— Oldu...» dedi.

Bana döndü:

«— Sen Nihat'a gideecksin. Mobilyacı Nihat'a... O seni sever... Kontratı göstereceksin. Bir dükkân açıyorum, bana iki bin lira lâzım diyeceksin. Ne yap, yap bana bunu bul, diyeceksin. Seni boş göndermez verir.»

«— Bana iki bini niye versin? Neme versin benim? Hem benim işsiz olduğumu biliyor ya...»

«— Bir kere işsiz değilsin, şimdi işin var. Koskoca bir dükkân sahibisin. Sonra sen onlardan vaktiyle on bin liralık möble almıştın. Onu zamanında ödedin. Kredin var.»

«— Ben nasıl yaparım bunu?...»

«— Yarı yoldan dönme var mı solculukta?»

Benim sol tarafımı okşuyordu.

«— Beraber gidelim.»

«— Peki beraber gidelim... (Durdu düşündü) Beraber gideriz oraya kadar, ama, ben içeri girmem. Dışarda, bir yerde, beklerim seni.»

«— Hele kalk gidelim. Ali sen bizi karşı kahvede bekle.»

Kalktık, gittik. O gene dışarda bekledi. Ben sıkılarak içeri girdim. Para istiyeceğimi nerden bilsinler. Buyur ettiler, kahve ısmarladılar, sigara verdiler. Baktım, hiç işsiz muamelesi etmiyorlardı. Sanki ben gene bir yazardım, bir gazetede yazıyordum, onlar da beni okuyorlardı. İlişkilerimiz o kadar rahattı.

Yazıhane tenhalaşınca:

«— Nihat!» dedim. «Sana bir şey söyliyeceğim.»

«— Emret ağabey.»

İlk atılış iyi gidiyordu.

«— Ben bir dükkân açmak istiyorum.»

«— Haberim var.»

«— Kim söyledi?»

«— Kerim söyledi.»

«— Ha, o mu? İyi.»

Kerim'le ortağız, diyemezdim. Çünkü o, bana ortak açacağımızı sakın söyleme diye tenbih etmişti. Durakladım. Ben de eğer varsa, zekâmı kullanmak istiyordum.

«— Biliyorsun bir dükkân açacağım. İyi mi yapıyorum, kötü mü, bilmiyorum. Sana akıl danışmaya geldim.»

«— Estağfurullah... Çok iyi yapıyorsun. Dünyada ticaret gibi iyi bir şey var mı? Sanıyorum lokanta açıyormuşsun. Zor bir şey değil, Bolulu ahçı bunu yapıyor da, sen ne diye yapamıyasın? İçki bilmediğin bir şey de değil. Bu sefer içecek yerde satacaksın. Ben desteklerim.»

Bu (desteklerim) sözü yerinde söylenmişti. Bir iki kez yutkunduktan sonra, gözlerimi gözlerine iyice dikerek :

«— İki bin lira kadar eksiğim var da, acaba onu geçici bir zaman için senden temin edebilir miyim? Bak kontratı da imzaladım. Kirayı da verdim. Elimde avucumda bir şey kalmadı. Bir yerden para bekliyorum. Gelecek ama, o güne kadar bir şeyler yapmak lâzım. Boş durmamalı, kira işliyor. Ticarette sanıyorum işi bir an önce faaliyete sokmak lâzım. Bekleme zararına olur.»

Makineli tüfek gibi, onun itiraz etmesine fırsat vermeksizin boyuna konuşuyordum. Çok iyi ediyorsun, dediğine göre, sözünden dönemezdi de. Boynunu bükerek :

«— Peki ağabey, sen buraya kadar gelmişsin. Vermemek, seni geriye göndermek olmaz. Takdim edeyim.»

«— Çok teşekkür ederim. Sağ olasın! İlerde biz de paralar kazanır, senin bir derdine merhem oluruz.»

«— Hele, sen işe başla da, ötesi kolay.»

Çekmeceyi çekti, iki bin lirayı saydı. Ne senet istedi, ne sepet. İlk kredimizi böylece kullanmış olduk.

Kerim sokakta beni bekliyordu. Uzaktan görünce eliyle, «Tamam mı?» diye bir işaret verdi, ben de, gene elimle, «Tamam...» dedim. Sevinçle boynuma sarıldı. Her zamanki üslûbuyla:

«— Bu iş oldu...» dedi.

Kahveciyi bulduk, bonoları imzaladık, parayı verdik. Dükkânın anahtarını aldık. Kahveciye üç binin ikisini verdiğimize göre, geriye kalan binini de, bir kaç gün sonra Kerim verecekti. Ona güvendikleri için kabul ettiler.

Artık dükkân bizimdi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BONOLAR

BONO MESELESİNİ buraya kadar getirmişken, başımdan geçenleri bir bir anlatmalıyım. Çünkü bono işinde çok acı çektim. Bonoyu verdin, bir de ödeyemedin mi yandın demektir. Bonoyu almak gibi, ödemek, ödememek işi de bir varlık meselesi... Yani bonoyu ödememek için de paran olacak. Parasızsan yandığının resmidir.

Kahveciye bonuyu verdik, dükkânı aldık. Dükkânı donatmak için de yeni bonolar veriyorduk. Kimin imzası güçlü ise, ona gidip bir imza alıyor ve bono kırdırıyorduk. Bir gün bizim Kerim geldi. Sıkışıklığımızı gidermek için bono kırdıracak birini bulduğunu söyledi. Bonoyu paraya çevirmeye, kırdırmak, diyorlardı.

«— Yaz, şurdan iki bono...» dedi.

«— Kaç para yazayım?»

«— Parasını yazma...»

«— Nasıl olur?»

«— Olur işte... Adamın kaç paralık imza vereceğini bilmiyoruz ki... Parasını biz orada doldururuz...»

Ortak olmuştuk, birbirimize güveniyorduk. Kazık atacak değildi ya, parası yazılmamış iki bonoyu imzalayıp kendisine verdim. Keşke vermez olaydım! Ondan sonra başım ne dertlere girdi. Kerim aldı, gitti. Ne para geldi, ne bonoları gördüm bir daha.

Aradan bir hayli zaman geçti. Ortaklıktan ayrılmamız gerekti. Oturduk karşılıklı:

«— Ya sen al, ya ben alayım...« dedik.

«— Ben almam, sen al!...»

Ben almak zorunluğundaydım. Çünkü bütün kanunî sorumluluk benim üstümdeydi. Aldım.

«— Nasıl hesaplaşacağız?»

«— Canım hesaplaşırız. Zarar ediyor. Sen kazanırsan bana bir şey vermez misin? İkimiz birden çektik sıkıntısını...»

Güzel konuşuyordu. Söylenecek söz yoktu. Adam, ilerde kâr ettiği takdirde parasını almak üzere çekip gidiyordu. Bundan iyi ortak olur muydu? Hiç kuşkulanmadım.

Bir kaç hafta yürüttüm. Bir ortak bulmaya koyulurken, bir de baktım bir haber geldi.

«— Senin Kerim'e 60 bin lira borcun varmış. Dükkânı satamazsın, ortak da alamazsın.»

«— Yahu ne borcu?»

«— Sen bilirsin...»

«— Benim bildiğim yok.»

«— Hele bir düşün, bono filân vermiyesin.»

«— Kime?»

«— Kerim'e...»

«— Yooo...»

«— Ben gördüm bonoyu..»

«— Kaç paralık?»

«— 63 bin liralık...»

«— Nasıl olur?»

«— Elinde gördüm. İmza da senin.»

Düşünmeye başladım. Hatırıma, bono kırdırma hikâyesi geldi. Hani benden kırdıracağım deyip bonoları aldığı gün. Onları geri getirmemişti. Açık bonoydu. Demek bunlardan birinin üstüne 63 bin lira yaz-

mış beni tehdit ediyordu.

«— Çağır bakalım şu Kerim'i konuşalım» dedim.

Çağırdılar, geldi. Tanıklar, o, ben oturuyoruz.

«— Yahu, Kerim ben sana bono verdim mi?»

«— Verdin.»

Gözlerime baka baka yalan söylüyordu.

«— Kaç liralık?»

«— 63 bin...»

Bazı sinirine hâkim olamayan, iradesiz, bilgisiz adamlar cinayet işlerle ya, haklıdırlar. Cinayet işleyecekmişcesine bir şok geçirdim. Nerdeyse böylesine bir alçaklık karşısında boğazına sarılıp sıkasım geldi. İrademe hâkim oldum.

«— Ne zaman verdim?»

«— Ortak olduğumuz zaman.»

«— Ne diye verdim?»

«— Bir gün ortaklıktan ayrılırsak tahsile ver, diye.»

«— Benim 63 bin liram var mı?»

«— Orasını bilmem.»

«— Sen bu parayı benden alacak mısın?»

«— Yok, 63 bin almam da, hissem neyse onu alırım.»

Yelkenleri suya indiriyordu. Burda insafı debreşmiş olacak ki, biraz aşağıdan alıyordu.

«— Peki,» dedim. «Bu kısmı artık ikimiz görüşürüz. Arkadaşları boşuna rahatsız etmişiz. Boşuna yormuşuz. Sizden özür dilerim arkadaşlar. Ben 63 liralık bonoyu vermişim. Her halde rüyamda vermiş olacağım.»

Gülüştük ve ayrıldık.

Kerim'i sonra ayrı bir yere çağırdım. Adına arkadaşlık denen bağ vardı aramızda. Yaptığının arkadaşlık bağına sığmadığını biliyordum. Ticaret denilen ba-

yağı usullerden birini kullanıyordu. Ben de bunu kafama dank ede ede anlıyordum. Bunun da üstesinden gelirdim. Fakat nasıl gelecektim? Elbette bir çare bulurdum.

«— Kerim, bu oyun neden gerekti?»

«— Vallahi kendimi korumak zorundaydım.»

«— Senin bu yaptığın sahtekârlık.»

«— İmza senin değil mi?»

«— İmza benim olabilir. Fakat böyle bir senet, bono var mı aramızda?»

«— Orası başka. Sen imzaya bak.»

«— İmza tamam, diyelim. Bu yapılır mı? Vicdanına karşı bir sorumluluk duymuyor musun?»

«— Ticarette vicdan olmaz.»

«— Ticarette yok. Aramızda da yok mu?»

«— Bu sana bir ders olur.»

«— Epeyce pahalı bir ders.»

«— Dersine göre.»

«— Demek biz ömrümüz boyu mektebe gideceğiz. Bir türlü de diploma alamıyacağız.»

«— Bu sefer alırsın diplomayı.»

«— İyi alacağız. Çifte yıldızlı olacak.»

Sinirli konuşmayı geçiştirmek, işi tatlıya bağlamak istiyordum. Onun için ben de, yolsuz davranışının üstüne gitmedim. Marifetlerinden birini üstümde denemek istiyordu. Bunu yıllarca bu ölçü içinde sürdürmüştü. Ar ve hayâ damarı çatlamış adama ne yapabilirdim?

«— Ne yapalım istiyorsun?»

«— Anlaşırız.»

«— Anlaşalım.»

Hesaplar yapmaya başladı. Ortak olurken bin lira koymuştu, elden aldığımız paralar vardı, kendi de bir şeyler istiyordu, onları verirsem, anlaşabilecektik. 22

bin liralık bir rakama ulaşmıştık. Bunları bono olarak verirsem, o da elindeki 63 bin liralık sahte senedi iade edecek, beni noter aracılığı ile aklayacaktı. Otur, demekten başka çare görmüyordum.

«— Olur...» dedim.

El sıkıştık. Ticarette kuraldı, uyuştuklarını belli etmek için el sıkışırlardı. Notere gittik. Bütün gelmiş geçmiş bonoları yok sayan, yeni verdiklerimi de geçerli kılan bir yazı hazırlattık. Bizler imzaladık. Noter de hem imzalarımızı tasdik etti, hem de tanık oldu. Bu işi bitirdik. Bono kazığının öyküsü de bu...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İZNİNİZ OLURSA...

GELELİM GENE SERÜVENİN başına. Dükkânı tutmuştuk ama, nasıl döşeyecektik? Bazı eşyalar alacaktık ki, para istiyordu. Elimizdekileri, borçlandıklarımızı harcamıştık. Kimseye belli etmiyorduk ama, arpacı kumrusu gibi düşünüyorduk. Derken 27 Mayıs Devrimine katılmış, sonra 14'lerden sayıldığı için yurt dışına çıkarılmış, ardından İşçi Partisinden mebus olmuş, burayı da beğenmemiş ki, mebusluğuyla CHP'ye geçmiş bir arkadaş çıka geldi. Bir dükkân açmak üzere olduğumuzu muymuştu.

«— Hayırlısı olsun. Bunu mu tuttun?»

«— Evet!...»

«— Niye açmıyorsun?»

«— Nasıl açalım? Tabak, çanak lâzım. Onları almak için de para... O da bizde yok. Bekleşiyoruz.»

«— Nerden alınır? Kredi ile vermezler mi?»

Ortak hemen lâfa atıldı:

«— Verirler.»

«— Neresi veriyor?»

«— GİMA veriyor.»

«— Hadi gidip alalım.»

Hemen GİMA'ya koştuk. Bir tanıdık bulduk. Taksitle nasıl mal alındığını öğrendik. Bir mebus borçlu, iki mebus da kefil olursa, aldıkları maaş yüksek oldu-

ğu için, 12 bin liraya kadar mal verilebileceğini söylediler. Senetleri verdiler. Neresine, ne kadar pul yapıştırılacağını gösterdiler. Aldı, gitti. İki arkadaşına daha imzalatmış, Meclis İdare Âmirine tasdik ettirmiş, geldi. Tabak, çanak, çatal, bıçak, örtü, havağazı ocağı, hagazı fırını, hâsılı lokantacılığa yarayan ne varsa, hepsini aldık. Tam 12 bin lira tuttu. Ayda 350 lira vererek bunları ödiyecektik. Hiç peşin para vermediğimiz için bize bedava gibi geldi. Sıra personeli bulmada. Ben, Kerim bu işlere yatkındır sanıyordum. Fakat bakıyorum, o da benim kadar biliyor. Her sıkışıklıkta, o da şaşırıp kalıyor. Şekercilik, pastacılık yapmış, lokantacılıktan haberi yok. Koşturup duruyoruz, bir sonuç alamıyoruz. Aklıma Ciğer Ali geldi. Bentderesi'nde kebapçılık ediyordu. İlkokuldan beri arkadaşım. Liseye ve ortaya da beraber gitmiştik. Arkadaşlığımız öylesine eski. Okulda herkesin bir takma adı olur, benimki de (Kürt) tü. Çok kızardım, Kürt dedikleri zaman. Kızardım ama, engel olmaya da gücüm yetmezdi. Ben kızdıkça da onlar Kürt derlerdi. Artık babamın, anamın verdiği ad yitmiş, yerine Kürt almıştı. Ortaya geçince bu addan da kurtulurum sanıyordum. Ne gezer, Ciğer Ali, adımı da ilkten alıp ortaya getirmişti. O dedikçe, yeni tanıyanlar da demeye başladılar. Biraz büyüdüğüm için artık eskisi gibi kızmıyordum. Ben kızmayınca da onlar söylemediler. Unutulup gitti. Fakat bir öğretmen Ali'ye Ciğer adını takınca tuttu, sonuna kadar da adı Ciğer kaldı.

Şimdi Ali dendi mi:

«— Hangi Ali?» diye sorarlar.

«— Ciğer...»

«— Ha, bizim Ciğer Ali...»

Çocuklukta ona Ciğer denmesinden zevk duyardım. Bir çeşit öç alıyordum. Bana yıllarca Kürt den-

mesinin acısını çeksin bakalım!

Babası ahçıydı Ali'nin. Liseyi bitirdiği halde memur filân olmadı, baba mesleğini sürdürdü. Evin tek oğlu olduğu için üstüne titriyorlardı. Yemiyorlar, yediriyorlar; giymiyorlar, giydiriyorlardı. Yaşıtlarının üstünde harçlık verdikleri için aramızda en paralı oydu. Simit, ya da çekirdek alacağımızda, kimde para yoksa ondan borç ister, o da kasıla kasıla, bir üstünlük duygusu içinde verirdi. Annesi elceğiziyle ona bir kazak örmüş. Kıpkırmızı, tiftikten bir kazak. Üstünde, zevksiz, çiğ sırıtıp duruyor. Hocalardan biri:

«— Aman, dikkat et, çaylak kapar!» dedi.

Biz şaşırmış, çaylağın neyi kapacağını, pek anlamamıştık. Hoca üsteledi, kazağı göstererek:

«— Bu ne biçim kazak, ciğer gibi...»

O gün, bu gün Ali'nin adı Ciğer kaldı. Hoca kazağı ciğere benzetmiş, ciğerin de çaylaklar tarafından kapıldığını söylemek istemişti. Biz böyle bir deyimi ilk duyduğumuzdan çaylağın ciğere merakını bilmiyorduk.. Yoksa Ali'nin adı «Ciğer» yerine «Çaylak» da olabilirdi.

Ciğer Ali bize, ahçı, yamak, bulaşıkçı, garson, komi buldu. Temmuzdayız, yaz günü. Bu türlü işçiler, yaz oldu mu, dışarlara çıkıyorlar, bahçelere, deniz kıyılarına. Şehir içine, hele bizim gibi acemilikleri her yanından akan kimselerin açtığı dükkâna gelmiyorlar. Gelenler de aylık istiyor, peşin para istiyor. Ne istiyorlarsa veriyoruz, gene nazlanıyorlar. Bir an önce dükkânı açmak istiyoruz. Kira işliyor. Elimizde, avucumuzda yok ki, karşılayalım.

Beri yandan, dükkânın idarî işlemleri de cabası. Belediyeden küşat, Vilâyetten izin, Tekel'den içki belgesi alınacak, idarî ve malî sorumluluk benim de üstümde. Ben dizginlerin benim elimde olduğunu sanıyo-

rum. Oysa, böyle işlerde, sorumluluğu başkasına verdin mi, dizgini sen ele alırmışsın. Ben nerden bileyim. Vergici, belediyeci, cezacı, polis gelir sorumluluğu alanı bulur, onunla uğraşırmış. Öteki de işin tadını çıkarırmış. Gözüm açılana dek ne kazıklar yedim. Gözün kazıkla ne ilgisi var, diyeceksiniz? Ben de gözün kazıkla ilgisini o zaman öğrendim zaten.

Bir dilekçe Vilâyete yazdık, bir de belediyeye. «Filân yerde bir dükkân açıyoruz, gerekli iznin verilmesini rica ederiz.» Dükkân, Yenişehir'de; oturduğum yer Çankaya'da. Karakoldan bir polis geldi. Nüfus kâğıdı, doğruluk kâğıdı, ikametgâh kâğıdı, ne kadar kâğıt varsa, onları alıp Çankaya kaarkoluna gelmemi söyledi. Bizim dilekçeyi Valilik, Emniyet Müdürlüğüne; Emniyet Müdürlüğü de Çankaya karakoluna havale etmiş. Onlar da gerekli belgeleri istiyorlarmış. Gerekli belgeler de bu kadar kâğıtmış. Daha başka kâğıtlar da var ya, şimdilik istedikleri bunlar!

Bu kadar kâğıdı toparlayıp komserin önüne dikildim. Bir bana, bir de uzattığım kâğıtlara baktı. Beni iyice, bir süzdükten sonra:

«— Adın?...»

Söyledim.

«— Ne iş yaparsın?»

«— İznıniz olursa lokantacılık yapacağım.»

«— Onu anladık' Eskiden ne iş yapardın?»

«— Yazı yazardım.»

«— Ne yazısı?»

«— Yazı yani, muharrir.»

«— Lokanta neden icap etti?»

«— Ekmek parası.»

«— Ekmek parası mı? Yok saklama... Benden bir şey saklanmaz. Bana doğrusunu söyle... Senin gibi bir adam kolay kolay içkili yer açmaz. (Gözünü kırptı)

Ha... maksadın? Asıl maksadın ne?»

«— Hiç bir ard maksadım yok. İşsizdim. Bir iş tutayım istedim. Bu rastladı.»

«— Ortağın var mı?»

«— Var.»

«— Buraya adını yazmamışsın.»

«— Özel ortağız.»

«— Ha... Gördün mü bak... Kim?»

Kerim'i söyledim.

«— Batmazsan iyi...»

«— Neden?»

«— O hangi dükkânı açtı da batırmadı?»

Komser de bizim hanımın kanısındaydı. Ama bir kez başımız bir derde girmişti. Sonuna dek gidecektik.

«— Doğrusunu söyle ki, hakkında mütalâa vereceğim. Üst makamları yanıltmayalım. Onlar da her şeyi olduğu gibi bilsinler.»

«— İnan olsun ki, hiç bir gizli maksadım yok. Bir tesadüf... Böyle denk geldi, bunu yapacağız. Başka türlü denk gelseydi, onu yapacaktım. Kadın kilotu ve çorap satan biri çıksaydı karşıma o işi yapacaktım. Ona da bir gizli maksadınız var mı diyecektiniz?»

«Ben söylediklerini yazarım. Ama, müdüriyetten ne derler, orasını bilmem.»

«— Kanunî bir sakınca var mı?»

«— Yok... Olmasına yok. İnanmazlar. Sizin gibi bir adamın işsizlikten içkili bir yer açacağına inanmazlar. Bunlar süflî şeyler. Ben bilirim başka maksatlar ararlar. Şüphelenirler. Zaten böyle mütalâa etmişler ki, ince eleyip sık dokuyorlar, kişiye **özel** gönderiyorlar evrakınızı...»

«— Ticarete engel mi durumum?»

«— Değil.»

«— Öyleyse?»

«— Sizin dükkâna bazı adamlar gelecekler, siyaset konuşacaklar. Kontrolü zor bizim için.»

Başbakanın sözü hatırıma geldi.

«— Başbakan bu memlekette 32 milyon hür teşebbüs sahibi var, diyor. Ben de bunlardan biri olmak istiyorum. Siz Başbakana karşı mı geliyorsunuz, yani?»

«— Kızma be üstad!... Ben seni tanırım. Çok yazını okumuşumdur. Doğru da yazarsın. Ben dediklerine inanıyorum. Fakat yukardakiler inanmazlar. İnanmamışlar ki, ıcığını cıcığını soruyorlar bizden. Sen, bizi değil, onları inandırmaya bak. Biz yazarız, beğenmezlerse geri gönderirler, istedikleri gibi yazarız. Bizimki önemli değil.»

«— Ben siyaset değil, ticaret yapacağım.»

«— Sabıkanız yok. Kötü hâlinizi de görmedik. Siyaset işine gelince, ona biz değil, onlar karışırlar. (Durdu, biraz düşündü) Siz birkaç gün sonra müdüriyete uğrayın... Ordan sorun durumu...»

Ticaret yapalım derken karşımıza gene siyaset çıkmıştı. İstemediğim hâlde beni siyasete itiyorlardı. Ben de itilmek istemiyordum.

Aradan bir kaç gün geçti. Komserin Müdüriyet dediği yere gittim. Yenimahalle yolunda, uzakça bir yerde. Vatandaşlar kolay gidip gelemesinler diye sanki bu kadar uzaklara çekilmişler. Bizim evrakı aradım.

«— Ticarethane masasına bakın...» dediler.

Burda her işin bir masası vardı. Bizimki ticarethanedeydi. Bıyıklı, bıyıklarının üstünde hıyar gibi kocaman bir burnu olan ve durmamacasına burnunu karıştıran -içinden bir hazine bulacakmış gibi bunu ciddiyetle yapan - adama sordum:

«— Böyle bir evrak gelmedi.»

Döndüm.

Karakoldan gitti diyorlar, hazine arayıcısı da gelmedi, diyordu. Olacak gibi değil. Başka birine sorayım diye düşündüm. Meclisten tanıdığım bir sivil memur var. Vaktiyle siyasî işlere bakardı, şimdi geri hizmete almışlar. O da, başka bir masada işsiz, güçsüz oturuyor. Burnunu karıştırmıyor ama, tesbih çekiyor. Bir eğlence bulmuş. Ona yaklaştım.

«— Merhaba!...»

«— Merhaba!... Hayrola?»

«— Bir evrak var da... Dükkân açacağız... Onu arıyorum... Gelmedi diyorlar...»

Dışarı çıkalım, diye göz etti. Helânın yanına geldik. Kulağıma eğilip :

«— Evrak geldi. Bunların elinde. Yapmazlar. (Parmaklarını oynattı.) Anlarsın ya!.. Koklatmak lâzım. Senden de alamazlar. Onun için savsaklıyorlar. En iyisi Müdüre git sen! Şube Müdürüne!... Hemen yaparlar.»

«— Müdür kim?»

«— Bir mülkiyeli...»

«— Tanımam ki...»

«— O seni tanır.»

Göğsünde «Siyasal» rozeti olan bir genç oturuyor. Uyanık, yakışıklı biri. Önünde kâğıtlar var. Kimini imzalıyor, kimini ayırıp bir kenara iteliyor. Yüzüme bakmadı bile. Kapısı açık kimse içeri giremiyor. Ben girdim. Bir iki öksürdüm. Başını kaldırdı :

«— Ne var?»

«— Bir evrak?»

«— Ne evrakı?»

«— Bir dükkân işimiz var da.»

«— Ne dükkânı?»

«— İ;kili bir yer.»

«— Nerde?»

«— Yenişehir'de.»

«— Ordan sorun.»

«— Sorduk, buraya gönderdilef.»

«— Masasından sor.»

«— Sordum, yok dediler.»

«— Yoktur, öyleyse.»

«— Var sanıyorum. Yardımınızı dilemeğe geldim.»

Bu sözüm üzerine dikkatle yüzüme baktı. Gözü bir yerlerden ısırmıştı. Belki de açık konuşmam ilgisini çekmişti.

«— Ne dükkânı, dediniz?»

«— İçkili lokanta.»

«— Kimin?»

«— Benim efendim.»

«— Yeni mi bu? Siz mi işleteceksiniz?»

«— Yeni... Ben işleteceğim efendim.»

«— Adınız neydi sizin?»

Söyledikten sonra, dışarı çıkıp beklememi istedi. Beklerken burnunda hazine arayan memur içeri girdi. Çıktı :

«— Bana gel!...» dedi.

Masasına döndük. Bir kaç dosya karıştırdı. Altında benim yazıyı hemen buldu. Elime bir kâğıt verdi. Üzerinde numaralar yazıyordu. Birden ona kadar gideceğim her şubenin numarası.

«— Buraları gezdir, sonra gel!»

Üzerinde numara yazan şubeye giriyor, kâğıdı gösteriyor, bir imza alıp çıkıyordum. Şubelerden birine geldim, burda bekliyecektim. Sırada bir çok adam vardı. Parmak izi şubesiymiş.

Otobüs beklermiş gibi sıralanmıştık. Sırası gelen mermer masa üstündeki koyu katran kıvamındaki mü-

rekkebe beş parmağını banıyor, sonra memurun uzattığı kâğıda, önce baş, sonra işaret, sonra orta, sonra yüzük, sonra serçe parmaklarını basıyordu. Beceremiyenlerin parmaklarını memur bastırıyordu. Parmakların izi kâğıdın üzerine yol yol çıkıyordu. Kimsenin parmak izi, kimseye benzemez derler ya, gerçekten benzemiyordu. İki elimin on parmağının da izi alınmıştı. Parmaklarım yapışkan mürekkep içinde kalmıştı.

İş bitince, helâyı göstererek :

«— Gidin, orda yıkayın!» dedi.

Boyalar, suyla, sabunla çıkacak gibi değildi. Ne yapacağım, diye bakınırken, elinde küçük bir ibrik bir adam seğirtti, geldi. İbrikte gaz vardı. Döktü, şerit hâlinde boyalar dökülüyordu. Bir zamanlar kalem tutan, yazı makinesinin tuşlarında ustalıkla gezinen parmaklarım şimsiyah olmuştu. Parmaklarımın görüntüsünden iğrenmiştim. Gaz döktükçe açılıyordu. Açıldıkça gaz döküyordu. Sabun verdi, onunla da yıkayınca bir şey kalmadı. Artık parmaklarım benimdi.

Elime bakıyordu, helâdaki adama yüklüce bir bahşiş verdim. O da geçimini böyle bulmuştu. Memurun yanına döndüm.

«— Alın karası değil, parmak karası, çıkar.» dedi memur gülüyordu. Bir dosya açtı. Getirdiğim resimleri, parmak izi basılı kâğıtları bunun içine koydu.

«— Dosyanız tamam... Şimdi Birinci Şubeye...»

Siyasî kısım olan bu şubeyi bilirim. Siyasî nedenlerle çok gelmişliğim vardı. Öğrenci kuruluşlarında çalışırken getirirlerdi. Gazeteci olduk ifade almak için getirmişlerdi. Şimdi ticaret yapacaktım, gene «Oraya git.» diyorlardı.

Yukarı kata çıktım. Ötekiler gibi, ben de, memura kâğıdı uzattım. Aldı götürdü. Herkesin kâğıdı ge-

liyor, benimki bir türlü gelmiyordu. Bir sigara içtim, bir daha içtim. Aşağı yukarı dolaştım. Veren biraz bekliyor, içerden çıkan kâğıdını alıp gidiyordu. Benimki bir türlü gelmiyordu. Nerdeyse öğle oldu. Ben orda dikilip duruyordum. Sonunda memura:

«— Bizimki ne oldu?» dedim.

«— Almadın mı sen?»

«— Almadım.»

— Allah!... Allah!...» dedi. İçeri girdi. Çıktığında yüzüme dik dik baktı. Konuşayım mı, konuşmıyayım mı, diye biraz durakladıktan sonra:

«— Siz, müdür beyle konuşun!...»

Anlamıştım. Bir bit yeniği vardı. Eski dosyamız yeniden karşımıza çıkıyordu. Kapıyı tıklatıp içeri girdim. Bir «Mülkiyeli» de burada oturuyordu. O da niye lokanta açıyorum, neden lokanta açıyorum, diye bir alay ahret suali sorduktan sonra:

«— Siz kâğıdınızı Emniyet Müdüründen alacaksınız!» karşılığını verdi.

Bir kaç hafta da Emniyet Müdüründen Valiye, Validen Vali Muavinine dolaştım. Sonunda, dükkân açabileceğimize ait kâğıdı alabildim. Bu kez de «küşat» için Belediyeye gönderdiler. Belediye de kendine göre inceliyor. Vilâyetten getirdiğin kâğıt yetmiyor. Bir «İnceleme Kurulu» var. Yönetmeliğe göre yemek yapmaya, içki satmaya uygun olup olmadığını araştırıyor. Kurul geldi, eksiklikler buldu. Tamamladık, yeniden geldi, baktı, uygunluğu için karar verdi. İş itfaiyeye kalmıştı. Oraya da başvurduk.

Öğrenciliğimde tanıdığım bir itfaiyeci vardı. Bizim baba evinde kiracıydı. Rütbesi büyümüş, müdür olmuş. Onu buldum, durumu anlattım.

«— Hay hay... Bir arkadaş gidip baksın!»

«— Şimdi bakar mı?»

«— Bakar.»

Zile bastı, hademeyle adamı çağırttı. O çağırttı, adam gelene dek, başka bir yerden de acı acı ziller çalmaya başladı. Yangın varmış. Bir koşuşmadır gidiyordu. Her aralıktan çıkan bir yere doğru koşuyordu. Mığferler giyiyorlar, kemerler bağlıyorlar, ellerine bir şeyler alıyorlardı: Balta, nacak, kazma, merdiven... Bizim ahbap da fırladı:

«— Sen gelenle gidersin!...»

Adam geldi. Baktı ki müdür yok. Hademe beni gösterdi.

«— Ne var?»

«— Dükkân var da, onu göstereceğim size.»

«— Uzakta mı?»

«— Yenişehir'de.»

«— Bugün olmaz.»

Küçük memur tafrasından oldum olası korkarım. Bir çuval inciri berbat ederler. Onun için dikleşmeye gelmez. Aşağıdan almalı.

«— Otomobille götürür, getiririm.»

Benim arabam var sandı. Razı oldu. Hademeye iki buçukluk tosladım. Bir taksi buldu hemen. Taksiyi görünce duraladı. Umduğu gibi çıkmamıştım. Yol boyu konuşmadı, somurttu, durdu.

Dükkâna geldik. Hışımla içeri girdi. Hiç kimse böyle girmemişti buraya. Aksilik çıkaracağını anlamıştım.

«— Olmamış!...» dedi.

«— Ne olmamış?»

«— Olmamış dedik ya, o kadar! Olmamış!»

«— Ne olmamış kardeşim, onu söyle de yapalım?»

«— Ben senin kardeşin değilim. Karşında bir devlet memuru var. Bir yangın tulumbası... Kum kovaları... Baltalar, kürekler... Yangın söndürme cihazı...»

Maraza çıkarıyordu.

Otomobile bindik, döndük.

«— Söylediklerin nerden alınır?»

İtfaiyeden emekli biri varmış, o satarmış, ondan alınırmış.

«— Peki alalım, ondan sonra gel, bak.»

«— Gelmeme lüzum yok. Sen al, faturasını göster, yeter.»

«— Almazsak ne olur?»

«— Kapatırız dükkânı. Yangın tehlikesi var, deriz.»

«— Bu kadar masraf?»

«— Bize ne? Danıştın mı başlarken?»

«— İnsaf, merhamet?»

«— İçenlere kazık atarken, insaf ediyor musunuz?»

Doğru söylüyordu. Kör tuttuğunu beceriyordu. Kimsenin kimseye insafı kalmamıştı. İtfaiyeden emekli olanı buldum. Listeyi gösterdim. Fiyatı epeyce kabarıktı.

«— Peki kardeşim, biz bunları almasak da, aldık gibi faturayı versen, ne vereceğiz?»

«— Başkasına olmaz... Sen güleç bir adama benziyorsun. Senin için yapalım.»

Parayı verdim, hiç mal almadan faturayı aldım. Koşarak itfaiyeciye gösterdim. Vizesini verdi. Bu dertten de kurtulmuştuk.

BEŞİNCİ BÖLÜM
KARPİÇ BABA

KAHVEDEN BOZMA aldığımız yeri lokanta biçimine sokacağız. Masalarımız, üstünde tavla, kâğıt oynanan türden masalar. Bunları yemek masası hâline getireceğiz. Gelecek müşterilerimizin çoğu kadeh arkadaşlarımız. Vaktiyle birlikte içerken, şimdi onlara içki satıp para kazanacağız. Her gelen bir akıl veriyor. Biz de kırmamak için dinliyoruz. Hepsine, «peki» diyoruz. Esnaflığın şiarı da bu. Masalara çeki düzen verelim diye düşünürken, aklımıza Karpiç'in yuvarlak masaları geliyor. Orda yuvarlak masalar vardı. Çevresine çokça adam sığışırdı. Biz de yuvarlak masa yaparsak, kahveci işi masalar, hem masa kılığına girer, hem de çok kişi oturabilir. Yeni masa alacak paramız yok. Siteler'den suntalar aldık, bunları, masasına göre irili ufaklı yuvarlak kestirdik. Oldu masalar, birer yuvarlak masa... Karpiç işi... Görenler:

«— Aaaa!... Karpiç gibi olmuş!...» dediler.

Karpiç'in eski günlerini ansıyorum. Ne lokantaydı! Her kesesine güvenenin kolay kolay gireceği yer değildi. Kendine özgü bir protokolü vardı. Karpiç Baba'nın tiril tiril süt gibi beyaz, kazak gömleği üstünde, boğazından bağlı. Yandan aşağı bir sıra düğmeler iniyor. İyi cins ipekten yapıldığı belli. Jiletle kesilmiş gibi ütülü, koyu renk bir pantolon... Rugan

pabuçlar... Saçlar, ustura ile traş edilmiş... İri kıyım bir gövde... Davranışlarının eksiği ziyadesi yok... Eğilip selâm verişleri, eliyle buyur edişleri, yerli yerinde... talimli... edepli... Baba Karpiç'in gözümde beliren çizgileri bunlar!...

Bizler son demlerine yetişmiştik. Karpiç Lokantasının sahibiydi. Eski çılgın gençlik zamanlarını nerden bilelim? Onları bizden yaşlılar anlatırlardı. Yaşar gibi olurduk. İlk geldiğinde Taşhan sahibi Cemal Bey korumuş... Cemal Bey Niğde Mutasarrıfı... Başkentin ilk otelini açmış... Baba Karpiç, güçsüz görünen, tafralı ilk Kuvayı Milliyecileri; öfkeli generalleri; ayağı dolaklı milis çetecileri görmüş... Onlara hizmet etmiş, kahırlarını, eziyetli sarhoşluklarını çekmiş...

Cemal Beyi tanımıştım. Dikmen Bağlarında oturur, evine faytonla gelir, giderdi. Bir Cemal Beyde fayton vardı, bir de Dahiliye Vekili Cemil Beyde. Cemal Beyin oğlu şair Suphi Taşhan, hem çocukluk, hem okul arkadaşımdı. Suphi ile Karpiç'e gittiğimizde, Baba'dan özel bir saygı görürdük. Bu saygı Cemal Beye olan bağlılığından gelirdi.

Lokantanın bar bölümünde köşedeki masada, tanınmış yazarlardan Aka Gündüz, Nurettin Artam, Selâmi İzzet, ünlü gazetecilerden Adil Akbay, Mekki Sait otururlardı. Onların oturduğu masaya, ağırlığı olan, hatırlı bir masa gözüyle bakılırdı.

Gazeteciliğe başladığımızın çiçeği burnunda günleri... Her gazeteci için ne tatlıdır o günler... Devletin yüce katlarında görev almış kimselerle konuşursun, kendini onlarla eşit sayarsın. Onlar aşağıdan alırlar, yutarsan sen de kendini onlarla bir tutarsın... Bir ayağın sürçmesin, o eşit bellediğin kimseler, yüzüne bile bakmazlar, tanımazlıktan gelirler. Ama o yaşlarda bize bu öğüdü veren kimseler çıkmazdı ki... İşin ger-

çek yüzünü nerden, nasıl bilebilecektik?... Bu masada oturanların yanına yanaşmak çok zordu, sofralarına kabul edilmek bir öğünme vesilesiydi. Ben, gazeteciliğe başladıktan birkaç yıl sonra bu masaya oturabilmiştim. Şöyle oldu:

Bir gazetenin Meclis muhabiriydim. Meclis muhabirliği, o dönemde, meslekî bakımdan zor eriişlen bir rütbeydi. Hele bizim yaşımızdakiler için... O zamanın gazetecileri yaşlı kimselerdi. Adil Akbay'la beraber çıktık... Meclisin tatsız bir günü... Atlayacak, atlatılacak bir haber çıkmıyacağı belli. Adil Akbay:

«— Hadi Karpiç'te iki tek atalım!...» dedi.

«— Ben gideyim, belki iş çıkar.»

«— Ne işi çıkar canım, hadi yürü...»

Kıramazdım. Meslekte saygım olan insandı. Ayrıca çok seviyordum. Her gün içen, gündelik olaylara boş veren, hatırnaz bir adam. Eski gazetecilerden Bilâl Akba ile ortaktı. Akba Kitabevinin iki ortağıydılar. Ankara gazeteciliğinde, Akba Kitabevi'nin de özel bir yeri vardır. Sırası gelince onu da anlatırız. Merkez Bankasına bakan köşede, pencere kenarına oturduk. Birer içki söyledik. Biraz sonra Aka ile Nurettin Artam geldi. Yuvarlak masalarına oturdular. Çevreleirne bakınırken Adil Akbay'ı gördüler. Elleriyle masayı işaret ederek:

«— Adil, gelsene!...»

Adil de, beni göstererek:

«— Arkadaşım var...»

«— Buyurun!...»

Beni de çağırıyorlardı. Aka'yı şöyle böyle tanıyordum. Daha doğrusu ben onu tonıyordum da, o beni belki şöyle böyle tanıyordu. Bir kaç kez oturmuşluğumuz vardı. Nurettin Artam ise hocamdı. Ankara Erkek Lisesinde okurken bize hocalık etmişti. Yuvarlak ma-

saya ilk oturuşum böyle oldu.

Akşamı orda ettik. Aka, Selânik günlerini anlattı. Mustafa Kemal'le birlikte içtiklerini... Cenyo, Beyaz Kule meyhanelerinin sözünü etti. Rumeli'de pastırmalı bir kuru fasulye yaparlarmış, insanın parmaklarını da beraber yiyesi gelirmiş. Bir kez oturmuştum ya, ondan sonra geldiğimde hep bu yuvarlak masaya otururdum. Kimse de, burda senin ne işin var, diyemezdi. Kabul edilişimiz zor, ondan sonra oturuşumuz kolay olmuştu. Arada bir Baba Karpiç de içerde sıkıldıkça gelir bu masaya otururdu. Saygıyla bir kenara ilişir, bir kadeh içerdi. Onun masaya oturuşu ile beraber, garsonlar da, küçük bir tabakta havyar, tereyağı, kızarmış ekmek getirirlerdi. İyi tür turşular, küçük paneler daha sonra gelirdi. Bunların parası verilmez, bunlar hesaba yazılmazdı. Bunlar, Baba Karpiç'ten, yani ocaktandı.

ALTINCI BÖLÜM
DUVARLARIN RESİMLERİ

MEYHANENİN DUVARLARI boş... Biraz resimlemek istiyoruz. Parayla almaya kalksak, dünyanın parası... Tanıdıklara bedavadan çizdirmek istiyoruz. Kim gelirse, yakasına yapışacağız ve «Hadi şuraya bir şeyler çiz!» diyeceğiz. İlk gelen Balaban oluyor. Bir anlamda ilk kazığı yiyen o!... Öyle ya, bedava resim çizecek!... Balaban, sadece sanatçılıktan değil, askerlikten de arkadaşımdır. İkinci sürgünlüğümde, Zara'ya gitmeden önce, Sivas'ın Kabakyazısında karşılaşmıştık onunla... O ressamlığından ötürü Alayda boyacı, ben de Tümende yazıcıydım. Bu kadar bilinmişti kıymetimiz. Tümenin istihkâm şubesinde çalışıyordum. Kazma, kürek, dinamit hesabı tutardım. Ankara'dan gelen dosyam üzerine:

«— Eyvah!...» dedi, şubenin komutanı, «Tümenin bütün sırrı elimizden gitti. Şimdi ne yapacağız?»

Oysa, yazdığım kazma, kürek hesabının farkında bile değildim. Yazdıklarım soyut şeylerdi benim için, günümü gün etmek, askerliği tüketmek için yazıp duruyordum. Meğer onlar için, bu yazdıklarım (sırmış) da benim haberim yokmuş. Şubenin komutanı dosyanın gelişinden çok korkmuştu. Bilmiyordu ki, hakkımda dosya düzenleyen memur da, benim kazma, kürek hesabı tuttuğum gibi düzenlemişti bu dosya-

yı!...»

Tümen komutanı olan generalin karşısına çıkardılar. Vahşi bir hayvana bakar gibi bakıyordu bana... Bu bakışları çok iyi tanıyordum. Kaç kez karşılaşmıştım böyle zamanlarda... Karşısına diktiler :

«— Bu mu?» diye sordu.

«— Bu!...» dediler.

«— Bunu da Zara'ya gönderin...»

Zara'ya böyle gönderildim... Zara, onlar için cehenneme gönderilmek gibi bir şeydi. Ben de cehenneme gidiyordum.

«Ankara nire,

«Zara nire,

«Dayanmak marifet

Dayan bire!...»

Şiiri ordayken yazmıştım. Şimdi hatırımda, ne dosyayı düzenleyen polis var, ne korkan istihkâm komutanı, ne de «Zara'ya» diyen general!... Fakat bu şiir hatırımdadır. Belki, bir çoklarının da hatırında vardır. Böyle işte bunlar. Kıyıyorum derken iyilik ederler.

Dosyanın gelmesi üzerine Balaban'dan ayrılmak zorunda kalmıştık. Dükkâna gelince :

«— Şuraya bir resim çizeceksin!...» dedim.

Yılların birikimi içinden gelen bir dostluğumuz vardı. Beni kırmazdı. «Peki» deyip hemen fırçaya, boyaya sarıldı. Gözlerine bakıyorum, benim bu hallere düşmüş olmama üzülüyor. Bir yandan da belli etmek istemiyor. Elinden gelse, beni buralardan kurtaracak, alıp gidecek... Ama neylesin ki, o da o zamanlar kıt kanaat, resimle geçinen bir sanatçı... Bana para veremez, pul veremez... Ancak elinden resim gelir, duvarlar için resim yapar...

Balaban'a sunduğumuz boya da yeterli değil...

Elimizde iki renk boya var. İki renk boya ile resim yapılır mı, diyeceksiniz. Bir adamın adı Balaban olursa, iki renk boya ile de pek âlâ resim yapar ve herkes beğenir. Boyaların bir rengi kara, bir rengi sarı... Balaban, hem boyaya, hem dükkâna, hem beni bu hallere düşürenlere kızdı, sarıldı resim yapmaya... Öyle sarıldı ki işine, duvara, oturaklı, eli şakağında, düşünen bir ana resmi çiziverdi. Yaptığı resimdeki ana, bu hâllere düşüşümüze üzülen, bizi yetiştiren, büyüten, emek veren anamızdı!... Burda oturup içeceklere şaşkın bakışlarla bakıyordu. Bu resim askerde başlayan ortak bir öykünün duvarda belgelenmesidir. Bütün değerlerin üstünde, unutulmaz bir değeri vardır, benim için.

Balaban resim yaparken, garsonlar, komiler yardım ediyorlardı. Fırçasını veriyorlar, boyasını uzatıyorlardı. Bir yandan da alışmadıkları yabansı bir şeye bakar gibi bakıyorlardı. Oysa Balaban da onlardan biri, onlardı. Köyden gelmişti. Bu halkın içinden çıkmıştı. Konuşması, oturup kalkması, her türlü davranması ile onlara yakındı. Fakat onlar:

«— Bu da ne?» diye soruyorlardı birbirlerine. Balaban onların şaşkınlığından anlıyordu. Kızmadan, içtenlikle:

«— Resim kardeşim! Resim olacak bu!...» diyordu.

Yaptığı ilerledikçe, düşünen ana ortaya çıktıkça, tanıdılar analarını. Kendilerinden biri duvara oturmuştu. Bir komi şaşkınlıkla:

«— Ne güzel!...» dedi.

Balaban duydu. Daldığı düşten uyandı. Işıltılı gözlerle çocuğa baktı:

«— Sevdin mi?»

«— Hı...» dedi çocuk. Utandı. Sonra yüzünü öte

yana döndü. Balaban da sevinmişti. Bir daha baktı resme :

«— Bitti!...» dedi.

«— Öteki taraf kaldı...»

«— Orasını da beşke bir erkedeş yapsın...» Bursa ağzıyla konuşuyordu. Terini sildi. Bir kadeh içki istedi.

Neden sonra Duran Karaca geldi. Duran, Çukurova'nın terini ve rengini tuvalinde belirleyen soylu bir sanatçıdır. Ondan da duvara resim çizmesini istedim. Kocaman, kırmızı bir gökyüzü çizdi önce... Sonra ortasına bir güneş oturttu. Kocaman kırmızı gökyüzü. Çukurova'nın sıcağıydı... Ortasındaki güneş de onları yakan güneşti. Kadınlı, erkekli, çoluklu çocuklu insanlar bu kırmızı gökyüzünün, güneşli tarlanın içinde çalışıyorlardı. Pamuk devşiriyorlardı. Bereketli toprakların aç yoksul insanları çalışıyordu. Bir dilim ekmek için kara yazılarını alın terlerine banıyorlardı. Duran, Çukurova'da doğmuştu. Orada büyümüştü. Çukurova'da doğan insanları anlatmaya gelmişti dünyamıza... Bir benzetme yapmak istersek, Çukurova'nın resimle anlatılan dili Duran Karaca'dır. İki gün durmacasına çalıştı. Şevkle, kıvançla, tadına vara vara sarıldı duvara. Çalışırken şiir yazar gibi çalışıyordu. Resim yapıyordu da bana şiir yazar gibi geliyordu.

Yaptığını beğenmiyor, tazeliyor, yeniden çiziyor, bozuyor, düzeltiyordu. Elleri boya, yüzü ve ensesi kan ter içinde kalmıştı. Ne zor bir uğraştı bu!... Ya da ancak Duran gibi insanlar uğraşlarını böylesine severler. Bir roze şarap daha içti. Elini alnına götürerek yaptıklarına bir daha baktı.

«— Tamam!...» dedi. «Ben otobüsüme yetişeyim şimdi.»

Adana'ya giden otobüse zar zor bindi.

Orhan Peker resimlere bakmıyor, onları seviyor.

Nerede resim varsa, orada biraz Orhan Peker vardır. Otyam tanıştırmıştı ilkin. İçtikçe sanattan başka bir şey konuşmuyordu. Sıkılmıştım. Sanat sözü, hep sanat sözü... Sanatın kendisi neredeydi? Daha sonraları alıştım ve sanatın Orhan'ın yanında olduğunu gördüm. Bir kitapta topladığı resimlerini bana verirken, üstüne :

«— Biraz da resimle ilgilen!...» diye yazmıştı.

Orhan'la bir gün bu kadar dost olacağımı nereden bilebilirdim. Kardeş duygularla duvara bakıyordu. Resimleri sevmişti.

«— Çok güzel!...»

«— Sen de birşeyler çizmek istemez misin?»

«— Elbette çizeceğim...» Eliyle duvar boşluğu üzerine havada bir daire çizerek Şuralara!... Bir şeyler!...»

«— Ne zaman?»

«— Pazartesi!... Öğleden sonra...»

Dediği gün ve saatte geldi. «Şuralara» dediği yerlere birşeyler çizmeğe başladı. Çizdikçe, çizdikleri şekilleniyordu. Bir de baktık, iki sevimli itfaiyeci çıkmıştı ortaya. Bu itfaiyecilerin tıpkı basım bir benzeri de evimde asılıdır.

Orhan Peker yapmıştı.

Daha sonraları, başka ressamlar da resimler yaptılar. Duvarlar resimler ve yazılarla doldu. Ünlü şairlerimizin el yazıları ile şiirleri de vardır. Kimi bir mısra yazmıştı, kimi bir beyit. Anlayana yeter de artar bile.

Giriş kapısını içki bandrolleri ile süsledik. Gazete başlıklarından pano yaptık. Tarık, koca bir pazarını harcadı bunları yapmak için. Tarık dekoratör. Öğrenimini İtalya'da yapmış, on parmağında bin hüneri olan bir sanatçıdır. Piyes sahneye koyar, dekor çizer,

çeviri yapar. Bu kadar çok iş yaptığı halde hiçbir zaman yaptıkları kadar da parası olmaz. İlk gençlik şiirni resimlediğinden beri bilirim adını. Bir gün gazetede oturuyordum, telefon çaldı. Açtım, Tarık:

«— Alo sen misin?»

«— Benim.»

«— Bilmiyorum, işler bitince Karpiç'te iki tek atmak niyetindeyim. İstersen, sen de gel.»

«— İşin ne zaman biter?»

«— Sekiz... Sekiz buçuk!...»

«— Geliyorum.»

Dediği saatte geldi.

«— Bu akşam dâvetlimsin. Yemeği beraber yiyeceğiz. Çıkacağın zamanı bildir.»

«— İşim bitti... Ne zaman istersen çıkarız...»

Çıktık. Kapıda bir özel araba bekliyor. Bindik.

«— Senin mi?»

«— Benim... Yeni aldım...»

«— Hayırlı olsun!...»

Marşa bastı. Gır, gır, gır, gır, gır... Başka ses çıkmıyor. Araba yürümüyor.

«— Bozulmuş...» dedim.

«— Yok yahu, biraz önce işliyordu.»

Ötesini, berisini karıştırdı. Sonunda buldu:

«— Tuh!... Benzin bitmiş!...»

İndi, gitti. Bir yerlerden bir bidon benzin aldı, arabaya koydu. Çalışmaya başladı araba. Yenişehir, ardından Kavaklıdere doğrultusunda gidiyoruz. Bir yandan da anlatıyor:

«— Bir kadın seviyorum. Bugüne dek buluşamadık. İlk defa evinden izin aldı. Kız kardeşi yanında. Onunla çıkabiliyor. Tiyatrodan falan değil. Kız kardeşi edebiyatçı imiş. Şiire meraklıymış. Birisini daha çağırmak lâzım yemeğe... Aklıma, sen geldin. Kız

kardeşini tavlarsan senin... Tavlamazsan, ne olur zor durumdayım, bana arkadaşlık et!...»

Hoppala!... Kaderde böylesine arkadaşlık etmek de varmış. Arkadaş için çiğ tavuk olsa yenir, derler, biz de edebiyatçıyı, yiyebilirsek yiyecektik. Zorla kabullendik. Kabullenmesen ne olacak? Kavaklıdere'ye gelmiştik ve ilerde, ağaçların altında silüet hâlinde iki kadın bekliyordu.

«— Tamam!... İşte bunlar!...»

Firene bastı, araba durdu. Hanımlardan biri öne, Tarık'ın yanına; biri arkaya, benim yanıma bindi. Tanıştırdı. Geldiğimiz yoldan döndük. Kulüp 47 diye bir yer var, oraya gelince durduk. Garsonlar koşarak karşıladılar. Belli ki önceden telefon edip iyi bir yer ayırtmış. Dipte bir masaya oturduk. Masamızda kuşun sütüne dek herşey var. Hınzıra para ver harcasın. Yiyip içiyoruz.

Kulüpte en sona biz kaldık. Yiyen gitti, yiyen gitti. Tarık'la sevgilisi kalkıp dansediyorlar. Orkestra sade onlar için çalıyor. Edebiyatçı hanımla biz oturuyoruz. Evliymiş, iki çocuğu varmış. Kocasından çok memnunmuş. Kardeş hatırı için çıkmış. Ah şu kardeşini bir başgöz edebilse, başkaca derdi yokmuş. Dert dinliyoruz.

«— Ne olur söyleyin bana!... Tarık Bey ciddî midir, alır mı kardeşimi?» diye soruyor. Bilmem ki ne desem? Alır desem olmaz, almaz desem olmaz. İkide birde soruyor:

«— Kız kardeşinize bağlı... İşi sıkı tutarsa, alır.»

«— Ne olur, siz de yardım edin!...»

«— Elimden geleni yaparım.»

Vakit hayli ilerledi. Çıkma zamanı geldi. Tarık hesabı ödedi. Hayli de yüklü bir hesaptı. Ama Tarık'a vız geliyordu. İki gönül bir olunca, paranın ne adı vardı?

Tarık'ın arabasına bindik. Sevgilisi Çankaya'dan dolanalım dedi galiba.

Tarık'la sevgilisi önde, edebiyatçı hanımla ben arkada... Gidiyoruz... Tarık'ın bir eli direksiyonda, bir eli mahbubesinin omuzlarında, boyuna vantuz çekiyor. Derken, ardımızda farları alabildiğine yanan bir araba belirdi. Bir türlü ayrılmıyor ardımızdan. Biz gidiyoruz, o geliyor. Ne oluyoruz, demeye kalmadı. Tarık sevgilisini ve direksiyonu bırakarak fırladı. Farları yakan arabadakiler de fırladılar. Üç dört tane gencecik çocuk... Çocuklar Tarık'ın üstüne, Tarık çocukların üstüne bir kapıştılar... Birinin boynunu Tarık koltuğunun altına sıkıştırmış, nerdeyse boğacak... Çocuk can havliyle bağırıyor :

«— Aman kaçın!... Beni boğacak!...»

Çocuklar arabayı da bırakıp kaçmaya başladılar. Tarık bir iki tokat, bir iki tekme daha attıktan sonra, bıraktı çocuğu. Meğer çocuğun boynunu sıkarken, «Bağır arkadaşlarına kaçsınlar, yoksa boğarım» dermiş. Çocuk can havli ile onun için arkadaşlarına «Kaçın» diye bağırırmış, sonradan öğrendik.

Tarık kollarını gerdi, keyifle bir gerindi, oh çekti!

«— Rahatladık.» dedi.

Birkaç kişiyi döğmüş ve rahatlamıştı. Kadınları evlerine bıraktık. Dönüşte, bu sefer ben sordum :

«— Ulan ne yaptın?»

«— Birikmiş enerjimi sarfettim. Ben böyle bir dayağı kimi bulup da atacaktım ? Keyfin böylesini sen bilmezsin!»

Gerçekten de bilmiyordum, nereden bilecektim, keyfin böylesini... Ressam Tarık, dekoratör Tarık, piyes çeviricisi Tarık, rejisör Tarık derken bir de pehlivan Tarık'la karşılaşmıştık.

YEDİNCİ BÖLÜM
BEN BİR KIRIK KALEMİM

DUVARLARIN ÖN bölümü mermer... Kalemle ilgili Celâl Vardar'ın bir şiiri var, onu yazalım istiyorum. Ama iyi yazan birini bulmalı. Ona yazdırmalı. Ben iyi yazan birini araştırıp, dururken, bir de baktım, bulmuş yazdırmış bile. Eksik olmasın, şiir şöyle:

«Ben bir kurşun kalemim
«İçim, dışım kadar katı değil,
«Değnek gibi yontuyorsunuz beni.
«Ben bir kurşun kalemim,
«Elinize uymuyor köşelerim,
«Bozuk düzen yazıyorum,
«Ben bir kırık kalemim,
«Kırıla kırıla tükeniyorum.»

Celâl, eski arkadaşım. Niyazi Akıncıoğlu'ndan yadigâr. İlkin Niyazi ile gelmişti. Posta Caddesindeki küçük içkili yerlere. Genç, şiir delisi, içtenlikle dolu bir Arnavuttu. Bir gölge gibi Niyazi'den ayrılmazdı. Bu, biraz Niyazi'nin ünlü şairliğinden, biraz da hemşehrilik gayretinden gelirdi. Trakya toprağında geçmişti gençlikleri... Belki komşuydular, belki anaları, babaları, kardeşleri tanıştı. Bir şehirde yaşamışlar, bir mahallede büyümüşlerdi belki de...

Niyazi, asker olmuş, gurbete düşmüştü. İçerdi, parasının hesabını bilmezdi. İçince, her şair gibi ken-

dini kapıp koyverebilirdi. Yalnızdı, korunmak isterdi. Yolsuz kalabilirdi. Bütün bunları düşünen Celâl, kimseye çaktırmadan, kimseye sezdirmeden Niyazi'yi bir başına komaz, yanından ayrılmazdı. Evliydi. Aliş diye bir oğlu vardı. Aliş, adının da belirttiği gibi, Trakya topraklarından bir özlem taşıyordu. Niyazi için karısının ve çocuğunun yanında bile kalmazdı. Nerde Niyazi, orda Celâl, birbirlerinden ayrı düşünülemezlerdi. Niyazi, kafayı çektiğinde:

«— Hey, bire koca Arnavut!» derdi Celâl'e. Sonra bize döner, onu göstererek: «Bu benim kançılaryam!...»

Bu, «Kançılarya» sözcüğü, dostum, arkadaşım, yardımcım anlamına gelirdi. Oysa, Niyazi, sözcüğün gerçek anlamı neyse, o anlamda kullanırdı. Bir yandan da Celâl alınmasın isterdi. Gönlünü hoş tutardı. Celâl'in sıcak dostluğu bir sözcükten alınacak türden değildi. Sadece Niyazi için değil, herkes için. Bunu, Niyazi şiiri bırakıp, bir kenara çekildikten sonra da göstermş, ispatlamıştır. Yalnız Niyazi için değil, başkaları için de ispatlanmıştır.

Şiirimize Orhan Veli ve arkadaşlarının getirdiği bir akım vardı. Basit sözcüklerle, olayları hafife alan garip şiir örnekleri veriyorlardı. Nitekim bu kendileri için de böyle anlaşıldığından, onların şiirlerine «Garip Şiirler» adı verilmişti. Hattâ, onlar da bu yakıştırmayı benimsemişler, çıkardıkları bir ortak kitabın adını «Garip» komuşlardı. Oysa buna karşılık Niyazi gibi bazı arkadaşlarımız Nazım Hikmet geleneğinde, biraz kalın sesli, erkekçe bir şiir türünü yürütüyordu. Bizim işimiz, Garip'çilere nazaran daha zordu. Hem Nazım geleneğini sürdüreceksiniz, hem de Nazım'ın etkisi altında kalmıyacaksınız. Nazım, o zamanlar hapisteydi. Adını anmak suçtu. Resmî görüş

bir unutulmuşluğa bırakmak istiyordu Nazım'ı... Ne de yanılmışlardır bu politik davranışlarında... Nazım'ı unutturmak için çaba harcayanların bugün adlarını bile anan yoktur. Nazım'ın adıysa, ülkemizde ve dünyada bir bayrak gibi dalgalanmaktadır. Nazım'ı, hapiste olduğu, şiirleri yasaklandığı için bilmeyen sonradan gelen kuşak da, Garipçiler gibi yanılgıya düşmüşlerdir. İkinci yeni diye adlandırılanların üzerinde bir tartışma açılması burdan gelir. Niyazi'nin ve arkadaşının şiiri, yeniden gün ışığına çıkmış, itibar görmektedir. Fakat Niyazi şiir örnekleri vermiyor. Ya da veriyor da, bir köşeye çekilmiştir. Yayınlamıyor.

Niyazi, o zamanlar çok umut bağladığımız bir şairdi. Gelecekte, çok şeyler bekleniyordu ondan. Edirne'yi, Meriç'i atlatır, Tuna boylarından haber verirdi. Toplumcu şiir örnekleri sezgiye dayanırdı. Arnavut aksanına çalan sözcüklerle şiir okudukça dinlerdik. Şiir okuyuşu da kendine özgü, kalın, kabaya yakın, tumturaklıydı. Orhan Veli gibi kesik kesik, Cahit Sıtkı gibi kekeme olmazdı. Daha gür ve dalgalanan bir sesle okurdu. Şiirden ve şiirsel yaşayıştan başka bir dünyamız yoktu ki! Her şey şiir üstüne kurulmuştu çevremizde.

Niyazi aldığı teğmen maaşı ile geçinemezdi. Tutumlu da değildi. Zaten bir teğmen maaşının ne tutumlusu olacak? Aldığını, aldıktan bir kaç gün sonra bitiriverirdi. Ondan sonra Celâl'le kendileri gibi bir Arnavut'un işlettiği «Aslan Baba» meyhanesine giderlerdi. Burda, belli ki, kredileri vardı. Aslan Baba gövdesinden önce bıyıkları görünen bir adamdı. Bıyıklarından ötürü konmuştu adı. Aslan Baba da bir süre sonra krediyi keserse, gelsin Celâl'in babadan kalma, değerli yadigâr cep saati... Piştov gibi kocaman bir

saatti. İçtiklerinde rehin konur, ertesi gün bir yerlerden bulunur, buluşturulur, saat kurtarılırdı. Bu saat Posta Caddesindeki küçük meyhanelerde çok gecelemiştir. İçki parası karşılığı, çekmecelere atılıp, beklemiştir. Saatin dili olsa da kimbilir, bizim unuttuğumuz, neleri anlatır. Celâl'in hâlâ taşıdığı, yıpranmaz, eskimez, kocaman saatin bir öyküsünü yazmalı. Arada bir sorarım:

«— Celâl, piştov nasıl?»

Saati cebinden çıkararak gösterir:

«— A be durur, bizi ihtiyarlattı, kendi ihtiyarlamaz. On ikiyi çeyrek geçer... Onu gösterir...»

Celâl aramızda «Gizli» şairlerdendi. Tanınmış şairler arasında şiir okumaz. Onların okuduklarını dinlerdi. O şairlerin çoğu göçüp gitti dünyamızdan. Celâl'se iki kitap sahibi ünlü bir şairdir. Antolojilerde yeri vardır.

25 yıl devletin makine yapan bir kurumunda memurluk etti. Bir gün duydum, bir şehirden alıp, bir başka şehre göndermişler. Bir kat almıştı, başını sokacak... Üniversitede Aliş okuyordu. Karısının, çocuğunun yanında kalması gerekiyordu. Ama kim bakar Celâl'in özel işlerine... Ona eziyet olsun diye yapmışlardı bunu. Eyüp'te meyhanesiz bir semtte oturuyor, ordaki işine gidiyor. Oldukça zor bir şey, emekliliğine yakın başına gelenler. Ama buna da katlanır.

Bir gün Niyazi çıka-geldi. Tıp Fakültesinde okuyan, boyunca olmuş oğlu ile içiyordu. Numaralı kara gözlükleri, ak saçları, yetkin çağa gelmiş kırışık yüzüyle bizim Arnavut bir senatöre benziyordu.

«— A be, koca Arnavut, bir senatöre dönmüşsün!...»

Sesini ve konuşmasını taklit ediyordum.

«— Ne sandındı!... Senatör bizden büyük müdür?»

«— Yoo... Değildir!»

«— Öyleyse?...»

«— Senatörler sana benziyor.»

«— Ha!.. şimdi oldu... Bu benim büyük kızandır.» Aslan gibi oğlunu gösteriyordu.

«— Öp bakalım amcanın elini...»

Delikanlı elimi öptü. Niyazi ile öpüştük. Hemen eski arkadaşları sormaya başladı:

«— Celâl'i nerde buluruz?»

«— Biraz sonra düşer.»

«— Fethi'yi?»

«— O gelmez.»

«— İşittim ki, sen de herkesi koğar, darıltırmışsın...»

«— Bir türlü esnaf olamadık.»

«— Esnaflıktan değildir o... Şairlikten... Şairlikle meyhanecilik bir arada yürümez ki.. Bakalım ne kadar sürdüreceksin? Bu kadar sürdürmen bile bir başarı... Ben bu kadarını bile beklemiyordum.»

«— Ne yapalım, inceldiği yerde kopar.»

«— Olmadı!... Bu sözünü beğenmedim... (Çevresine baktı) Güzel yer... Burayı kapama!... Yazık edersin!...»

O günlerde meyhane, içine düşüp kavrulduğum bir kaynar kazandı. Ortak kazıklamış, tüymüş. Bonolar birikmiş, ödeme zorluğu çekiyorum. Geçimsizlik ettiğimden bazı kimseler boykota girişmiş, sinirlerim bozulmuş, ne yapacağımı şaşırmıştım. İşçiler sıkıştırıyor, akşamları, müşterilerden başka bekçiler polisler rahat vermiyor, alacaklılar tebelleş oluyor, bu yüzden de ne yapacağımı bilmiyordum. Ona anlatamazdım bunları!... Kararım, ucuz pahalı dükkânı elden çıkarmaktı. Alıcı da çıkmıyordu. Koyup kaçacağım bir günde yakalamıştı beni...

«— Yürütebildiğimiz kadar yürütürüz...» dedim.

«— Yürüt be!... Eskiden bir masalık adamdık. Bir masaya bile rahat, huzur vermezlerdi... Şimdi bakıyorum bir meyhanelik olmuşuz... Suphi sağ olacaktı şimdi... Burayı görecekti...»

Boyundan, bosundan, şairliğinden gelen bir tepeden bakışla duvarda yazılı şiirleri okudu. İri yarı bir ünlem işareti gibi duruyordu.

«— Sen de bir şeyler yazarsan, çok memnun olurum. Bir iz bırakmış olursun...»

Küçümseyerek ve Celâl'i göstererek:

«— Bu kançılaryalar yazıyorlar ya...»

Celâl'in alındığını sandı.

«— Yazarım!...» dedi. Yazmadı.

Bir zamanların ünlü şairi. İçkide, şiirde baş çeken adamı, sevdiklerini, uğraştıklarını yitirmiş, durulmuş, oturmuş bir taşra avukatı olmuştu. Bu hâli ona belki de yıllar öncesi bizim beğendiğimizden daha çok yakışıyordu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
MANDIRACI ZEKİ

KUVAYI MİLLİYECİLERLE beraber, 16-17 yaşlarındayken, Kozan Cephesinde bulunduğunu anlatırdı. Genç yaşlarda bir yerlerden kalkmış gelmiş, çetelere katılmıştı. Yaşantısının ilk günlerinin bir kahramanlık olduğunu söylemezse bile, bir macera olduğu anlatışından belliydi. Ermeniler üstüne yürümüşler, çoğunu telef etmişlerdi.

Bir köye girmişler. Köyün ağası ayağa kalkmamış bunlar geçerken. Çete reisi birinci mangaya dönmüş:

«— Birinci manga, sağa ateş...» demiş.

İkinci mangaya dönmüş:

«— Sola ateş...» demiş.

Sağda ve solda, iki geçeli ne kadar oturan varsa, kurşun yağmuru altında kalmış. Çete reisi Tufan Bey:

«— Anlasınlar, demiş. Anlasınlar saygısızlığın ne olduğunu...»

Düzenli orduya geçildiğinde, kalkmış Ankara'ya gelmiş. Bir süre Kel Ali'nin hizmetinde bulunmuş. Ali Beyin çok namuslu bir adam, iyi bir komitacı olduğunu anlatmakla bitiremezdi. Eski Ankara'yı ve gelişmesini adım adım izlemişti. Hizmetlerinden ötürü bir konak vermişler. İstediği yerde vermedikleri için, o da, almamış.

«— Ah gençlik... Malda, mülkte gözümüz mü var-

dı ki.. derdi.

«— İnanıyorduk Mustafa Kemal'in bütün yaptıklarına...» diye başlardı söze... «İnanıyorduk... Çok şey yapabilirdi. Düşünün, Osmanlıyı yıkıp yerine yeni bir devlet kurmak kolay iş midir? Siz anlayamazsınız yapılanları... Görmediniz, bilmediniz ki... Hazıra kondunuz... Çevresini sonra dalkavuklar aldılar. Ne yapmak istediyse engel oldular. Genç yaşta da onu kahırdan öldürdüler. İnkılâp (devrim demezdi) yarım kaldı onun için.»

Gençliğinin, devrimci, maceracı bölümünden sonra bir bityeniği vardı. Orasını pek anlatmazdı. Zimmet suçundan hapse girmişti. Fakat öyle ballandırarak anlatırdı ki mahpusane macerasını, zimmetten değil de solculuktan girmiş sanırdınız. Bütün, o dönemde yatmış solcuları tanırdı. İçerde arkadaşlık etmişler. Mahpusane bu, hüküm giyip içeri girdiniz mi, artık kimse kimseye neden yattığını sormaz, kuzu kurt ile arkadaş olur.

«— Şefik Hüsnü Bey mi? Tanırım... Ne muhterem adamdı...» diye başlar, Reşat Fuat da, Zeki Baştımar da hikâyesini tamamlardı. Kimse de:

«— Arkadaş senin bunların arasında ne işin vardı?» diye sormazdı. O kadar, rahat, kendini vererek anlatırdı ki, bu kuşku dinleyenlerin hatırına bile gelmezdi. İri yarı, uzun boylu, tombalak yüzlü sempatik bir adamdı. Konuşurken gözlerinin içi güler, insana güven verirdi.

Sıhhiye'de şarküterisi vardı. Ankara'nın ilk mezecilerinden biriydi. Öyle mezeci yoktu, o vakitler. Adını (Mandıra) koymuştu. Bundan ötürü olacak (Mandıracı Zeki) derlerdi. Akşama dek durup dinlenmeden çalışır, akşamları Posta caddesindeki şarap hanelerde iki tek atardı. Arkadaşları genellikle solcu ta-

nınan gençlerdi. Kendi yaşındakilerle arkadaşlık etmez, gençlerle düşüp kalkardı. Eli açıktı, parasız şairlerden birine her akşam bir iki kadeh ısmarlardı. Şiirden, edebiyattan, siyasetten konuşurdu. Önce, ısmarladığı genç şairin yakın tarihten bilgisini ölçercesine onu dinler, bakar ki az biliyor, ondan sonra durup dinlenmecesine kendisi anlatmaya başlardı.

«— Nerde İttihatçılar gibi adamlar şimdi. Babıâli baskınından sonra Talât, Azmi'ye dönmüş ve «Gidip Polis Müdüriyetini teslim alacaksın...» demiş. O da, «Başüstüne» diyerek Polis Müdüriyetine tek başına gitmiş. Yanına kimseyi almamış. Gelmiş Müdüriyete... Kapıdaki nöbetçiye, «Git müdür beye söyle, İttihat Terakki Polis Müdürü Azmi vazifeyi devralmaya geldi.» demiş. Nöbetçi şaşırmış. Şaşırınca basmış iki tokat; bir tekme de kapıya, girmiş içeri. Polis Müdürü ne oluyor, demeye kalmamış. «Ben, İttihat Terakki Polis Müdürü Azmi'yim» demiş. «Vazifeyi devralmaya geldim» demiş. Hemen masaya kurulmuş. Tokatladığı polise de: «Evlâdım, al bunu, müteferrikaya at,» demiş. Telefona sarılmış ve Talât'a: «Vazifemin başındayım» demiş. Eski adamlar böyleydi. Var mı şimdi bunu yapacak yürekliler? Nerde, ne gezer?»

Solculuktan açılmışsa konu, bu sefer Stalin'i anlatmağa başlardı. Gözünde dünyanın büyük adamları ilk Sovyet devrimcileri.

«— Partiye para lâzım olmuş, Stalin'e demişler ki: Bunu bulacaksın... Nasıl olur demeden, hemen peki, demiş. Bakmış haftanın belirli günleri atlı arabayla bir bankaya para getiriyorlar. Hemen plânını kurmuş. Demiş ben bu paraları alırım. Şimdi gençlerin attığı gibi Molotof bombaları hazırlamış. Geçmiş bankanın karşısındaki pastaneye, beklemeğe başlamış. Arabayla para gelince atmış bombaları... Atlar bir yana, nö-

betçiler bir yana... Bir bomba da kasaya... Paralar saçılmış... Toplamış paraları bir çuvala, sırtlayınca alıp gitmiş... Vermiş partideki adamlara... Var mı bunları yapacak babayiğit... Bulsam ben bir günde Merkez Bankasında para komam.»

Bir yandan şarabı çeker, bir yandan anlattıklarının etkisini denetlerdi. Karşısındaki heyecanla dinliyorsa gözlerinin içi güler, memnun olur, bir şişe şarap daha ısmarlardı. Karşısındaki boş veriyorsa, o da boş verir, ya başka bir masaya geçer, ya da meyhane değiştirirdi.

Solcularla çok düşüp kalktığı için polis onun için de dosya tutmakta, onu da fişlemekte geç kalmamıştı. Ticaret yaptığı için ilişmiyorlardı. Ama işleri de pek tıkırında gitmiyordu. Hafiften bozulmaya yüz tutuyordu. Dükkânının civarında başka mezeciler de açılmıştı. Tek mezeci olduğu günlerde kazandığı paradan daha azını kazanmaya başlamıştı. Bir gün baktım dükkânı elden çıkarmış, peynircilik ve yoğurtçuluk yapmaya başlamıştı. Terziler tevkifatı olunca arasına onu da kattılar. Hapse girdi. Girince işleri yüzüstü kaldı ve bozuldu. Menderes iktidardaydı. Kore harbine katılmış, NATO'ya da girmek istiyordu. Orta-Doğu'da solculuğun bir tehlike olduğunu Amerikalılara göstermek gerekiyordu. Türk Ceza Kanununun bazı maddeleri de ağırlaştırılacaktı. Tevkifler yapılması için sebep aranıyordu. Bir gün Ankara'da ne kadar solcu üniversite öğrencisi varsa, solcu terzilerle birlikte tutukladılar. İşte onların arasına Zeki'yi de kattılar. Bir süre içerde kaldı ve çıktı.

Elde yok, avuçta yok, ortalıkta dolaşırken bir de baktım (rakı bayiliği) yapıyordu. Şehirdeki meyhanelere rakı veriyordu. Hem İnhisar malı, hem de veresiye. Meyhaneler de bayıla bayıla alıyorlardı. İş adamı

bir yerlerden para bulmuş, bunu yapıyor, diye düşünüyordum. Veresiye rakı verdiği meyhanelerin birinde zaman zaman buluşurduk. Ben zırıl zırıl işsizdim, o cepleri para dolu bir tüccar.

Bir gün ne yapacağımı sordu.

«— Bir gazete çıkarmak istiyorum.» dedim.

İlgili ve düşünceli bir hal aldı. İri, küt parmakları ile önündeki kadehle oynuyordu. Bir çocuk gibi güldü:

«— Kaç parayla çıkar bir gazete?»

«— Gazetesine göre...»

«— Yani?»

«— Vallahi bir arkadaşın bir akşam gazetesi var. Resmî ilân alıyor. Sigorta ve vergi borcu yükseldiği için satıyor. Onu, borcu kabul edersek, ucuza almamız mümkün.»

«— Ne kadara?»

«— 80 - 100 bin liraya alırız.»

«— Ucuzmuş.»

«— Borç hariç.»

«— Borcu ne kadardır?»

«— Bir o kadar da borcu vardır.»

«— İki yüz bin ediyor.»

«— Öyle.»

«— Gene ucuz.»

Benimle dalga geçiyor sanıp kızdım.

«— Yahu, sende para var da mı böyle konuşuyorsun, yoksa benimle gönül mü eğliyorsun?»

Çocuksu çocuksu güldü.

«— Kızma,» dedi. «Parayla imanın kimde olduğu bilinmez. Öğrenmek istiyorum.»

Bu konuşmadan sonra uzun süre görmedim. Bir gün gazeteyi açtım, bir kaçak rakı imalâthanesinin basıldığını, milyonlarca liralık kaçak rakının ele geçirildiğini yazıyordu. Üstünkörü okudum, tam geçiyor-

dum. Sanıkların resimleri arasında Zeki'ye benzettim birini. Dikkatli baktım oydu. İsmi, soyadı tıpatıp o. Demek kaçak rakı yapıyordu ve basılmıştı. Sanıkların yakalandığını yazıyordu gazete. Fakat o kaçmıştı. Yakalayamamışlardı onu. Ama yakalanacak diyorlardı.. Polis izinin üzerindeymiş. Tam istediği kadar para kazanacağı bir sırada yakayı ele vermişti. Hem üzüldüm, hem acıdım. Bir gazete çıkarmak isteyişini, gazeteyle ilgileniş nedenini anlamıştım.

Bir gün büroda oturuyorum, telefon çaldı. Ses yabancı değildi. Onun sesi.

«— Ben Zeki.»

«— Yahu, seni polisler arıyor.»

«— Çok konuşma dinle...» dedi.

Sesi sert ve emir vericiydi. Uzaklardan bir yerlerden geliyordu. Bana ihtiyacı bulunduğunu anladım. Adres verdi ve orda beni beklediğini söyledi. Ardından ekledi:

«— Ama, muhakkak gel!...»

Bir arabaya bindim. Sanayi Çarşısında bir lokantanın üst katında bir sofra kurmuş, rakı içerken buldum. Sıcak bir yaz günüydü. Önünde salatalık, domates, beyaz peynir ve soğutulmuş rakı vardı. Korkusuz, heyecansız oturmuş içiyordu. Yönü kapıya doğruydu.

«— Otur.»

Oturdum. Kadehe rakı dolduruyordu.

«— Hava çok sıcak içemem.» dedim.

«— Neden?»

«— Dokunur, bu havada...»

«— Öyle olsun... Bak bize bir şey yaptığı yok.»

«— Yahu seni polisler arıyor. Korkmuyor musun?»

«— Neden korkacağım? Doluyum,» dedi.

Cebinin şişkin tarafına dokunarak tabancalı oldu-

günu belirtmek istedi.

«— Aşağı yukarı, her gün öğle yemeklerimi burda yiyorum. Karakola da yakın. Bu kadar yakın yerde barınacağımı tahmin etmezler. Beni uzaklarda, başka yerlerde arıyorlar.»

«— Sen daha iyi bilirsin.»

Bir kaçağa yataklık etmekten çekindiğim için, konuşmayı kısa kesmek istiyordum. O da bu endişemi anlamış gibi:

«— Fazla bir şey söylemiyeceğim. Param bitti. Alacaklarım var. Zen gidip konuşsam, belki ele verirler. Onun için senin konuşmanı istiyorum. Avukatım. (...) dır. Gidip kendisine paramı göndermesini söyliyeceksin. Eğer parayı vermezse, tabancalı gezdiğimi, kendisini temizliyeceğimi anlatacaksın. Senden ricam bu... Sen gazetecisin, senden korkar.»

Avukatı tanıyordum.

«— Elçiye zeval olmaz, gider söylerim.» dedim.

«— Sana, yarın telefon edeceğim. Bana neticeyi bildireceksin.»

«— Olur.»

Yanından ayrıldım.

Avukata telefon ettim. Kendisiyle görüşmek istediğimi söyledim. Zaten tanıdığım biriydi. Randevu verdi. Zeki'den mesaj getireceğimi, onu tanıdığımı nerden bilebilirdi. Hoşnutlulukla gülerek karşıladı. Kahve söyledi. İçerken:

«— Seninle özel olarak konuşmak istiyorum,» dedim.

«— Hayrola?»

«— Hayırdır.»

Kapıyı kapattı. Özel konuşmalar için alışkanlığı vardı. Bütün avukatlarda böyle alışkanlık bulunduğunu bilirim. Avukatlar bir, doktorlar iki, daima insan-

larla özel konuşurlar, sonra konuştuklarını yedi düvelden duyarsınız. Zeki'yi gördüğümü, kendisinde parası bulunduğunu, bu parayı muhakkak vermesi gerektiğini anlattım. Dinlerken renkten renge giriyordu. Benim böyle bir şeyi duymuş olmamdan çekiniyordu. Biraz da korkuyordu.

«— Vallahi, şimdi param yok. Ama yarın bir miktar bulabilirim. Kime vereceğim?»

«— Sen vereceğini bildir. O sana bir adam gönderecek.»

«— Sana vermiyecek miyim?»

«— Ben almam. O sana birini yollayacak.»

«— Olur.»

Ertesi gün gene Zeki telefon etti. Ona parasının avukatta hazır olduğunu, birisini göndertip aldırtmasını söyledim. Teşekkür edip telefonu kapattı. Böylece geçinecek ve saklanacak parayı bulmuştu.

İnsanın üstüne karamsarlık çöktüren puslu bir akşam üstü büroda oturuyordum. Soğuk olmayan kış akşamlarından biri, yağmur mu yağacak, kar mı serpeliyecek belli değil. Böyle akşamlarda içime bir sıkıntı çöker. Bir yere gidip, ya iki tek atayım, ya da eve gideyim, diye düşünüyorum. Hademe birisinin beni görmek istediğini haber verdi.

«— Gelsin...» dedim.

Orta boylu, futbol topu gibi bir adam içeri girdi. Tanımıştım. Menekşe sokağında otururken alış veriş ettiğimiz kasap. Dükkânında bir türlü oturmaz, işlerini büyük oğlu görürdü. Hep CHP'li olduğunu söylerdi. CHP bir gün iktidara gelecek, o da, öteki esnaf arkadaşları gibi bir vurgun vurup politikadan çekilecekti. Bana bunları söylerdi. Bir türlü CHP iktidara gelmez, o da umut ettiği vurgunu vuramazdı. Çapkın, içkici olduğundan masrafı fazlaydı. Onun için de iki yakası

bir araya gelmiyordu.

Ürkek, korkulu gözlerle odanın ortasına kadar yürüdü. El sıkıştık. Yer gösterdim. Hal hatır sorduktan sonra:

«— Zatınızla bir şey görüşeceğim...» dedi. Böyleleri hep bir yolsuzluk haberi vermeye gelirler gazete bürolarına Onun da rakip bir esnafı veya müteahhidi ihbar edeceğini bekliyordum.

«— Buyurun, sizi dinliyorum» dedim.

Gözleriyle kapıyı işaret ederek kapatmamı istiyordu. Zile bastım, hademe kapattı.

«— Kimse içeri girmesin...»

Güvenlik gelmişti. Bir sigara yaktı. Dışardan, uzaklardan korna sesleri ve otomobil gürültüleri geliyordu. Odaya bir sessizlik çökmüştü... Düşünür gibi yaptı, söyliyeceklerini toparlıyordu:

«— Zatınızı rahatsız edişimin sebebi... Bir arkadaş için... Bir arkadaşım var, o gönderdi beni...»

«— Kimmiş?»

«— Zeki bey... Zeki beyi tanır mısınız?»

«— Hangi Zeki bey?»

«— Mandıracı... Mandıracı derseniz, beni tanır demişti... O Zeki bey...»

— Ha... Tanırım... O kaçak değil mi? Polis aramıyor mu onu?»

«— Arıyor.»

«— Öyleyse?»

«— Sizi muhakkak görmek istiyor. Bir yerde gizli. Ben sizi onun yanına götüreceğim. Öyle dedi. «Git bul kendisini, buraya al, gel...» dedi. Ben de geldim.»

«— Nerde?»

«— Yeri söyliyemem. Ama sizi alıp götürürüm.»

Gelemem demek bir çeşit korkaklık olacaktı. Bana saygılı davranıyordu. Bu saygısını yitirmek istemi-

yordum. Ama bazı sorular sorup ilişkilerini de öğrenebilirdim :

«— Sen nerden tanırsın onu?...» dedim.

«— Beraber alış veriş ettik... İş ortaklığı yaptık. Mert, yiğit bir adamdır. Severiz biz kendisini...»

«— Sen kaçak olduğunu bilmiyor musun?»

«— Biliyorum.»

«— Polis duyarsa?...»

«— Duymaz...»

«— Duyduğunu düşün...»

«— Duyarsa na'palım... Arkadaşlık, insanlık öldü mü?»

Bir kaçağı saklamayı, ona yardım etmeyi arkadaşlık ve insanlığa bağlıyordu. Arkadaşlık, insanlık için bir görev yapmış olmanın tadı gözlerinden okunuyordu. Suşuşu, saygılı davranışı, sır alıp verişi bende de güven uyandırmıştı.

«— Çıkalım... Hadi gidelim...»

Köşede bir otomobile bindik. Yavaşça :

«— Nereye gideceğiz?» dedim.

Kulağıma :

«— Cebeci'ye doğru...» dedi. Şoföre :

«— Cebeci...» dedim.

Sağlık Bakanlığının önünden kıvrıldık, Kurtuluş'a doğru yaklaştık.

«— Burda inelim.»

Ardımızdan kimsenin gelmediği belliydi. İndik, bir başka arabaya bindik. Ahmetler'den geçerek Nene Hatun'a kadar geldik. Ondan da indik. Ordan, Küçükesat sırtlarına yürüyerek tırmanmaya başladık. Çamurlu sokaklardan geçiyor, şaşırtmaca veriyor, izlenip izlenmediğimizi denetliyorduk. İkimize de güven geldiğinde, büyükçe bir apartmanın arka kapısından içeri girdik. Apartmanın sahanlığına çıktık. Genişçe bir

yerdi. İki merdiven yukarı çıkıyor, bir merdiven de aşağı iniyordu. Aşağı inen merdivene yöneldik. Karanlıkta bir tilki gibi yürüyor, ben de karaltısından onu takip ediyordum. Loş, rutubet kokan bir dehlizde durduk. Kapıyı üç kere tıklattı. Kapı açıldı. Gözümüze ışık doldu. Bir köylü kadın açmıştı kapıyı. Kasabı tanıdığı için kadın, hemen, çekildi. Girdik, içeri.

Soba yanıyordu. Kurusun diye çamaşırlar asılmıştı. Sobanın sıcaklığı, çamaşırların kururken çıkardığı koku, odaya ekşimsilik vermişti. Genzini tıkıyordu insanın.

«— Benim ikinci hanım. Bir evimiz de buradır.»

İki evli olduğunu öğrenmiştim.

Ramazandı, oruç ayıydı. Sobanın üstünde tarhana çorbası kaynıyordu, kokusundan anladım. Bir siniye yemekler konmuştu.

«— Orucum da,» dedi. «İftar açacağım. Onun için hazırlamışlar.»

Bu sözleriyle, odaya böylesine bir dağınıklık içinde girdiğim için özür dilemek istiyordu.

Karşıdan bir kapı açıldı, gülerek Zeki içeri girdi. Epeyce şişmanlamıştı. Elini kepçe gibi açarak el sıktı. Öpüştük. Onlar oruçlarını bozarken, o geldiği odaya girdi, bir küçük şişe yeni rakı ile döndü. Pencere kenarına koydu:

«Bizim çektiğimiz rakıdan değil. Nerde bizim çektiğimiz, nerde Tekelinki... Tekelden iyi rakı çekiyorduk. Devlete de, millete de yaranamadım...»

O rakıyı kadehlere doldururken, öteki de biraz peynir, turşu, sucuk getirdi. Bir şişe de su.

«— Hadi şerefe... Bir yandan içeriz, bir yandan konuşuruz.»

«— Şerefe...»

Ağzını şapırdatarak turşuyu yedikten sonra:

«— Bir sürek hayvanı gibi kaçıyorum. Onlar kovalıyorlar, ben kaçıyorum. En son Keçiören'deydim. Eski bir ahbabın yanında. Rakı, pirzola aldım. Oturduk içiyoruz. Bir ahbapları geldi. Baktım, bizim arkadaşın beti benzi kül gibi oldu. Bir bozukluk olduğunu anladım. Polis Ahmet diye takdim etti. Beni de emekli vali Ali bey diye tanıttı. Sofraya buyur ettik. Benim rakıdan içiyor, pirzoladan yiyorduk. Memur bir emekli valiye gösterilen saygıyı benden esirgemiyordu. Doluydum, üstümde silâh vardı. Arkadaşa, gözlerimle yerinden kımıldama diye işaret ettim. Kalkmadı yerinden. Gelen polis memurunu konuşturmak, bana mı gelmişti, yoksa yolu mu düşmüştü, öğrenmek istiyordum.

«— İşler nasıl?» diye sordum.

«— Vallâhi zor Vali bey. Görevden çıktım. Gündelik işlerin dışında dört saat de nöbetimiz var. İkinci Şubedeyim. Hırsızlık, uğursuzluk, kaçakçılık... İmanımıza tak dedi. Bari takdir etseler. Ne gezer. Bir rakı kaçakçısını takip ettik. Eşkal üzerine arıyoruz. Bir resmi bile elimizde yok. Sonunda Ankara dışına çıktığını tespit ettik. Aramaktan vazgeçtik. Biraz da dışarda bulunanlar arasınlar, yorulsunlar. Bizim emmi oğlu olur. Ona uğradım. Siz sayın büyüklerimiz anlarsınız bizim halimizden.»

«— Ben emekliyim. Ama Bakanlıkta tanıdıklarım var. Bir isteğin olursa, hâlâ hatırımızı sayarlar, sana yardım ederim.»

«— Eksik olmayın, sayın büyüğüm. Bir terfi işim var. Bu Martta olacak, dediler. Olmazsa, himmetinizi beklerim.»

«— Senin emmiye haber ver.»

Biraz dereden, tepeden konuştuk. Epeyce pirelenmiştim. Oyun mu oynuyorlardı, bir rastlandı mıydı, kestiremiyordum. Emmioğlu dediğine çok iyiliğim do-

kunmuştu. Şimdi de parasını vererek kalıyordum, yanında. Ama gene de belli olmazdı. Bir kalleşliğe kurban gidebilirdim. Rakı da, pirzola da bitmişti.

«— Hadi, ben gideyim, sayın büyüğüm.» dedi.

«— Nereye?»

«— Şehre.»

— Ben de gideceğim. Beraber gidelim.»

«— Gidelim.»

Polisi tek başına salmak istemiyordum. Düşman, adamın gözü önünde olmalı. Beraber çıktık. Kapıdan geçen ilk taksiyi çevirdim. Çek şehre, dedim. Hızla gidiyorduk. Arkadan bizim arkadaşın bir oyun etmesinden de korkuyordum. Konservatuar Evlerine doğru gittik. Orda, durdum. Bir yere uğrayacağım, diye dışarı çıktım. Gerilere baktım, gelen giden yoktu. Yeniden arabaya geldim, polis beni, hiç bir şeyden habersiz bekliyordu. İçim rahat etti. Çankırıkapıya gelince, polis :

« Ben ineceğim,» dedi.

«— Buyur.»

«İndirdim. Ara sokakları biraz dolaştıktan sonra, başka bir arabayla, çekip buraya geldim.»

Bir yudum rakı daha içtikten sonra :

«— Zor böyle, hep kaçmak, hep kovalanmak.»

Oturduğumuz oda apartmanın bodrum katındaydı. Pencere bir aralığa bakıyordu. Karşısında, burayı görecek hiç bir şey yoktu. Işığın alacalı aydınlattığı boşluğa çöpler dökülmüştü. İki kedi çöplerin üstünde oynaşıyordu. Gölgeleri büyüyor ve karşı duvara vuruyordu. Polis filimlerindeki kediler gibiydiler. Böyle kediler ekranda görününce, ardından bir şeyler gelir.

«— Kedilere bak.»

Alışkanlık içinde :

«— Ya, her gün burda oynarlar.»

Aldırdığı yoktu kedilere... Ben heyecanlanmıştım. Çok eskiden gördüğüm korkulu bir film gelmişti hatırıma.

«— İçsene...»

Kadehleri kaldırdık, birer yudum daha içtik. Ev sahipleri bizim konuşmaya daldığımızı görünce yavaş yavaş ortalıktan çekildiler. Candan bir adam özlemli hali vardı. Konuştukça açılıyordu. Kafa dengi biriyle uzun süre konuşamadığı anlaşılıyordu.

«— Siyasette ne var? Bu İsmet Paşa'nın solculuğu yeni bir oyun olmasın? Bizimkiler sakın bunu yutmasınlar. Gördüklerine söyle. Zaten bizimkiler de ellerine yüzlerine bulaştırdılar ya. Hep böyle yaparlar. Hapisanede de birbirlerine düşerlerdi.»

Bir sigara yaktı. Acemice içiyordu. Parmaklarının arasında iğreti gibi duruyordu sigara. Bir nefes çekti, anlatmasını sürdürdü :

«— Ben içerdeyken... Bir gün bizimkiler yakalanmışlar, içeri düştüler. Doktorla, buluşuyoruz. Yaşlarımız yakın, konuşuyoruz. Bir gün, «Doktor bu iş ne zaman başladı?» diye sordum. «Ben Selânik'teyken» dedi. «Kuledibinde yatıyorduk. Bu Kuledibi, oldum olası, ünlüdür. Başkalarından da duymuşumdur. Siyasî tutuklulardan çoğu burda yatmıştır. Zaten buranın dört kulesi vardır. Bir dikdörtgen düşün, dört köşesinde birer kule. Her kulede de birer jandarma. Bizim yattığımız yer, mapusanenin giriş kapısına göre sağa düşen köşededir. Üstümüzde gezinen jandarmaların ayak seslerini duyar gibi oluyorduk. Duyulmaz ya, bize öyle geliyordu. Doktor anlatıyordu :

« Ben Selânik'teyken...»

Her şey Selânik'ten başlıyordu Ak saçlıydı. Gün görmüş, terbiyeli bir adamdı. İçtenlikle anlatıyordu. Mapusluğa yatkın ve alışkındı. Ona hiç koymuyordu.

Ne kadar ömrü varsa, o kadar yatacak gibiydi.

« Ben Selânik'teyken işçi mahallelerinde otururduk. İşçilerin yoksulluğunu, geçim sıkıntılarını o zaman gördüm. Çok üzülürdüm. Öğrenciydim o zaman lar. Bir yandan okula gider, bir yandan özel Fransızca dersleri alırdım. Emile Zola'yı okumağa başladım. Jerminal... İşçilerin acılarını ne güzel anlatırdı. Onun anlattıkları benim gördüklerimden ziyadeydi.»

Önce gözlemleriyle, ardından da kitap okuyarak bu işlere girdiğimi anlatmak istiyordu. Benim öğrenmek istediğim bu değildi. Bu iş, bizim memlekette ne zaman başlamış, kimler başlatmış, onu öğrenmek istiyordum. Çünkü yazılı bir şey bulup okumak mümkün değildi. Oysa o, her şeyi ken dinden başlatıyordu. O, bu işe başlamış, Türkiye'ye de bu iş onunla gelmiş gibiydi. Anlatmasından bu çıkıyordu. Sözlerine pek ilgilenmediğimi görünce, sözü değiştirdi:

«— Sonra Paris'e gittim. Öğrenciliğim orda geçti. Orda Fransız sosyalistlerinin çoğu ile tanıştım. Onların verdikleri kitapları, yazdıklarını okudum. Bir yandan da bir meslek sahibi olayım diye Tıp Fakültesine gittim. Hekim oldum. Hekimlik her yerde geçerli bir meslektir. Sorbon'da iktisat, sosyoloji derslerini de takip ettim. Bizim memleket için, bunlar yeni şeylerdi. İşe buradan başladık.»

Mapusanenin ağır, kasvetili havası içinde bir konuyu başından alıp, sonuna dek sürdürmek çok güçtür. Söze başkaları da karışır, gündelik yaşayışın gerektirdiği işler ağır basar. Biri bir lâf atınca ortaya, konuşulan şey dağılır, başka zamana kalır. Biz konuşurken de öyle oldu. İki devrimcinin aralarında zeytin yüzünden döğüştüğünü haber verdiler. Doktora şikâyet ediyorlardı. Lâf dağıldı. Zeytin bölüşmesinden

bir hır çıkmıştı arada. Zeytin işi, sonradan bölünmeye dek vardırıldı. Bilirim hep böyle yaparlar. Bizimkiler bir zeytin tanesi yüzünden taktik, strateji ayrılıkları çıkarırlar. Oysa aslı bir zeytin tanesidir. Doktor öldü değil mi?»

«— Allah rahmet etsin, öldü.»

«— Gazeteler de bir şey yazmadılar.»

«— Bazı gazeteler yazdı, sen görmemişsin.»

«— Bütün gazeteleri alamıyorum. Bir ikisini okuyorum, o kadar. Hepsi de birbirinin aynını yazıyor. Neden böyle oldu gazeteler?»

«— Erken çıkma savaşı veriyorlar.»

«— Bu okuyucuyu aldatma değil mi? Sahtekârlık.»

«—Biraz öyle.»

«— Bu millet de ne çabuk kanar.»

Vakit epeyce ilerlemişti. Bırakmak istemiyordu. Ben gitmeye davrandıkça, hele biraz daha otur, diye oyalıyordu. Şişe bitti. Gidip bir yenisini getirdi.

«— Para suyunu çekiyor. Arada bir gidip teslim olayım, diye düşünüyorum. Yaşlıyım. Hapisaneye bu sefer dayanacağımı sanmıyorum. Orda ölürüm. Böyle ne kadar sürdürsem kâr sayıyorum. Sonra, bakıyorum, yaşadığım hayatın mapusaneden farkı yok. Kendi kendime git teslim ol, diyorum. Karım aklıma geliyor. Vazgeçiyorum.»

«— Hangisi ebe olan mı? Ondan ayrılmadın mı?»

«— Ondan ayrıldım. Bir yenisini aldım. Haberin yok mu?»

«— Yok.»

«— Rakı çektiğimiz günler. Para bol. Bir gün sokakta sarışın, etine buduna dolgun bir kadın gördüm. Yerli değil, Avrupalı gibi bir kadın. Eline baktım, parmağında yüzük yok. Caddeleri bilmiyor, bir yer so-

racak, soramıyor. Yanına yanaştım:

«— Hanımefendi bir şeye ihtiyacınız mı var?»

Bir adres söyledi, onu arıyor. Türkçesi bozuk. Dediğim gibi çıktı, yabancı.

«— Ben de o tarafa gidiyorum,» dedim. «Sizi götüreyim.»

Aldım, dediği yere götürdüm. Bu nezaketimden çok memnun kaldı. Kim olduğumu sordu. Ben de ondan adresini öğrendim. Ertesi gün kocaman bir çiçek yaptırıp evine gönderdim. Rahmetli Suphi gibi... Suphi öyle yapardı, değil mi? Aklımda kalmış. (Güldü). Suphi'nin bir öğrettiği aklımızda kalmış. Bir kaç gün sonra bir çiçek daha... Sonunda bir gün ziyarete gittim. Çok memnun oldu. Bekârım, sizinle evlenelim, dedim. Evlendik. Macar hanım. Beş dil biliyor. İlk günler gizliden gizliye buluşuyorduk. Buraya da geldi. Fakat 15 gün var görünmüyor. Haber salıyorum gelmiyor. İhbar etmesinden korkuyorum. Burayı değiştireceğim, gidecek yerim kalmadı. Bana bir yer bulsana...»

«— Nereyi bulabilirim?»

«— Sizin orda bir yer olmaz mı?»

«— Olmaz. Hep gazeteciler var. Seni bir gören hemen tanır.»

«— Doğru. Bakalım ne yapacağım?»

Geç olmuştu. Bir yer bulabilirsem, haber vereceğimi vaad ederek ayrıldım. Bir kaç gün sonra da gazetelerde yakalandığını okudum.

Dükkânı açalı epeyce olmuştu. Kızılcahamam Hapisanesinden bir mektup aldım. Baktım, Zeki'den geliyor. Böyle bir yer açtığım için hayırlı, uğurlu olması dileğinde bulunuyordu. Ne candan bir yazısı vardı. Cevap vermeye kalmadı, tahliye olmuş, çıkıp geldi. Hafif aksıyordu.

«— Ne oldu?»

«— Hapislik. İhtiyarlık. Biraz dolaşsam, gezsem açılır.»

Dükkânda yiyip içiyor, gezip dolaşıyor, bir iş tutmağa çalışıyordu. Eski ateşli, enerjik halini yitirmişti. Mahpusluğun verdiği şişkinlik geçtikçe, yaşlılığı ortaya çıkıyordu. İyice yaşlanmıştı. Mahpusanede içemediği için, ağır içki dokunuyor. Bundan ötürü şarap içiyor, kendini alıştırıyor. Biraz alışır gibi olunca:

«— Baba, gel bugün rakı içelim...»

«— Hadi içelim be yeğen...»

Rakıyı açtık, içmeğe başladık. Anlatacak, konu bulamıyoruz. Sözü gene ben açtım:

«— Şu yakalanmanı bir türlü anlatmadın. Nasıl oldu?»

Suyla beyazlanmış rakıdan büyükçe bir yudum aldı. Efkârlandığı belliydi. Bir de İkinci cıgara yaktı. İkinci içiyordu. Her zamanki çocuksu gülüşüyle yüzüme baktı:

«— Ne sen sor, ne ben söyliyeyim. Yakalandık işte. Biraz da ben istedim ya. Kadın yüzünden. Polisler benim kadının peşine düşmüşler... Bakmışlar ki kaçakçılık onu korkutmuyor. Onu en ince yerinden yakalamışlar... Macaristan'dan kaçıp gelme ya. Komünistlerden korkuyor... Benim için komünist demişler... Başın kaçakçılıktan belâya girmez ama, bir komünisti koruduğun, yerini söylemediğin için seni içeri atarız, demişler. O da benim avukata gidip sormuş... Avukatın da parayı istediğimiz için kuyruk acısı var. Seni içeri atarlar, polis doğru söylüyor, demiş. Takmış polisleri ardına benim kadın, getirmiş olduğum yere... Yakaladılar... Ben de memnun oldum. Girdim, yattım, temizledim işte.»

«— Peki kadın nerde şimdi?»

«— Durur mu, ne kadar eşya varsa satmış, çekip gitmiş Türkiye'den... Polisin bize son oyunu da bu oldu. Elden serveti aldı. Bu da yetmedi, karıyı aldı. Böyledir bu işler yeğen...»

Mahpusanede yeğen demeğe alıştırmıştı dilini. Kendinden genç olanlara böyle hitap ediyordu. Bana da. Parasız, işsiz, kadınsız, yaşlılığın son demlerini tamamlamaya çalışıyor. Böyle bir yaşantıdan sonra elde kalan bu mu olmalıydı?

DOKUZUNCU BÖLÜM
TAŞMEKTEP

YENİŞEHİR İSTASYONUNUN üst başında, şimdiki Mavi Hastane denen yerin bulunduğu tepede Taşmektep vardı. Eskiler buraya «Ankara Sultanisi» derlermiş, biz yetişemedik. Ankaralı olan babam, tanıdıklarımız, hemşehrilerimiz, Ankaralı olup da, okuma çağında bulunanlar, Taşmektepte okumuşlar... Bitirmişler, okuyanlar memur, okuyamayanlar esnaf olurmuş... Ankara'nın esnaflığı ne ki, demircilik, tenekecilik, sobacılık, belki biraz da alış veriş... Bu alış verişten Koç gibi zenginler çıkmıştır...

Kırmızıya çalan taştan dikdörtgen biçiminde bir yapıydı. Kırmızıya çalan taşlar, belki aslında kırmızı değildi de, kirlene kirlene bu rengi almıştı. Kullanılan taşlar kocamandı. Bu ilk yapı değildi. Bir, yanan eski Millî Eğitim Bakanlığını hatırlıyorum, bir de şimdiki Ankara Valilik binasını... Başkası hatırıma gelmiyor. Bu taşlar Ankara taşları mıdır, başka yerlerden mi getirilmiştir, araştırmadım. Şimdi de araştırmak gereğini duymuyorum. Bu taşlara ve bu yapı türlerine kimse saygılı değil ki, ben saygılı olayım. Oysa bu yapıları ilk yaptıranlar, ilk önayak olanlar beğenileri olan kimselermiş. Bilseler, kendilerinden sonra gelenlerin bu denli saygısız olacaklarını, belki de, böylesine emek vermezlerdi ve Paris'te, böyle bü-

tünce taşlardan, yüz yıllar öncesi yapılmış nice binalar görmüştüm, oldukları yerde duruyor, kimse ilişemiyordu.

Dikdörtgen yapının önde sütunlu büyük, çift kanatlı bir kapısı vardı. İki yanda da ayrıca iki kapı... Kapılar rezeli tahtadandı. Yapı, bir okuldan ziyade, bir kışlaya benzerdi. Büyük bir koridor vardı. Yukarlara bu koridordan çıkılırdı. Altta ve üstte derslikler sıralanırdı. Arkadakine, arka bahçe, öndekine ön bahçe denirdi. Ön bahçede bir havuz vardı, kenarında, oturup dinlenmek için banklar dururdu. Çevresinde Ankara'nın tek süslü olan iri dallı söğüt ağaçları...

Okulun dört bir yanını duvarlar çevrelerdi. Bu duvarların bir ucu, şimdi Dil Tarih'e, bir ucu, Hacettepe'ye uzanırdı. Dil Tarih'in olduğu yere çiçekler ekmişlerdi. Yüksekçe bir yere de Atatürk'ün büstü konmuştu.

Ön bahçe kapısı, Numune Hastanesine bakardı ve demirdendi. İki bıyığına iki adam asılacak gibi, gösterişli duran kapıcının adı: Hüseyin Ağa'ydı. Bir ayağı aksak, korkutucu, ürkütücü bir adamdı, bize öyle gelirdi. Müdür kadar, muavin kadar, Hüseyin Ağa'dan da korkardık. Okula geç kalanları, okul kasketi giymeden gelenleri Hüseyin Ağa, kapıda bir sıraya dizer, «İdare» ye teslim ederdi. Okulun ardı tren yoluna bakardı. Buradaki betondan bir yapıya «Pavyon» derlerdi. Eskiden «geceli» okuyanlar yatarlarmış. Geceli olma kalktığı için şimdi derslikte, öğrenciler okuyordu. Dikdörtgenin sol yanı jimnastikhane, onun ilerisinde de helâlar... Helâda büyük sınıflarda okuyanlar kaçak sigara içerlerdi. Küçük sınıflarda olanlar sigaraya özenirlerse, hem döğerler, hem yanlarından koğarlardı. Jimnastikhanenin içinde bir kantin.

Taşmektep'i yıktılar.

Ya dokuz'da, ya on'daydım. «Gençlik» dergisinde «İdam» diye bir şiirim çıktı. İlgilerini çekmiş olacak ki, dergiden «Başka şiirleriniz varsa, gönderin...» diye bir mektup aldım. Ben de verdiğim karşılıkta, hem yeni şiir gönderdim, hem de yapacağım bir iş varsa bildirmelerini istedim. Onlar da 25 dergi yollamışlar, bunu sat, parasını bize gönder, istidatlı şairler varsa şiirlerini bekleriz, diyorlardı. O yaşlarda bir dergide şiir yayınlamak ve dergiden bir mektup almak mutlulukların en büyüğüydü. Çok mutlu olmuş, okul tahtasına bir dergi asmış, isdidatlı şairlerin de şiirlerini getirmelerini ilân etmiştim.

Uzun boylu, yakışıklı, karayağız bir öğrenci ilk başvuran oldu. Gelip beni buldu. Baktı ki ben ondan bir sınıf aşağıdayım. Kendini kasmadı, şiirinin gönderilmesini istedi. Parasını vererek bir de dergi aldı. Bu içten davranışına ve şiirine vurulmuştum. Fethi'yi böyle tanıdım. İki şair arkadaş olduk.

Ertesi yıl Fethi Kastamonu Lisesine gitti. Hocalarla takışan öğrenciler lise değiştirirlerdi. O da biriyle takışmış olacak ki, oraya gitmiş. Mahalle arkadaşım Oğuz Özdeş'ten haberlerini alıyordum. Oğuz da gitmişti. Bana mektup yazıyordu. Orda liseyi bitirdi. Ertesi yıl da ben bitirdim.

İkimiz de memur olduk. Posta Caddesindeki küçük meyhanelerde bardakla satılan afyonlu, açık şarap içiyorduk. Bu meyhanelere şairler, sanatçılar, gazeteciler geliyordu. Gözümüzde büyüttüğümüz, ünlü kişiler olarak gördüğümüz, bu insanlar arasında bulunmak bize kıvanç veriyordu. Bir bardak şarap başındaki geçen Posta Caddesi akşamları şiirin büyülü dünyası gibi geliyordu. Hele meyhanenin eski müşterileri, geçerken birbirlerine bizi «şairler» diye göster-

mezler miydi, dünyalar bizim olurdu. Önümüzde kesilmiş beyaz turp, bir küçük tabak leblebi ve bir bardak beyaz şarapla yoksul meyhaneleri kocatıyoruz bellerken bir de baktık kendimiz kocamısız. Saçları altın tellerle sarılı şiir perisinin hep sevgilimiz olacağını ve bizden hiç ayrılmıyacağını sanırdık. Gençlik ve onun verdiği aşırı cesaret hiç bitmiyecek gibi gelirdi. Oysa meyhaneler yerli yerindedir, biri kapanır, bir yenisi açılır. Gençlikse yiter, gider ve bir daha ele geçmez. Elde kalan ancak, yazılabilendir ve yazılanlardır. Bugün antolojilerde, kitap yaprakları arasında ne varsa o günlerden kalmalıdır.

Birisi anlattı: Yahya Kemal çevresinde toplanan genç şairlere:

«— Aman okumayın... Heyecanınızı ve ilhamınızı yitirirsiniz. Böyle kalın... Okuyarak benliğinizi bozmayın...» dermiş. Sonra kendi kapanarak, en hurda, en eski bilgileri edinirmiş. Bir İstanbul'un fethini anlatmış ki, insan ciltlerle kitap okumadan bunları bilemezmiş.

Bizim kuşağı da biraz meyhaneler körletmiştir. Bu körlenme, biraz bizim bireysel özlemimizden geldiği gibi, biraz da çevremizdeki şairlerin yaşantısından gelmiştir. Tanıdığımız ve tanıştığımız şairlerin hemen hepsi içerlerdi. Cahit Sıtkılar, Orhan Veliler, şimdi adları anılmayan ve unutulan niceleri, içki kadehlerinden ayrılmazlardı. Fethi ile benim çoklukla içkili yerlerden söz etmemiz, anılarımızı içkili yerlerin süslemesi bu yüzdendir. İçki içenlerle düşüp kalkıyorduk. İçki içilen yerlerden başka buluşacağımız, konuşacağımız yer yoktu. Evlerimiz, barındığımız yerler misafir kabul edecek durumda değildi. Konuşacağımız insanların durumu da bizimki gibiydi. Bugünkü gibi pastaneler, buluşulacak küçük salonlar yoktu.

Parisli kahveler hiç yoktu. Sığındığımız, barındığımız yerler meyhanelerdi. Ünlü Köroğlu nasıl dağlara sığınmış; dağlar, macerasının, yaşantısının gereği olmuş. «Ardım sensin, yurdum sensin, dağlar hey...» demişse, bizim için sığınak, barınak, dayanak meyhaneler olmuştur. Bu yaşantımızı kınar gibi olanlar var. Onlar bir gerçek yaşantının gelişimine eğilmeyen, başkalarında kusur arayan kişilerdir. Bu günlerin güçlenen düşünürleri ancak meyhanelerde yeşerebilir, filizlenirdi. Zorunluydu, başka gidecek yer yoktu.

O dönemin şiiri insanı iyi anlatabilmiş midir? İyi anlatabilmiştir diye iddialı olamıyacağım. O zamanın şiiri insanlarımızın arasından, içinden çıkmıştır. Şairlerimiz, bu insanların satın aldığı üç beş yüklük şiir kitaplarının gücüyle dağ gibi iktidarlara kafa tutabilmiştir. Aralarında yaşadığı insanları anlattığı için o zamanın şairleri «Solcu» diye damgalanmıştı.

İkiz kardeş gibi olmuştuk. herkes bizi yan yana görmeye alışmıştı. Beni ondan, onu benden sorar olmuşlardı. O yaşlarda insanın, daima bir en yakını olur. Ama sonra, evlenir, çoluk çocuğa karışır, çıkarları değişir, başka çevrelerin etkisinde kalır, yollar ayrılır, ilişkiler seyrekleşir. Bu da olağandır.

İkinci Dünya Savaşının sıkıntılı günleri... Savaşın insanları huzursuz kılan, ıstırap veren sıkıntıları demir bir külçe gibi üstümüze çökmüştü. Ekmek karneyle veriliyordu. Ömrümüzü evlerimizden çok, küçük meyhanelerde geçiriyorduk. Biraz meze, bir şişe şarap yetiyordu. Bulduğumuzda mutlu oluyorduk.

Kambur garson, Hafız, önümüze dikilir:

«— Ne vereyim abiler?»

«— Bir Çubuk, beyaz...»

«— Yanında... Ne vereyim?»

«— Leblebi, turp...»

«— Güzel ızgara köftem var...»

«— Bir de köfte...»

Yoksul iki şairin, keselerine göre, isteyecek başka şeyleri yok... Hafız ne yapsın mal satacak, patron öyle istiyor. Birbirimizi idare ederdik. Paralıca biri masamıza oturup da bir şeyler ısmarladı mı, üstüne aç kurtlar gibi abanırdık. Bazı şiir meraklıları bizimle oturmak için can atarlardı. Onlar ikram ederler, biz bayram ederdik. Bir Divancı Celâl vardı. Karayollarında çalışır. Adı üstünde, Divan delisi... Parası da var. Geldi mi, hemen bir beyit patlatır, «Merdüm ü dideme bilmem ne füsun etti felek - Eşkimi kıldı füzun, bağrımı hun etti felek...» der, sofrayı düzenlerdik... Ondan sonra gel keyfim, gel...

Fethi, «Ekmeğe Kaside» şiirini boşa yazmamıştı. Bizim ekmeğimiz herkesinkinden pahalıydı. Sanki herkesinki ekmek de, bizimkisi pasta mübarek!.. Ne kadar çalışıp, çabalasak ele geçiremezdik. Başkaları güle, bülbüle kasideler düzerken, Fethi'nin ekmeğe kaside yazması boşuna değildi. Topluma ekmeğimizi güçlükle kazandığımızı anlatmak istiyordu. «Ekmeğe Kaside»yi özellikle, «Fırıncı Ahmet Ağaya» ithaf etmişti. Aslında böyle biri yoktu. Varmış gibi gösteriyordu. Bu şiiri bir kez daha gün ışığına çıkarmak istediğim için, yeniden yazıyorum:

Ben senin kadrini bilenim,
Ey kölesi olduğum!
Engüzel şiirlerimi senin için yazacağım;
Yemin ederim!
Az mı kahrını çektim?
Gün oldu da,
Seni tuza bibere banıp yedim.
Gün oldu da,

Sevgilimden çok girdin rüyalarıma.
Islık çalarak eve döndüğüm akşamlar
Sen vardın koltuğumun altında.
Merhemisin, sancısı dinmiyen etin!
Anasından evvel,
Seni tanıdı,
Seni sevdi her yetim.
Alnımdan boşanan boncuk boncuk ter
Senin uğruna!
Çok günler seni kazanabilmek için küfrettim:
İnsanoğluna.
Sen yokken neyleyim,
Mozart'ın sonatlarını, Beethoven'ı
Dudaklarım en güzel şarkıları söylüyor:
Kara somunu... Kara somunu...

Bu şiir ilk kitabında vardır. Karneye alınan ekmek derdinin şiirde yansımasıdır. Bu günün şairleri, gençleri, böyle bir derdin de olacağını bilmeyebilirler. Hatta ekmek için niye şiir yazmışlar diye kınayabilirler. Ama o günlerin en gerçek doğrultusunun anlatımı, solcu diye adlandırılan şiirlerinin en tipik örneğidir. Dosyasına bir çetele düşmesine sebep olmuştur.

İyiden iyiye sıkıntı çekiyorduk. Polisler de peşimizi bırakmıyorlardı. Bulduğumuz işlerde tedirgin ediyorlardı. Amirlerimiz polis baskısından çekiniyorlardı. Başlarına bizim yüzümüzden bir şey gelmesin istiyorlardı. İşten atmıyorlarsa da, bir açığımızı bulduk-ça üstümüze geliyorlardı. İşte huzursuz, sokakta huzursuz, gittiğimiz yerlerde huzursuzduk. Bir gün:

«— Ben askere gidiyorum» dedi.

«— Dayanılır gibi değil...»

«— Bilmem ki ben ne yapsam?»

«— Yarın şubeye gidiyorum. Beraber kaydımızı

yaptıralım.»

«— Biliyorsun okul var.»

«— Okutmazlar bizi... Orda da rahat vermezler. Bir şey bulurlar, ordan da elimizi çektirirler.»

Karar veremedim. Ben kaldım, o gitti. Ama dediği de çıktı. Bir süre sonra fakültedeki hocalarımızı «Bakanlık emrine» aldılar. Fakülteyi beceriksiz ellere teslim ettiler. Ardından bir hocamızı ve bir kaç arkadaşımızı tutukladılar. Çalıştığımız işlerden attılar. Polis baskısı arttıkça, arttı. O, önce hazırlık kıtasına İzmir'e gitmiş, orda candan arkadaşlar bulmuş, mektuplarında yazıyordu. Bir Cihat vardı ki, a zamanlar, her solcu tanınan ona sığınırdı. Onu bulmuş, onunla dost olmuştu. Yılların insanları eskitmesine rağmen, aralarındaki dostluk eskimemiştir. Yedek subayı bitirdikten sonra Çatalca'yı çekti. Ayağında su geçirmez, parçalanmaz çizmeleri ile çakı gibi bir asteğmen oldu. Subaylığından hatırımda kalan bu çizmeleridir. Yakışmıştı.

Askere de, okula da gidemez olmuştum. Gazetede iş buldum, gazeteciliğe verdim kendimi. Mesleğim oldu gazetecilik. İstanbul'a gittiğimde buluşuyor, küçük meyhanelerde içiyorduk. Boğaz'da bir şair arkadaşın evinde içmiş, vapurla dönüyorduk. Kıyıda sıralanmış yalıları göstererek:

«— Bir bizim çocukluğumuzun geçtiği izbeleri düşün, bir de şunlara bak...» dedi. «Nasıl kızmaz, nasıl kahrolmazsın?»

«— Doğru..»

Yalılardan mayolu erkekler, kızlar çıkıyor, güle oynaya denize giriyorlardı. Her taraf yeşillikler içindeydi. Güller, çiçekler sarmıştı evleri.. Neşe. aşk, bolluk su gibiakıyordu .

«— Dolduracaksın Anadolu'dan kamyonlara, oto-

büslere insanları..» dedi. «Getirip buralara salacaksın.. İzbeden mağaradan çıkmış adamlar, bir kendilerine bakacaklar, bir de burda yaşyanlara.. Gene de akıllarına bir şey gelmez, bizim gibi çileden çıkmazlarsa.. Benim yoksul halkımda iş yok.. O da bir meskenet içindedir..»

Sigarasından bir nefes çekti.. Hırsla yalılara doğru üfledi.. Konuşmasını tamamladı:

«— Öğretmemişiz ki halkımıza bir şey.. Öğretmemize izin vermezler ki.. Bıraksınlar anlatalım.. Bıraksınlar, onlara gösterelim.. Bak neler oluyor?»

Benim kuşağımın ağzına «sosyalizm» sözcüğünü aldırmamışlardır. Bundan ötürü de biz dilsiz gibi kaldık. Bize bir «sosyalizm» sözcüğü söyletseler, halka bir «sosyalizmi» anlatsak, hemen ardımızdan koşup geleceğini sanırdık. Böyle bir inanış içindeydik.. 27 Mayıs Devrimi'nden sonra «sosyalizm» sözcüğünü söyleyebildik.. Ne çıktı? Öyle bir hazırladılar ki, söyletenler de, söyleyen bizler de, halkın karşısında rezil olduk, elimize yüzümüze bulaştırdık. Ne bahtsız bir toplumun çocuklarıymışız.

İstanbul ona yeni bir dünya gibi gelmişti. Bir yandan seviyor, bir yandan da şehri öğrendikçe kahırlanıyordu. Bir kasabadan koca bir kente gelmesi, şehrin açık saçıklığı, israfları, onu şaşkına çevirmişti. Konuşmalarından çıkarıyordum. Bu kentin insanları, alıştığı insanlara benzemiyordu. Her şeyde hile alavere dalavere vardı. Yeni konular çıkıyordu karşısına... Yeni konulara, yeni şiirler uyguluyordu. «İstanbul» şiirini bu dönemde yazdı:

Canım İstanbul;
Sokaklarında, caddelerinde kucak kucak
Çiçek satılan şehir.

Haliç, tersane ameleleri...
Bir tütün yaprağı gibi rejili işçi kızlar.
İnsanlarla dolu, canım insanlarla,
Vapurlar, tramvaylar.
Yerimde duramıyorum,
Ayaklarım koşuyor, kahrolası ayaklarım.
Ekmek peşinden...
Kapayın ellerinizle yüzünüzü patronlar
Mahmut Yesâri Bey geçiyor Babıâli caddesinden.

Şiir uzayıp gidiyor. Dertli olduğunu söylüyor. Aksaraylı Leman'dan bir şarkı istiyor, bunun hüzzam faslından olmasını diliyor, bu faslın güzel ve hazin olduğunu belirtiyor, ondan sonra kendine geçiyor, kendini tanıtıyor, «biz ehl-i kalemdeniz» diyor, Balık Pazarı'nda bir kaç kadeh bulanık rakı çekiyor canı, ama bakıyor ki, Balık Pazarı iyot kokuyor, bakıyor yanındaki masaya, bir adam «Cevriyem» türküsünü söylüyor, adamın elleri, ayakları kocamandır, havada lodos vardır, balığa çıkılmaz; Cevriye'nin gözlerini hatırlıyor, kara gözlerine bakıyor, bu gözlerde sevdayı görüyor, kara gözlerin kara sevdası; yeniden İstanbul'un güzelliğine dalıyor, bu kez de İstanbul'dan özür dilemeğe başlıyor, mehtabı, denizi övemediği için özür diliyor; yeniden hüzzam faslına dönüyor, dudaklarında bir ıslık, hüzzamı söylemeye başlıyor...

Savaş bitti, onun askerliği de bitti.

ONUNCU BÖLÜM
MEYDANDAKİ BAŞ

DÜNYA BARIŞA kavuştu ama biz kavuşamadık. Savaş sıkıntıları, barışta da sürüp gidiyordu. Barış ülkemize özlediklerimizi getirmemişti. Bizlere karşı sürüdürülen tek parti döneminin baskıları bitmemişti. İktidar ikili oynuyordu. Bugün olduğu gibi, o gün de İsmet Paşa, gene «Aşırı sol» «Aşırı sağ» tutturmuştu. Bir sol'a vuruyor, bir sağ'a, ülkeyi yönetiyorum sanıyordu. Özgürlükler olmadığı için, İsmet Paşa'nın bu numarasını halka anlatamıyorduk. Anlatmağa kalkıştığımızda da, gelsin, hapisler, sürgünler... Başımız gene dertteydi. Tutuklamalar başlamıştı. Hem sağcı tanılanlar, hem solcu tanılanlar tutuklanıyordu. «Turancılar» diye bazı gençleri içeri atmışlardı. Ardından, «Solcular» deyip bazı gençleri de attılar. Bununla bir denge kurmak istiyorlardı. İktidara gelenler, hep bu dengeyi kurma oyununu oynamışlardır. Ülkemizin gözünü böyle açmışlar, bu güdümlü politikayı göstermişlerdi. Kimse bundan vazgeçmiyordu. Kolaylarına geliyordu bu oyun. Onun için de oynuyorlardı.

Bir gün baktık ki, İsmet Paşa «Cemiyetler Kanunu» nu değiştirdi. Meslekî dernekler açılacak, siyasî partiler kurulacaktı. Ama bizim gibi düşünenler için değil. Kendi aralarında oynanacaktı, demokrasicilik oyunu... Nitekim öyle de oldu. Buoyunu yutup da

aralarına karışmak isteyenleri, hemen saf dışı etmeye başladılar. Tan Basımevi, taşlandı, yıkıldı. Tan gazetesi kapandı. Sorumlular tutuklandı. Solcu diye kurulmuş partileri kapattılar. Solcu olarak bilinen sendikaların kurucularını deliğe tıktılar. Yaşanmaz ve barınılmaz bir hava estirdiler.

Yeniden bir işsizlik dönemi başlamıştı bizim için. Gerçi Fethi, Ticaret Bakanlığında küçük bir iş bulmuştu ama yetersizdi. Bir şeyler yapmamız gerekiyordu. Düşünüp duruyordu. Bir gün dedi ki:

«— Seninle bir dergi çıkaracağız.»

«— Sadece şiir yayımlayan bir dergi.»

Elimizden şiirden başka bir iş gelmediğinden, şiir dergisi çıkarabilirdik. Fakat bunu çıkarmak için parayı nerden bulacaktık? Paramız yoktu ki...

«— Bu kadar şair arkadaş var. Şiirlerini yayınlatmak istiyorlar. İstedikleri şiiri, istedikleri gibi yayınlatamıyorlar. Dergiciler sansüre tâbi tutuyor. Böyle olunca, diledikleri şiiri, diledikleri gibi bizim dergide yayınlayabilirler. Şiiri yayınlananlar da derginin masrafına katılır. Satar, kâr edersek, biz çalıştığımız için bir kısmını alırız, kalanını da pay ederiz.»

«— Arkadaşlarla bu işi konuştun mu?»

«— Konuşmadım. İlkin seninle konuşayım istedim.»

«— Akşama meyhanede konuşalım...»

Şair Suphi'ye açtık meseleyi. Çok hoşuna gitti. Buluşumuzu beğendi.

«— Hemen başlayın... Kâğıdı benden.»

Hemen ertesi gün gitti Kâğıtçı Mahmut Nedim'den beş top kâğıt aldı. Bize teslim etti. Mahmut Nedim baba dostuydu. Kredi ile vermiş.

Anlattığımız öteki arkadaşlar da aralarında para toplamışlar. Bir miktar parayı Fethi'ye vermişlerdi.

Paraları saydım, basımevinin istediği kadardı. Sıra derginin adını bulmaya ve izin almaya kalıyordu. O zaman dergi çıkarmak bugünkü gibi değildi. Valilikten ille de «imtiyaz» almanız gerekiyordu. Dilekçeyi veriyorsunuz, bekliyorsunuz, izin verirlerse, çıkarıyordunuz.

Fethi'nin küçük bir memuriyeti olduğu için, o, «imtiyaz» alamazdı. İmtiyazı alacak kişinin başka yerde işi olmayacak, bir de lise mezunu bulunacaktı. Dilekçeyi verdim. Bir süre sonra da izin çıktı.

Derginin adını da bulmuştuk: Meydan... Şair Suphi de, başına yazabileceğimiz bir beyit bulmuştu, Şeyh Galip'den.

«Ser ver ki olasın seraser»

«Meydandaki baş içindir efser.»

Bunu beyit hâlinde yazmak uzun olurdu. Son mısraın üstünde karar kıldık. «Meydandaki baş içindir efser.»

Artık meyhanede dergiden başka bir şey konuşulmuyordu. Varsa da dergi, yoksa da dergi. Gerçi dergici bir arkadaşımız bizim dergi çıkarmamıza biraz içerlemişti. Bizim dergi ona karşı çıkmıyordu... Fakat o gene bizi alaya alan bir hikâye yazmadan edemedi. Dergide yazacakların adlarını gösteren bir ilân bastırmıştık. Buna «pankart» diyorlardı. Her gün bu pankarttan söz ediyorduk. Başa kimin adı yazılacak? Sonunda alfabe sırasıyla yazılması kararlaştırıldı. Dergisi alay eden hikâyesinin adını «Pankart» komuştu. Bundan dolayı bir süre de Fethi'ye, «Pankart Fethi» diye takıldılar.

Basımevi ile anlaştık ve derginin birinci sayısını çıkardık. Şimdi dergiye bakıyorum da ünlü bütün şairler var. Cahit Sıtkı, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Fethi Giray, Niyazi Akıncıoğlu, Fahri Erdinç,

Celâl Vardar, Mehmet Kemal, Ercüment Behzat... Sadece Suphi Taşhan'ın şiiri çıkmadı. Onun da nedeni var. Derginin sayfa düzenini ve resimlendirilmesini Abidin Dino yapıyordu. Abidin'le Suphi'nin arası açıkmış. Abidin, Fethi'ye, eğer Suphi'nin şiirlerini korsanız, ben resimlerini yapmam, diyesi imiş. Fethi de, dergi yaşasın diye, Suphi'yi feda etti. Oysa dergiye en büyük yardımı yapan Suphi'ydi. Kâğıtları o sağlamıştı.

Üç bin basmıştık. Çıkar çıkmaz Ankara'da bin tanesi satıldı. İstanbul'dan ve taşradan siparişler almaya başladık. İlgi toplamıştı, satacaktı. Biz de dergiyi sürdürecektik. Fakat dileğimiz olmadı. Bir küçük hata yapmışız ki, derginin kapatılmasına sebep oldu. Dergiyi bastığımız basımevinin adını yanlış bildirmisiz, dilekçemizde. İlkin bir basımevi ile anlaştık, o basmam, deyince, dilekçeye onun adını yazmışız, basım evinde bastırmısız. Bu hareketimiz, «Basın Kanununun ilgili maddesine muhalefetmiş», «Valilik dergiyi kapatırmış», kapattılar. Bir polis geldi ve derginin kapatıldığını bize «tebliğ» etti.

Böylece dergi hikâyesi de sona erdi.

Orhan Veli'nin «Yaprak» ı çıkarması bizim denememizin, onun böyle bir dergi çıkarmasına öncülük ettiğini sanıyorum.

ONBİRİNCİ BÖLÜM
KALBİMİN BİR PARÇASI

«MEYDAN» DERGİSİNİ kapatmakla yetinmediler. Ardından propaganda yapıyor, diye beni tutukladılar. Üç ay içerde kaldım. Mahkeme beraat kararı verdi, çıktım. Artık askere gidecektim. Bir de duydum ki, Fethi'yi «nezarete» almışlar. Cahit Sıtkı'yla beraber, bir gece başlarına bir hal gelmiş. İçkiyi fazla kaçırdıkları bir akşam «Yeni Bar» a gitmişler. Otururlarken yanlarına şiir seven bir kaç kişi gelmiş. Fethi, cebinden pelür kâğıda yazılı bir şiir çıkarmış okumaya başlamış. Nazım'ın «Kalbimin bir parçası burdaysa doktor, bir parçayı Çin'dedir.» diyen şiiri... Yanlarında oturan Ziraat Fakültesinde asisten - Şimdi bir üniversitenin rektörüdür -, «Nazım'ın şiirini okuyorlar, komünizm propagandası yapıyorlar...» diye ikisini ihbar etmiş. Polisler Cahit'le Fethi'yi apar topar karakola götürmüşler. Ordan da suçüstü mahkemesine... Bana haber verdiler, gittim.

Hâkim Melâhat Ruacan'ın karşısına çıktılar. Sordu:

«— Bu şiiri nerden aldınız?»

O da benim adımı söyledi. Melâhat Hanım:

«— Burda mı?» dedi.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Cahit'in akrabası olurmuş. Ona da haber salmışlar. O da ilgili

yerlere söylemiş. Yargıç ilgili yerlerin kendini uyarmasına lüzum kalmadan, «beraat» kararı verdi. Kurtuldular.

İkisi de çok korkmuşlardı.

Dönüp meyhaneye geldiğimizde:

«— Ulan...» dedi. «Korku bir yana, bir yandan da (beni göstererek) bu, benim yanımda çalışır, dergide bana yardım eder, demez mi? İşte bu lâf çok koydu bana... Ulan, ben senin yanında mı çalışıyorum?»

Sunturlu bir küfür savurdu.

Oldum olası sunturlu küfürler eder. Yanınızda kadın varmış, çocuk varmış aldırmaz. Basar küfürü... Hem de öyle ağza alınmıyacak türden.

Bu olaydan sonra kızgın ve öfkeli bir adam olmuştu. Artık memurlukta da barınamıyacaktı. Bu gün koğacaklar, yarın koğacaklar diye bekliyordu. Huzursuzluğu artmıştı.

«Bir daha nasıl doğurur analar beni
«Bir daha nasıl sallanır servi boyum rüzgârda
«Bir daha nasıl kalem tutar ellerim
«Nasıl yazarım
«Nasıl çizerim»

Sert şiirler yazıyordu. Hem korkuyor, hem kafa tutuyordu. Ben askere gittim. Onu da işten çıkarmışlar, Cavit Oral'ın çıkardığı «Hürses» gazetesine girmişti. Gazeteci olmuştu. Hayatını bu meslekten kazanacaktı.

Askerden döndüğümde DP'yi iktidarda buldum. İktidar değişikliği «birdenbire» olmuştu. Meyhanelerde açık şarap içtiğimiz, sokaklarda omuz omuza yürüdüğümüz insanlar, birdenbire «İktidar» oluvermişlerdi. Kimi mebustu, kimi Bakandı. Demek «iktidar»

buydu. Demek CHP devrilir, yerine başkaları geçebilirdi. Aklımız almıyordu, fakat bir gerçekle karşılaşıyorduk. İktidar sahipleri gibi biz de şaşkınlığa uğramıştık. Herkes birbirine soruyordu:

«— Bizimkiler iktidara geçtiler ama İsmet Paşa iktidarı verir mi?»

«— Verir mi ne kelime, verdi bile.»

«— Ama paşalar vermeyiz, diyorlarmış. İsmet Paşayı ziyarete gitmişler...»

«— Gitsinler... Celâl Bey bir kolayını bulur...»

14 Mayıs'ta seçimi kazandılar. 21 Mayısta Celâl

«— Burda...» dediler.

Mübaşir çağırdı. İçeri girdim.

«— Bu şiiri, siz mi verdiniz?»

«— Ben verdim.»

«— Nerden aldınız?»

«— Benim bir dergim var. Orya şiirler gönderirlerdi. Kimler gönderir, bilmezdim. Bunların içinde hevesli olanlar, profesyonel olanlar var. Bu şiir de onların arasından çıktı.»

«— Ne münasebetle ona verdiniz?»

«— O da bir şair... Dergide bana yardım ediyor. Al, bak beğenecek misin, diye verdim. Üzerinde kaldı.»

Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes Başbakan oldu. Devleti teslim almışlar, hükümeti kurmuşlardı. Şaşkınlık çabuk geçti, iktidar sahipleri de hemen kendilerini toparladılar. Artık iktidar sahipleri, «Bizim Ahmet», «Bizim Mehmet», «Bizim Ali» değildiler. «Ahmet Beyefendi» oldular. Buna da ısındılar.

Biz gene solcu kaldık. Onların da dışın adüşmüştük.

«— Yahu arkadaş, siz ne yapıyorsunuz?» diye bir soranımız çıkmamıştı. Hadi ben bu süre içinde as-

kerdeydim. Fethi onlarla içli dışlı olmuştu. Seçimlerde çoğuna yararı dokunmuştu. Gene ters düşmüştük.

Bu sırada bazı raslantılar Fethi'ye «yürü ya kulum» demişti. Yıllarca CHP'nin gazetesinde çalışan iki arkadaşı ile gazete çıkarmaya girişti. Samet Ağaoğlu'nun teorisi uygulanıyor, «yeni bir basın» yaratılıyordu. Bizde öyledir, hiç bir şey tarihsel gelişimi içinde olmaz, muhakkak yaratılır. İttihatçılar, Cumhuriyetçiler burjuva yaratmak istemişlerdi. İktidar sahipleri de «basın» yaratıyorlardı. Resmi ilân desteği ile gazeteler kurulmaya başlandı. Buna meslektaşlar «besleme basın» diyorlardı. İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de, «yerden mantar biter» gibi gazete çıkmaya başladı. Dünün «ecirleri» günün «patronları» oluyordu iktidar sayesinde...

CHP, koynunda beslediklerinden kazık yiyordu.

Artık Fethi, patronluk yolculuğuna çıkmıştı. Bu yolculuk tatlıydı. Yürüyüşü, giyinişi, oturup kalkışı değişiyordu. Yeni bir çevre buluyor, yeni ahbaplar ediniyordu. Makineler aldıklarını, matbaalar kurduklarını işitiyordum. Birdenbire» gelişen mutluluk onu da sarmaya başlamıştı. Şiirlerinin çeşnisi de değişiyordu. Parıltılı, ışıklı şiirler yazmaya başlamıştı:

«Her şey birdenbire oldu,
«Birdenbire uzadı, boyum, bıyıklarım
«Deliler gibi sevindim,
«Doğdu birdenbire nurtopu çocuklarım.»

Çalışanlardan şikâyetler geliyordu. Bir zaman arkadaşları olanlar, şimdi «adamları» olmuştu. Yüksekten bakıyormuş gibi geliyordu. Alınıyorlardı. Yurtdışı gezilere çıkıyordu. Devlet büyükleri ile görünüyordu. Onlarla çekilmiş fotoğrafları yayınlanıyordu. Başka adam oluvermişti.

Tanıdıklar bana:

«— Çok değişmiş..» diyorlardı.

«— Sanmıyorum.»

«— Gördüğün var mı?»

«— Çok var karşılaşmadık...»

«— İşte bak sana karşı da değişmiş.»

Üzerinde fazla durmak istemiyordum. Konuşmayı değiştiriyordum. Gerçi bana davranışında bir değişiklik yoktu. Fakat yaşantımız ayrılmıştı. Onun girdiği çıktığı yerlere imkânlarım elvermediği için girip çıkamıyordum. Onun eski durumunu bilen arkadaşlarımız, rasladıklarında, onun şiiri ile ona sataşıyorlardı:

«— Kapayın, ellerinizle yüzünüzü büyük patronlar... Mahmut Yesari Bey geçiyor Rüzgârlı sokaktan..» diyorlardı.

Gülüyordu.

Başkalarının takılmaları da, benim takılmalarım da batmaya başladı. Bir gün, bir hiç yüzünden, darıldık. Artık konuşmuyorduk. İki yabancı olmuştuk. Bu dargınlık yıllarca sürdü. Ama uzaktan izliyordum. Onu koruyan iktidarla beraber o da bir sarhoş olmuştu. İktidar sarhoşluğu ona da bulaşmıştı. Matbaacılık, gazetecilikle yetinmedi. Bir cam fabrikası kurdu. Otomobilleri, metresleri vardı.

Zenginliğin ve iktidara arka verişin doruğundan hızla aşağıya doğru indiğinin farkında bile değildi. Hem mensup olduğu insanlar değildi, hem kendisi değildi.

27 Mayıs 1960 sabahı sarhoşluktan uyandılar.

Her şeyin ellerinden bir sabun köpüğü gibi kaydığını gördüler. Gördüler ama geç kalmışlardı.

ONİKİNCİ BÖLÜM
KOVUYOR MUSUN?

YILLAR SONRASI, dükkânda karşı karşıya geldiğimiz zaman artık eşittik. O da, ben de giysilerimizden sıyrılmış, iki «esnaf» olmuştuk. Ben küçük bir dükkân işletiyordum, o bir benzincinin yanında çalışıyordu. Ortak dostlarımız eski günleri anıp, ikimizi birbirimize takıştırarak gönüllerini eğliyorlardı. Böyle bir eğlencenin farkında bile değildi. İçki dokunuyordu. elinden şairliği de, serveti de gitmiş, çevresindeki yiyicileri ve öğücüleri kaybolmuşlardı. Bizbize kalmıştık.

Oturduğu masadan bir gürültü geliyor. Garsonla takışıyorlar. Kulak verdim.

Soruyor:

«— Bu ne?»

«— Su efendim.»

«— Suyu sil...»

«— Neden?»

«— İçmedim.»

Gene soruyor:

«— Bu ne?»

«— Ekmek...»

«— Ekmeği de sil...»

Su katılmış rakısız beyaz, kızarmış küçük dilim ekmeğinin üstünde peynir sürülü. Yeniden garsona:

«— Bu ne?» dedi.

«— Yüzde on!..»

«— Onu da sil..»

«— İşte onu silemem Beyefendi. Ötekiler patronun, yüzde onlar bana ve arkadaşlarıma aittir.»

Mobilyacı Nihat, Bankacı Semih, Albay Nebil, Peygamber Yaşar, Sütçü Zeki, Avukat İlhan, Pastacı Ekrem, Kürt Kemal oturuyorlardı. Bunlar aşağı yukarı her akşam ayrılamazlar, içkili yerlere birbirlerinin peşinden giderler. Bir tür meyhane arkadaşlığı bunlarınki. O akşam kim masada yoksa, gündemde o vardır. Onun lâfı edilir. Birbirlerini severler mi, sevmezler mi, bilinmez. Beraber olmadan edemezler. Aralarında kimin işi düzgünse, onun itibarı biraz daha fazladır. Kimin işi bozuksa, ondan daha akılsızı, ondan daha beceriksizi yoktur. Aklını başına devşirmesi, işlerine dikkat etmesi gerekir. Eğer onu gündeme almışlar, o da birdenbire çıkagelmişse, nasıl hulus çakacaklarını bilmezler. Sarhoşluğun verdiği aşırı dostluk gösterilerinde bulunurlar. İkram ederler. Kazara biri sofradan kalkmışsa, hemen, daha önce söylenmiş olan sözleri onun üstüne yıkarlar. Bu, çok denendiği, her oturanın önünde geçtiği için, hepsi de böyle olduğunu bilir, ama bilmezlikten gelir. Arkadaş oldukları için birbirlerinin özelliğini bilirler. Başka konuları olmadığından birbirlerini çekiştirirler. Böyle olduğu halde, gene de birbirlerine sır verirler, sır alırlar. Ertesi gün yayılacağını, başkalarının da duyacağını bildikleri halde gene söylerler.

Bu grup, bu kadar da değildir. Bunlara, her akşam başka tanıdıkları da katılır. En sık birarada görünenler bunlardır. İçkinin dozuna, sardırılan muhabbetin türüne göre bazan kesenin ağzını da açarlar. İçki ikram ederler.

O akşam da birarada oturuyorlar, Fethi'yle oynuyorlardı. Fethi suya ekmeğe itiraz edince dalga geçiyorlardı. Garsonla konuşmasına gülüştüler. Garson taşı gediğine koymuştu. Şair bozum oldu. Mobilyacı Nihat:

«— Suyu verme ekmeği verme Fethi Ağabey lokanta ne kazanacak?»

«— Suyu, ekmeği vermem. 10 kuruşa suyu alıyorlar, 25 kuruşa satıyorlar. Ekmekleri de bayat. Hem yemedim. Ama işçi kardeşlerimizin hakkı olan yüzde onu vereceğim. (Garsona) Sen hiç merak etme kardeşim.»

Garson Naci yılıştı. Bahşiş de vardı ucunda.

«— Hem duyduğuma göre patron yüzde onları da vermiyormuş sizlere.. Sendikanız var, niye şikâyet etmezsiniz sendikaya..»

«— Bizim patron iyidir.. Her şeyimizi verir.»

Garson bunu, öyle söyledi ki, hem verir, hem vermez anlamına geliyordu.

«— Bilirim ben. Çağla olmadan çatladı. Kimbilir ne kazıklar atıyordur. Sigortanızı bile yatırmıyordur.»

Körüklü cüzdanından parayı çıkardı. Aralarından birini ayırdı. Garsonun getirdiği tabağa koydu. Garson lâfı uzatmak istemedi, başka yerlerden de çağırdıklarından, kapınca uzaklaştı. Garsonun adından:

«— Garson milleti, domuz illeti..» dedi.

Benim masalarına kulak verdiğimi gören Mobilyacı Nihat, dalgasını geçiyordu. Bana da dokunsun diye, beni göstererek:

«— Fethi Abi, şiiri nasıldır?»

«— Ne bilsin şiir yazmayı o..»

Bu sefer de bana:

«— Bak ne diyor?»

«— Söyler.. Hesaba kızdığı için söylüyor» dedim.

«— Ne kızacağım hesaba.. Zaten kazıkçının birisin. Kazıklandığımızı bile bile geliyoruz buraya..»

«— Daha güzel lokantalar var, oraya git.»

Mobilyacı gene :

«— Seni de kovuyor..»

Bir kovma dedikodusu çıkarmışlardı. Dükkânın gelişmesini engellemek için, herkesi kovduğumu söylüyorlardı. Gene de geliyorlardı. Millete eğlence lâzım.

«— Kovuyor musun?»

«— Haşa.. En masraf eden müşterimizsin. Nasıl kovarım seni..»

«— Ben başkalarına benzemem.. Kovsan ağzını yırtarım.. Sıkı mı,»

«— Ben nasıl kovarım? Sen verdiğin şerefi esirgersin ancak.. O olur.»

Başta Mobilyacı olmak üzere masadakiler gülüşmeye başladılar. Onlar güldükçe, şair işkilleniyordu. Lâfın altında mı kalıyorum diye kuşkuya düşmüştü.

«— Biz şeref vermiyoruz. Para veriyoruz, para... Sana da o lâzım..»

Anlaşılan iyice çatışacaktık. Ötekilerin istediği de çatışmaydı. Üstüne üstüne gittim :

«— Mevcut olan verilir. Olmayanın nesini vereceksin?»

«— Yani bizde şeref yok mu? Para mı var sadece..»

«— Telâkkiye bağlı..»

«— İtin söylediğine bak..» dedi. Masama fırladı. Sarhoşluğuna ve sinirlerinin bozukluğuna veriyordum. Yerimden kımıldamadım bile. Zaten onu da tuttular.

Mobilyacı gırgırını geçiyordu. Eli ayağı titreyen şairi yerine mıhladı. İri yarıydı, fizik çalışmadan gelen mengene gibi kolları vardı. Sıkışan bir daha kur-

tulamazdı.

«— Ben bunu eskiden çok dövdüm. Dayaktan anlar bu.»

«— Dayak ne kelime Fethi Abi!.. Sen entellektüel adamsın. Söze ancak sözle cevap verilir.»

«— Anlamaz.»

«— İstesen anlatırsın.»

«— Onun anladığı dil, dayaktır. Ben kötek atacağım. Bırakmıyorsunuz ki..»

Aldırmıyordum.

Masadakiler, kaşları, gözleriyle, «Konuş, şunu kızdır» der gibi bana bakıyorlardı. Oralı olmuyordum. Anladılar.

«— Zaten sana cevap veremediği için susuyor Fethi Abi..» dediler.

«— Veremez bana cevap.. Haddine mi düşmüş? Hele bir versin..»

Hep bir ağızdan, koro gibi :

«— Ağzını yırtarsın...» dediler.

Hafiften sinirleniyordum. Onların da istedikleri sinirlenmem, ikimizin tutuşmasıydı. Karşılıklı atışmamızın tadını çıkaracaklar, keyfini süreceklerdi. Aslında kızmadım, kızgınmışım gibi görünerek :

«— Fethi Beyefendi...» dedim. Kızınca öyle konuşurdum. «Sizin gibi ünlü bir şair ne bizim külüstür meyhaneden? Sizin gidecek yeriniz mi yoktur? Hangi yere gitseniz itibar görürsünüz. Hattâ bedava yedirip, içirirler. Bırakın bizim yakamızı... Hem gürültü ederek başkalarının da dikkatini çekiyorsunuz... Ekmek paramıza engel oluyorsunuz...»

Aşağıdan almam karşısında iyice hiddete kapıldı. Onda her lâfa bir karşılık vermek, lâf altında da kalmamak merakı var. Lâfın altında kaldığını, küfür ettiğini hatırladı. Hemen sözümü keserek, hızlı hızlı ko-

nuştu :

«— Bak bir de beyefendi diye hakaret ediyor. Ben herifin üslübunu bilmem mi? Hakaret edeceği adamlara beyefendi diyerek hakaret eder.»

Bankacı Semih :

«— Yapmayın Fethi Bey..» dedi. «Ne hakareti? Size beyefendi diyor. Daha ne desin?... Rica ederim uzat mayın!»

«— Beyefendi diyerek hakaret eder o.»

«— Ben de beyefendinin hakaret mânâsına geldiğini ilk defa sizden duyuyorum.»

«— Benden duyun ve öğrenin!...»

Ona da çatıyordu. Çattığının farkına, bankacı Semih öte yana dönünce anladı. Düzeltmek istedi, düzeltemedi. Bana döndü :

«— Gördün mü yaptığın işi? Ortalığı gene karıştırmaya başladın... Ne itsin sen, bilmez miyim, ben seni...»

Gittikçe cıvıyor, tatsızlaştığını gördüklerinden, teker teker hesaplarını vermeye başladılar. Kalkıp gideceklerdi. Bunu fırsat bilerek, bir daha üzerime yürümek istedi. Ben bir kenara saklandım. Bakındı, bulamadı. Bir küfür savurdu, çekip gitti.

Ondan sonra bir daha görünmedi.

O görünmeyince, onunla dalgasını geçenler, eğlencesini sürdürenler de görünmediler. Başka bir meyhaneye çıkmaya başladılar. Müşterilerimizden bir kısmı daha eksilmişti. Gittikleri yerlerde «Bizi kovdu...» diye öğünüyorlardı. Adımızı bir kez müşteri kovana çıkarmışlardı ya, onu belgelemek istiyorlar, kendilerinin de kovulduğunu örnek veriyorlardı. Onun içindir ki, Ankara'ya düşenler bize :

«— Yahu, sen de herkesi kovuyormuşsun...» diye takılıyorlardı.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SEVGİ BİLİNÇLİ BİR ŞEY

GECE, TAM DÜKKÂNI kapatıyordum ki, Bilge geldi. Bilge, ufak tefek, sarışın, yüzü çilli, saçları kiremit rengine çalan bir kız. Dikkatli bakmazsanız, hatırınızda kalan çilleri oluyor. İnsan, acaba, vücudunun her yanı böyle çilli midir, diye düşünmeden kendini alamıyor. Dişiliği çillerinde Bilge'nin. Çillerini düşündükçe cinsel bir ürperme geçiyor içinizden... Bilge, Dil Tarih'te sanat tarihi okumuş, resim yapıyor, İngilizce biliyor. Çok genç göründüğü için, bu kadar işi, genç yaşına nasıl sığdırmış diye şaşırıyorsunuz. Şimdiki kızlar hep böyle, çok okuyorlar, çok şey biliyorlar. Güleç yüzüyle :

«— Merhaba...» dedi. «Geçiyordum da, uğradım.»

«— Buyur...»

«— Kapatıyorsunuz galiba?... Rahatsız etmem ya?...»

Sanki gözleriyle konuşur gibiydi. Konuşurken gözleri küçülüyordu. İnsan hep gözlerine bakıyordu. Sözler ağzından değil de bakışlarından dökülüyordu. Hem rahatsız etmekten çekindiği, hem de oturmak, konuşmak istediği belliydi. Düzensiz bir saatte geldiğini biliyordu. Ama nasıl olsa meyhaneye, bir kaç kişi vardır, oturup yârenlik ederiz, demiş, girmişti. Şansına, benden başka tanıdığı kimse kalmamıştı. Garsonlar

masa örtülerini katlıyorlar; tuzluk, biberlik, kürdanlıkları topluyorlardı. İşini bitiren ceketini giyip kâtipten gündeliğini alarak gidiyordu. Bulaşıkçı, çöplerin biriktiği, koca varili sırtlamış dökmeğe götürüyordu. Bir komi talaş tozuyla bir müşterinin kusmuklarını temizliyordu. Hortumu tuttukça, kusmuklardan alkol bulaşığı, kekremsi bir koku çıkıyor genizleri tıkıyordu. İnsan kusmuğu kadar insanı küçültücü bir nesne yoktur. Ne de pis kokar. Lokantaların görülmemesi gereken, en gizli kalacak saatleri... Müşteriler bu saatleri görmemelidir. Görürlerse, ömrü billâh, bir daha yemek yemek için lokantaya gitmezler.

Bilge olup bitenlere bakmıyordu. Kendi kendisiyle ve bu saatte birini rahatsız etmiş olmanın nezaketiyle meşguldü.

«— Buyur, otur...» dedim. «Ben daha gitmiyorum ki.»

Dibe doğru sandalyeleri çektiler, bir masa hazırladılar, oturduk.

«— Ne içersin?...»

«— Konyak, lûtfen...»

Bir komi dikiliyordu.

«— Oğlum bir şişe konyak, soda, buz...»

Konyaklar geldi, içmeye başladık. İçkiden sonra konyak en iyisidir. Meze yedirmez. Sert olduğu için çok da içemezsiniz. Oyalanırsınız. Öyle yapacaktık.

Kâtip geldi:

«— Hesabı alacak mısınız?» diye sordu. Kâtip, kasada oturan, günün hesabını tutan adamdır. Gideceğine göer, parayı patrona - yani bana - teslim zorundadır. Ne kadar para girmiş, işçiye ne kadarı verilmiş, kimlere ne kadar ödenmiş, kasap, bakkal, manav ne almış, hepsi bu zamanda belli olur. Patron masraf azsa keyifli, çoksa üzüntülüdür. Canım bu saatte

bu hesapları öğrenmek istemiyordu.

«— Yaptın mı sen hesabı?»

«— Yaptım efendim.»

«— Hesap kâğıdını, paraları katla çekmeceye koy. Ben sonra bakarım. Sen de gidebilirsin!...»

Sıkıldığım zaman, böyle çok yaptığım için kâtip alışkındı. Dediğimi yaptı. Kasayı kitledi, anahtarı getirdi.

Şef garson gitmek üzere, ayakta, bekliyordu. Ona da:

«— Bir komi bırak, herkes gitsin!...»

Dediğim gibi yaptılar.

Bilge'yle oturduk, karşılıklı içiyoruz. Dükkânda, ondan, benden, komiden başka kimse kalmadı. Kapıyı da ardından kitledik, kimse giremez. Ortalığı bir sessizlik kaplamıştı.

«— Bir arkadaşımda yemekteydim de... Çıktım eve gidiyordum... Geçerken bir de baktım ışık var, girdim. Rahatsız etmedim ya?...»

«— Ne münasebet... Memnun oldum... Görüyorsun içiyoruz.»

Kadehini kaldırdı:

«— Şerefe...»

«— Sağlığa...»

«— Neden şerefe değil de sağlığa?...»

«— Bilmem... Biraz kırıklığım var da belki ondan söyledim.»

Etraf loştu. Işıkların çoğu söndürülmüştü. Kırmızılar yanıyordu. Kırmızı ışıklar, kırmızı perdelere vurduğundan al bir renk doldurmuştu salonu. Komi, servisini bitirdiği için bir köşeye kıvrılmış, iskemle üstünde kestiriyordu. Bir kaç saat önce kadınlı erkekli sarhoş kalabalığının doldurduğu, şarkıların, türkülerin söylendiği, şiirlerin okunduğu gürültülü salon

sanki bura değildi. Kasvetli bir sessizlik çökmüştü.

Bilge sessizliği bozdu :

«— Ben burayı çok seviyorum. Fırsat ve arkadaş buldukça da sık sık geliyorum. Ne iyi ettiniz de burasını açtınız...»

İçi beni yakar, dışı eli, derler. Açmakla iyi mi etmiştim, kötü mü etmiştim, bilmiyordum. Ama başımı derde sokmuştum. Bir türlü bu dertten kurtulacak gibi değildim. Ne kadar sürer bu dert diye bekliyordum.

«Teşekkür ederim.»

«— Entellektüel bir havası var. Bu hava başka hiç bir yerde yok. (Bakışlarını karanlığın içinde, duvarların üstünde gezdirdi. Her şeyin yerini biliyormuşçasına.) Bu resimler... Balaban'ın resmi... Bu şiirler... Şu figürler... Ne güzel şeyler, bütün bunlar... İnsanın içi açılıyor... (Sordu) : Orhan Peker ne zaman yaptı bu itfaiyecileri?...»

«— Geçen hafta...»

«— Daha güzel şeyler yapabilirdi. Son zamanlarda hep itfaiyecilere taktı aklını... Sanki başka şeyler yokmuş gibi...»

Kadehiyle oynuyordu. Duvarın bir bölümünü göstererek :

«— Ben de bir şeyler yapmak isterim. Şuralara... Meselâ şuraya...»

«— Tabiî... Çok iyi olur... Ne zaman?»

«— Yapmak istiyorum. Ama zamanını bilmiyorum.»

«— Zamanı sen tâyin edersin.»

«— Olur... Yaparım, bir şeyler düşüneyim de... Ha, imza atmam... Amatörüm. Amatör çalışmalar yapıyorum... Meşhur değilim. Meşhur da olmak istemiyorum... Kendim için resim yapıyorum. Başkaları için değil... Biliyor musunuz, ben resmi çok seviyorum.»

«— Resim merakını biliyorum.»

«— Resmi çok seviyorum. Resim insanları dinlendirici bir araç.... Plâstik sanatlar arasında, belki, yaratıcılığı en güçlü olan resimdir. Düşünün, bir kalem ve bir yaprak beyaz kâğıt... Beyaz kâğıt üstüne her şeyi dökeceksiniz... Kalemden ve beyaz kâğıttan başka desteğiniz, yardımcınız yok... Her şey sizinle, kalem kâğıtla olacak... Siz, kalem, kâğıt!... Resim, biraz da Hıristiyanî bir şey... Hıristiyanlıkta, Tanrı, İsa, Meryem üçlüsü var ya, onun gibi bir şey...»

«— Aynı şeyler şiir için de düşünülemez mi?»

«— Ne gibi?»

«— Yani, şair, kalem, kâğıt...»

«— Bakın o başka... Kullanılan malzeme ayrı... Kalem, kâğıt orda da var. Şiir kelimelerle yazılıyor. Kelimelerin figürlerden ayrı bir imajı var. Kelimeler hayatın içinde yaşıyorlar. Hayatın içinde kullanılıyorlar. Şairler, bizim tanıdığımız, bildiğimiz kelimelere ayrı anlamlar veriyorlar. Kelimeler şiirin içinde yenileniyorlar. Fakat her şeye rağmen, gene de, biz bu kelimeleri tanıyoruz. Merhabamız var önceden... Resimde kullanılan malzeme öyle değil!... Ressamın kâğıt üstüne döktüğü biçimler tüm kendi yarattıkları... Bir başka deyimle kâğıt üstüne dökülen biçimler, önceden var olmayan, ressamın kendi yarattığı yaratıklar. Doğa nasıl tek hücreli yaratığı kendi yaratıyor. Bir ortamda oluşuyor. Buna canlı diyoruz. Doğanın tek hücreli yaratığı yarattığı gibi bir şey ressamın yaptıkları... Bilmem anlatabiliyor muyum?»

Konunun sanat teorisi bakımından epeyce ciddî bir çizgi üstüne oturmakta olduğunun farkına vardı. Benim de bir şey söyliyeceğimi, düşüncelerine aykırı gelebileceğini hesapladı:

«— Bilmem... Belki de saçmalıyorum...» dedi.

«— Yo... İlgileniyorum. Devam et...»

Konuyu değiştirdi:

«— Tuğrul uğruyor mu?»

«— Mimar Tuğrul mu?»

Sorusuna, soru ile karşılık verdiğim için, kiremit rengindeki saçlarını arkaya doğru savurarak, çapkınca güldü:

«— Evet... Mimar Tuğrul.»

«— Evvelki akşam buralardaydı. Bir arkadaşı ve çocukları ile beraber geldi. Bu gün gelmedi sanıyorum.»

Göz kırptı:

«— Arkadaşı?...»

«— Bir hanım...»

«— Tuğrul beni çok üzüyor.»

«— Neden?»

«— Bilmiyor musunuz?»

«— Hayır.»

Hayır, dedim, ama biliyordum. Tuğrul'la ilintisi vardı. Genç, güzel, aydın bir kızdı. Elbette bazı erkeklerle ilgisi olacak, bazı erkekler onunla ilinti kurmak isteyeceklerdi. Bu ilişkiler, onun en doğal hakkıydı. Son günlerde Mimar Tuğrul'la sık görünüyordu. Bu görünmeler, herkes gibi benim de dikkatimi çekmişti.

Mimar Tuğrul, Türkistan'dan gelerek, Sovyet devrimi sırasında ülkemize sığınmış bir politikacının oğluydu. İyi bir öğrenim görmüştü. Yurt dışında okumuştu. Mesleğinde de güçlü olduğunu kabul ettirmişti. Fransa'da iken, bir Fransız kızıyla evlenmiş, ondan iki çocuğu olmuş, sonradan geçinemidikleri için ayrılmışlardı. Çocuklar analarının yanında kalıyordu. Tuğrul da, arada sırada, onları alıp yemeğe çıkarıyor, sinemaya götürüyordu. Volkswagen arabasıyla gez-

diriyordu. Mimar olduğu için Mekke'de bir cami projesi yapmış, epeyce dünyalık kazanmıştı. Yüksek okulların birinde profesördü. Saman altından su yürüten, belli etmeyen çapkınlardandı.

«— Tuğrul, son zamanlarda, çok yakın arkadaşım oldu. Beğeniyorum kendisini... O da beni beğeniyor ki, ilgileniyor... Fakat çok garip bir adam... Bir günü, bir gününe uymuyor. Bakıyorum bazı günler çok üstüme düşüyor... Benden hiç ayrılmıyor... Bensiz edemiyor... Yaklaşıyorum... Bütün sevgimi vermeye çalışıyorum. Bir başka gün bakıyorum, uzaklaşıyor, kaçıyor... Kayboluyor, günlerce görünmüyor... Ne oluyor, diye kuşkuya düşüyorum. Dengesiz bir adam olamaz... Okumuş, mesleğinde yükselmiş, yaşıtlarına göre üstün bir kariyer yapmış... Kendi işinde bu kadar dengeli bir adamın sevgi işlerinde de dengeli olması gerekmez mi? Öyle düşünüyorum. Değil... Olmuyor... Olaylar düşündüğüm gibi çıkmıyor... Son günlerde, gene, kayboldu, görünmemeye başladı. Siz ne diyorsunuz?»

«— Bir şey diyemiyeceğim.»

«— Bu gece çok gevezeliğim üzerimde. Bana bakmayın siz... Bazı geceler böyle olurum... Kuzum Sudi ile Gündem evlenmişler mi? Öyle duydum...»

«— Evlenmişler... Uzak - Doğu'ya, Siyam'a falan bir yere gidecekler...»

«— Siyam da neresi?»

«— Gazetelerde adı geçiyor ya, Laos...»

«— Neden oraya gidecekler?»

«— Sudi'nin işine son verdiler. Daha doğrusu son vermediler de, Ankara'dan başka bir yere atadılar. O da, atadıkları yere gitmek istemiyor. Bastı istifayı... İşsiz kaldı... Gündem'in Siyam'da ağabeyi varmış... İşi gücü yerinde bir adammış... Mektup yazmışlar, du-

rumlarını anlatmışlar... O da, gelin benim yanıma, demiş. Gidiyorlarmış...»

«— Çok iyi ediyorlar... Yaşamak zorlaştı... Bu iktidar da insanlara siyasî düşüncelerine göre işlem yapmaya başladı. Bunlar da Demokratlaştılar... Demokratlar zamanında böyle şeyler oluyordu. Birisini siyasî düşüncelerinden ötürü beğenmediler mi, hadi başka bir il'e sürüyorlardı. İhtilâlciler geldiler, bir süre düzelir gibi oldu, yeniden başladılar. Oysa ihtilâlin üzerinden pek fazla süre de geçmedi. Şunun, şurasında kaç yıl oldu? Çevreme bakıyorum, bir çok adamın başı siyasî düşüncelerinden ötürü dertte. Öğretmenler, memurlar, mühendisler öyle... Bir subaylara dokunamıyorlar galiba?»

Masadaki konyak şişesi bitmişti. Kadehleri doldururken farkına vardım. Gecenin içinden bekçi düdükleri geliyordu. Sokaktan geçenlerin ayak sesleri duyuluyordu. Bir kedi yırtınırcasına miyavladı. Bir çöp tenekesi devrildi. Koşuşmalar oldu. Bir adam, sigaradan öksürdü. Sigara öksürüğü belli olur. Gırtlağını temizliyordu. Bir şişe daha konyak getirmek üzere tezgâha doğru yürüdüm. Komi horulduyarak uyuyordu. Konyağı aldım. Ön perdeleri açtım. Alacalı bir aydınlık doldu içeriye... Tozlu, gri bir sabah oluyordu. Kapalı bir yerdeyseniz, Ankara'da sabah böyle olur. Açıklıkta iseniz, Elmadağ yörelerinden güneşin ışıklarını görürsünüz. Bir kızıllık belirir. Bozkır sabahları güzel olur. Bir kaç pencere açtım. Sabahın serin, temiz rüzgârı esiyordu. Rüzgâr içeriye dolmağa başladı. Sigara dumanlarının dönen bir bulut gibi dışarıya doğru aktığını görüyordum. Serin havayı içime çektim.

Elektrik ışığının ve sabahın aydınlığında Bilge'ye baktım : kızarmıştı. Uykusuzluktan ve içkiden, gözle-

rinin çevresinde şişkinlikler belirmişti. Genç kız güzelliğinin yerini, kadınsal bir olgunluk almıştı. Elini tuttum' Titriyordu. Birer yudum daha içtik.

«— Oooo... Sabahı etmişiz... Sizi de uykusuz koydum...»

«— Ben alışkınım... Çok sabahlamışlığım vardır.»

Bir rüyadan uyanıyormuş gibi sordu:

«— Demek Tuğrul bugün gelmedi?»

«— Gelmedi... Çok mu seviyorsun?»

İskemlesinde doğruldu. Uzun süre bir iskemlede oturmanın verdiği yorgunluk vardır. Ondan kurtulmak istercesine, oturuşunu değiştirdi. Önem verdiği bir şeyi anlatır gibi:

«— Çok mu seviyorum?...» diye sordu kendi kendine, sonra cevabını kendi verdi: «Çok sevip sevmediğimi bilmiyorum. Ama seviyorum. Sevdiğimi biliyorum. Sevgi bzilinçli bir şey benim için... Sade benm için değil, çağımız için... Çağımız sevgiye bir bilinç, bir disiplin verdi. Halk masallarında, meselâ, Kerem ile Aslı'da, Elif ile Mahmut'da olduğu gibi bir sevgi yok artık... Romanlarda olan gibisi de yok... Kitaplardaki sevgiye benzemiyor bizimkiler... Sözcüklerimiz bile değişik... Masallardaki, kitaplardaki sevgiye aşk denirdi, sevda denirdi, eskiden... Bakın siz de, ben de bu sözcükleri kullanmıyoruz. O kelimelerin ağırlığından, tumturaklılığından kurtulmak istiyoruz. Aşk, sevda yerine ikimiz de «sevgi» diyoruz. Onu kullanmıyoruz. O kelimelerin ağırlığından, tumturaklılığından kurtulmak istiyoruz. Aşk, sevda yerine ikimiz de «sevgi» diyoruz. Onu kullanıyoruz. Vokabülerimiz değişince, onun çağrışımı da değişiyor. Sözcükle birlikte, yaşantıyla birlikte, kadın erkek arasındaki duygusal, cinsel ilişkiler de değişime uğradı.

Aşk, sevda sözcükleri içine doldurduğumuz anlam nasıl değişmişse, sevgi sözcüğünün içine doldurduğumuz duygular da değişik... Yeni sözcükler, yeni duygular getiriyor. Yeni duygularla, yeni bağlar kuruyoruz. Dünden ayrı, başka türlü seviyoruz. Başka türlü sevilmek istiyoruz. Bu sevme ve sevilmenin içinde, akıl, mantık, bilinç ve disiplin var. Çağımıza özgü bir sevme, bir yaşantı, bir sevme yaşantısı. Buna çağımızın sevme kültürü de diyebiliriz. Sevda çekenlerin, âşık olanların kültürü yoktu demek istemiyorum. Onların çağında bir kültür vardı. O, aşk, sevda kültürüydü, bizimki sevgi kültürü. İnsan, çağının kültürü oranında seviyor. Çağının teknolojisine göre yaşadığı gibi, çağının teknolojisine göre de seviyor. İki insanın, birbirinin elini tutmasıyla, ya da göz göze gelmesiyle «sevda» olmuyor. Masallardaki gibi bakışarak hâmile kalmıyor kızlar. Biz sevgi sözcüğünün içine başka şeyler dolduruyoruz.»

Tablada duran izmaritini, el çabukluğuyla, kaşla göz arasında yakıverdi. Davrandım yeni sigara vermeye, kalmamıştı. Çok utandım. Eliyle durmamı işaretledi. Sözünü kesmememi istiyordu. Konuşmasını sürdürdü :

«— Onu seviyor muyum? Elbette seviyorum. O, beni seviyor mu? Tam söyliyemem. İlgi duyduğunu görüyorum. Biliyorum, demiyorum, görüyorum. Duygusal davranışlar zihnî bir şey değildir, bilinmez, görülür. Kadınsı davranışlarımda onu aldatmak istemem. Aldatmıyorum da... Bütün bunlar yetmiyor. Düşünmek, duyguları da düşüncenin içinde, düşünceyle çiftleştirerek, soyutlamak yetersiz. Diyalektikte olduğu gibi, çelişiler içli dışlı. Sevginin de diyalektiği var. Zihindeki sevgiyle, yaşamdaki sevgi ilintlern bulmalı... Etk, tepki ilintilerini bulmak, bu ilintilerden hangisi

ağır basıyor, onu saptamak, ana çelşmeyi yakalamak, davranışları ona göre düzenlemek gerekiyor. Sanırım, bizim sevgimizin bilinci var, derken, bunları anlatmak istiyorum. Bakın konuşurken sevgiyi yaşamıyoruz, düşünüyoruz. Düşünerek sevmek, bizim kuşağa özgü bir şey... Bizden sonra gelen kuşaklar elbette böyle yapmayacaklar. Onlarda sevginin bilinç kavramı da değişecek... Yaşantının, yani eylemin içinde biçimlenecek, başka biçimler alacak... Bize göre soyutluktan kurtulacak...»

İyiden iyiye sabah olmuştu. Saat kaçtı, bakmak istemiyordum. Sabah nöbetine giren işçiler gelmiş, ortalığı temizliyorlardı. Ahçı Şeref de geldiğine göre, saat altı buçuktu.

«— Günaydın beyim...»

«— Günaydın usta...»

«— Sabahçısınız...»

«— Öyle oldu...»

«— Bir kahve yapayım mı? Sizinki az şekerli... (Çapkınca gülerek) Hanımefendi nasıl emrederler?»

«— Sade, lûtfen...»

Kahveden sonra Bilge'yi yolcu ettim.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM
NAZIM'A YAZIK OLUYOR...

CELÂL HARİCİYE'DE çalışır. Aramızda adı «Deli»dir. Bunu biz takmadık. Bu ad, onu Galatasaray'daki öğrenciliğinden beri izler. O da deliliğe vurarak, batan, kasıntılı davranışlarını törpülüyor. Mülkiye'de okuduğu günlerden bu yana arkadaşız. Yurt dışına çıkar, sesi soluğu duyulmaz, yurt içine gelir, yalnız kalınca arar. İki kız arkadaşıyla beraber geldi. Kızlardan biri gözlüklü, çirkince, otomobili var. Kızlardan öteki güzelce alımlı, otomobili yok. İkisi de CENTO, mento gibi yerlerde çalışıyorlar. İkisi de yabancı dil biliyor. Yabancı dil bilen kızlarımızı böyle yerler kaparlar, bize karşı çalıştırırlar. Alın yazımızdır bu!

Celâl soğutulmuş konyak içiyor. Yanında sadece leblebi yiyor. Kızlar da ona uyup konyak içiyorlar. Sek konyak, yanında sadece leblebi çok sarsar, çaktırmadan vurur. Kızlar genç, acemiler. İlk günlerde farkına varmazlar, ama sürdürürlerse dayanamazlar. Şair olduğumu söylüyor Celâl... Şiirler okuyoruz. Edebiyattan söz ediyoruz. Vakit geçiyor.

Teyp'ten bantlar çalıyoruz. Bantta Nazım Hikmet kendi sesiyle şiirler okuyor. Bilmiyorum ama Nazım Hikmet'i kendi sesiyle bant'tan, meyhanede ilk okutan benim galiba. Macaristan'a yaptığım bir yolculukta, radyoda bana dinletmişler, ben de bir kopyasını

rica etmiştim. Çıkarıp verdiler, getirdim. Dükkânı açınca, şairlerin kendi seslerinden şiirlerini okutalım istedim. Bir yenilik olur. Böylece her gün bantı çalıyoruz,

Gelenler dinliyor, onlar da dinlemeğe başladılar. Nazım gür ve erkek sesiyle okuyor İyi mi ediyorum, kötü mü, pek kestiremiyorum. Fakat ilgi çekiyor.

Kızlardan güzel, alımlı olanı:

«— İyi, güzel, ama Nazım'a yazık oluyor.»

«— Neden?» diye sordum.

«— Bilmem.. Meyhanede söylemesi..»

Kızdım ve hemen:

«— Hapiste yatarken yazık olmuyor muydu? Şiirleri yasaklanırken?»

«— O zamanı bilmem. Belki ben dünyada yoktum.»

«— Siz dünyada yoktunuz ama babanız vardı. Dedeniz vardı.. İsmet Paşa vardı, Mareşal Çakmak vardı. Hiç kimse arka çıkmadı. Nâzım hapis yattı ve şiirleri yasaklandı.»

Bunları kızgın söylediğim anlaşılıyordu. Celâl sözü değiştirmek istedi:

«— Oralarını karıştırma.. Onlar geçti, gitti. Hem artık Nazım'ın kendi de dünya da yok.. Nazım geçti bu dünyadan..»

«— Öyle.. Hanımlar kraldan çok kralcı kesildiler de..»

Celâl çok okur, kültürlüdür. Soyut konular tartışılırken üstüne yoktur. Bir hareket içinde hiç bir zaman bulunmamıştır. Gençliğinde olsun, şimdi orta yaşlılığında olsun, hareketleri, hep uzağından izlemiştir. Kenarda, köşede, olup bitenleri sorup öğrenmiştir. Fakat hiç bir zaman karışmamıştır. Hariciye memurluğunun verdiği, ılık, tatlı güvenliğin içine sığınmış,

beklemiştir. Bekledikçe de rütbesi, mevkii artmış, yurt dışına çıkmış, para biriktirmiş, kaygusuz bir yaşantı içine girmiştir... Onun için tehlikeli gibi gördüğü, ona öyle gelen konular açıldı mı, tereyağdan kıl çeker gibi sıyrılır. Yan çizer. Belki de doğru yapıyordur, kimbilir. Biz herşeye karıştık da elimize ne geçti? İşte sürünür dururuz. Sonunda ekmek parası için böyle dükkânlar açmak zorunda kaldık. Onun için Celâl ve benzerlerine hiç kızmıyorum. Celâl, kadın için, sarhoşluk yüzünden kavga eder. Hem bütün muhallebici çocukları gibi kalleşçe, insanların hayalarına vurarak, ansızın gözlüğünü gözünden alarak, birdenbire çelme takıp düşürerek kavga eder. Fakat bir düşünce akımı, uğruna can bağışlanan bir öğreti için kavgayı göze alamaz. Bunu bildiğim için boş verdim.

Bir gün Karpiç'te Çetin'le döğüşmüşlerdi. Çetin, o zamanlar, sosyalizm üstüne öğretici yazılar yazmıyordu. Hatta sosyalistleri sofralarda alaya alıyordu. Taraf tutmuyor, bilgiçlik taslıyordu. Çetin bilgiçlik taslıyor, Celâl bildiğini biliyor. Bir arada bağdaşamazlardı. Bahçedeki Amerikan barda tutuştular. Tutuşma daha ileriye gitti. Bir de baktık, Karpiç'in bahçesinde, çimenler üstünde alt alta, üst üste döğüşüyorlar. Herkesin hoşuna gitti, kimse de ayırmadı. Çimenler üstünde hayli boğuştular. Sonra Çetin Celâl'i yeren bir yazı yazdı ve onu zor durumda kodu. Ne de olsa, yazıda Celâl'in kimliği ortaya çıkıyordu. Memur olduğu için de, âmirleri çakarlar diye çok korkmuştu.

«— Olur mu böyle şey...» diyordu. «Meyhane kavgası da gazeteye yazılır mı? Şımarıklık...»

Uzun yıllar dargın durdular. Belki de hâlâ barışmamışlardır. Çetin o zamanlar çevresindeki tipleri çizen yazılar yazar, çok kimseyi darıltırdı. Ne yapsın Çetin, çevresi o kadardı ve başka kimseyi tanımıyordu

ki... Ancak bildiklerinin, tanıdıklarının sivri yanlarını yazabiliyordu. Onun için de korkuluyordu ondan. Sonra sosyalizme merak sardı ve bir çoğunu yıldırdı.

Çetin basınımızın çok değişik ve renkli bir tipidir. Çok eski tanırım. Fethi ile beraber «Meydan» dergisini çıkardığımız zamandan. O zaman şiirler yazıyordu. Bir iki şiirini de basılsın diye bize göndermişti. Derginin ömrü vefa etmediği için basamadık.

Hukuk Fakültesine gidiyordu, öğrenciydi. Yazı çizi alanında da çok hırslıydı. Bir yerlerden, bir delik, bir pencere bulup yazmak istiyordu. Baltacıoğlu'nun «Yeni Adam»ı karşısına çıktı. Hemen yazmağa başladı. Derken Cavit Oral'ın «Hürses» inde yazdı. Akşam Gazetesinin. Ankara muhabiriydi. Orda da hafta bir yazıyordu. Adını duyurdu. Yazmada direndi. Çizdiği yolda yürüdü.

Çetin 'in en büyük yanılgısı, sosyalizmin de kolay olduğunu sanmasıdır. Sosyalist mücadeleyi de, çevresindeki tipleri yazıp çizmesindeki kolaylık içinde sürdürürüm belledi. Önaldı, fakat gördü ki, bu iş o kadar kolay değildir. Onun için bir bezginlik çöktü içine.

Çetin bizim dükkâna hiç gelmedi.

Oysa bu kadar eski tanışlığımız vardı.

Topluca tanınan arkadaşlardan bir grup, bir akşam dışarda, bir lokantada yemek yiyelim istemişler. Aralarında Çetin de varmış. Bizim dükkâna yönelmişler. Çetin:

«— Ben oraya gitmem... Ayak basmam...» demiş.

Bu endişesi ve titizliği nerden geliyor, bilmiyorum. Bildiğim, şairane davranışı, duygulu eğilimi vardır. Başbaşa çok kahırlı geceler geçirdiğimiz, sanattan, edebiyattan söz ettiğimiz olmuştur. Kendimi yokluyorum da benim içimden hiç bir kırgınlık ve küskünlük geçmiyor. Onun içindeyse çöreklenmiş böyle bir duy-

gu bulunsa gerek.

Celâl kız arkadaşlarıyle bir kaç kez daha geldi. Gündüzleri kayboldu. Yurt içine geldiği zaman böyle yapar. Sık sık arar, sorar, sonra kaybolur. Bu kaybolu-şunu biz yeni bir atamaya bağlarız. Hariciye memurlarının yurt bışına çıkmaları için bir liste hazırlayordur. Buna o da girmek üzeredir. Artık ortalıkta görünmez, çıkışını bekler.

Bu yitik geçen, birbirimizi görmediğimiz günlerde bir atama kararı çıktı mı? Yurt dışına gitti mi? Ötesini bilmiyorum artık.

ONBEŞİNCİ BÖLÜM
SENİ ALMAZLAR Kİ

SARHOŞ TERZİ garsona:

«— Bir şişe Çubuk şarabı...» demiş... Garson da bu saatte Çubuk şarabı bulunmadığını söylemiş. İki kişinin oturduğu masada gürültünün bu yüzden çıktığını öğrendim. Meyhanede herkesin dikkatini çeken gürültülü konuşma oldu mu, bütün başlar o yana çevrilir. Onun için bana durumu anlatırlar. Yanlarına gittim. Yılışık bir davranışları vardı. Oturdum.

«— Ne var?» diye sordum.

«— Çubuk şarabı istedik, yok, diyorlar.»

«— Yok öyleyse!..»

«— Nasıl olmaz?..»

«— Biz küçük bir dükkânız. Her türlü şarabı stoklayacak kadar paramız olmuyor. Müşteri şarap istedikçe bakkaldan alıp, üstüne de yüzdemizi koyarak veriyoruz. Bu saatte bakkal kapalıdır. Şarap almalarına da imkân yok. Ne bulursanız, onu içeceksiniz.»

«— Burası burjuva meyhanesi olmuş... Bakalım bizim Çubuk'tan başka şarap içecek paramız var mı?»

«— Yoksa içmeyin!.. Mecbur değilsiniz içmeye!..»

Doğrudan doğruya bana saldırıya geçti.

«— Zaten, sen de burjuvasın.. Seni onun için partiye almadılar...»

Elimin tersiyle «hadi ordan» gibilerden bir işaret

yapıp masadan kalktım. İki kişi yalnız kaldılar. Bu terziyi tanıyordum. Partinin kuruluş döneminde ilçelerde, ya da ilde görev almışlardandı. Niyazi Ağınarslı, Aybar çatışmasında ilkin hangi tarafı tutacağında bir karara varamamış; bocalamıştı. Bir süre ortalarda dolaştı. Niyazi tasfiye edildikten sonra yeniden Mehmet Ali'yi tutuyordu belli ki... Ya da bana öyle geliyordu.

Bu dükkânı açtıktan sonra, kendimi iktisaden bağımsız saymıştım. Artık patronum kendimdim. İş olarak kimseye bağlı olmıyacaktım. Kendimi, kendim, kendi işimden de atamazdım ya... Başka birine hesap verecek durumda değildim. Partiye girmek istedim. Partinin ilk başkanı Rauf sanıyordum. Avukat Rauf'a telefon ettim ve randevu istedim. Dediği saatte yazıhanesinde buldum. Denizciler Caddesinde bir handaydı.

«— Hayrola?»

«— Partiye girmek istiyorum. Sen de İl Başkanısın. Ne türlü bir işlem yapılacaksa, onu öğrenmek istedim. Seni bunun için rahatsız ettim.»

Çok memnun oldu. Fakat özür diledi. İl kongresi yapılmış, Avukat Rauf, İl Başkanlığından da, yönetim kurulu üyeliğinden de düşmüştü. Değerini bilmemişlerdi. Bir alay yakınmada bulundu. Ama partiye girmem için yol gösterecekti. Dolaptan bir giriş beyannamesi çıkardı. Nasıl doldurulacağını gösterdi. Altına da imza attı. Sıra ikinci imzayı bulmaya kalmıştı. Onu aramaya koyulduk. O sırada hatırıma geldi. Ben Rauf'un bulunduğu hana girerken, alt katta Avukat Kemal'in tabelâsını görmüştüm. O partide değil miydi? Partide idi. Öyleyse ikinci imza da o olabilirdi. İkinci imzayı da bulmuştuk. Telefon etti. Kemal geldi. Durum anlatıldı. Memnunlukla imzala-

yacağını söyledi. Böylece beyannameyi doldurmuştuk.

Veda edip kalktık. Kemal'le birlikte, partinin Mülkiye mektebi karşısındaki ilçe merkezine gittik. Çankaya'da oturduğum için, Çankaya İlçesine kayıt edilmem gerekiyordu. Işıkları yanmayan karanlık merdivenlerden çıkmağa başladık. Gözüm yere ve karanlığa alışık olmadığı için ikide bir tökezliyordum. Kibrit yakarak yolumuzu güç hal buluyorduk. Yukarı çıktık, bir kapı açıldı, ışık geldi. Burası ilçeymiş. Kemal'i tanıyorlar. Beni tanıyan kimse yok. Bir sorumlu aradık.

Daha gelmediklerini söyledi, odacı kılıklı biri. Bu adam hem odacılık ediyor, hem kahvecilik... Bize birer çay getirdi. Ardından ne istediğimizi sordu. Ben susuyordum. Avukat Kemal, benim adımı söyledi ve partiye kayıt edilmek istediğimi anlattı. Odacıya da bunu niye anlatır, bir türlü kestiremiyordum. Odacı çay paralarını alırken beni tepeden tırnağa bir süzdü:

«— Siz mi girmek istiyorsunuz?»

«— Evet...» dedim.

«— Bu partiyi biliyor musunuz?»

«— Evet...»

«— Tüzüğünü okudunuz mu?»

«— Okudum.»

«— Bak, bu parti sosyalisttir. Bir sosyalist partiye girmenin güçlüklerini hesapladın mı? Sonra pişman olmayasın? Sosyalist olmak çok zordur»

Bu sözler üzerine Kemal epeyce kızdı.

«— Sen bu işlere karışma...» diye adamı azarladı. «Bu verdiğimiz kâğıdı ilgililer gelince ver. Bizim uğradığımızı da söyle!...»

Hemen çıktık. Yolda, odacı kılıklı adamın sözlerine kızayım mı, güleyim mi, diye düşünmeye başladım. Gülmeyle, üzülme arasında bir karar vereme-

dim. Ama partiyle ilk karşılaşma, bana şirin gelmedi. Neden ciddî olması gereken bir partiyi, bir odacının elinde oyuncak ediyorlardı? Hadi yeni kuruluş!... Böyle aksaklıklar olurdu. Belki de yukardakiler bilmiyorlardı. Madem karar vermiştim, her türlü güçlüğe katlanacaktım. Kemal de kuşkumu ve düşünceli halimi anlamış, teselli anlamında yolda bana bazı sözler söyleme gereğini duymuştu :

«— Bunlar işte böyle!... Odacı bulamıyorlar. Adamı şımartmışlar... Kimin ne olduğunu bilmiyor, ukalalık ediyor... Sen girdikten sonra bunları bil de düzeltilmesine çalış... Biz elimizden geleni yaptık... Bir sonuç alamadık» dedi.

Avukat Kemal, eskiden partinin Altındağ ilçe başkanıydı. Çok gayret sarfetmişti. Onu da, Ağırnaslı-Aybar çatışması sırasında harcamışlardı. Muhaliflerden sayılıyordu.

Partiye kayıdımı yaptırmak için başvurduğumun haftasındaydı ki, işte bu sarhoş terzi gelmiş. Çubuk şarabı istemiş, bulunmadığını garson söyleyince, bizi de burjuvalıkla suçlamış ve partiye alınmadığımızı haber vermişti.n Ortalık biraz tehalaşıp, müşteriler dağıldıktan sonra, terziyi yanıma çağırdım. Bir kadeh içki ısmarladım.

«— Beni hangi partiye almamışlar?» diye sordum.

Partinin adını söyledi.

«— Neden almamışlar?»

«— Bilmem vallahi... Yönetim kurulu toplanmış, durumunu görüşmüş... Alınmaman için karar vermiş...»

«— Yani reddetmişler öyle mi?»

«—Evet...»

«—İyi etmişler...»

Aldırmamazlıktan geldim. Fakat içime de bir kurt

düşmüştü. Gece yarısı işin üstünde pek durmadım. Dükkânı kapatıp eve yatmaya gittim.

Sabahleyin gazeteler geldi. Cumhuriyet ve Akşam gazeteleri partiye girdiğimi yazıyorlardı. Oysa akşam, sarhoş terzi, yönetim kurulunun beni almadığını haber vermişti. Gülmeye başladım. İşin içinde bir çapanoğlu vardı ama, neydi bir türlü kavrıyamıyordum. Beklemeyi daha uygun gördüm. Kimseye bir şey söylemedim.

Bir kaç gün sonra parti genel merkezinden bir milletvekili beni aradı. Randevu verdim. Geldi. Elinde kâğıt, kalem biyografimi yazmaya başladı. Anlattım, yazması bitince bir yeni beyanname çıkardı. Bunu yeniden doldurmamız gerektiğini söyledi.

— Neden?» dedim.

«— İlk verdiğiniz beyanname kaybolmuş, yenisini doldurmak gerekiyor.»

«— Nasıl kaybolur?»

«— İlçe karmakarışık... Kaybolmuş işte!...»

«— Peki... Ama beni takdim eden adamları ben nereden bulabilirim bir daha?... Şimdi beni kim takdim edecek yeniden?»

— Orası kolay... Birisi ben olurum... Bir de genel merkezden bir arkadaş olur...»

«— Biri de genel başkan olsun!»

«— O da olabilir...»

İşini bitirdi, gitti.

Bir kaç gün sonra çıkan parti bülteninde de biyografimle birlikte, partiye girdiğim yazılıydı. Genel merkez beni kabul etmiş, ilçe üzerinde otoritesini kullanmıştı. Benim partiye girmemi sağlamıştı. Bazı dostlar gelip beni kucaklıyorlar, partiye girdiğimden ötürü kutluyorlardı. Bazıları da, benim partiye girişte bu kadar geç kalışıma şaşıyorlardı.

Bir günün öğle sonrasında, partiden geçmişi karışık biri geldi. Beni genel başkanın çağırdığını söyledi.

«— Ne zaman istiyor?»

«— Şimdi...»

«— Peki gelirim. Siz gidin» dedim.

«— Olmaz, beraber gideceğiz.»

«— Neden?»

«— Kapıda araba bekliyor.»

Gerçekten de kapıda bir araba bekliyordu. Arabaya baktım, bizim Tunga'nın hediye ettiği, bir Station vagon. Aslan doktor, ne kadar Afrika sıcağı bedeli biriktirdiği paralarla bu arabayı getirmiş ve partiye armağan etmişti. Şimdi binmek bana da kısmet oluyordu. Dükkânla parti merkezi arası 200 metre var yok, arabaya binmeye değmez. Genel merkez öyle buyurmuş, öyle yapacak, arabayla gidecektik. Vaktiyle Menderes de görüşmek istediklerine kırmızı plâkalı arabalar gönderir, Başbakanlığa davet ederdi. Bizimkiler de kırmızı plâkalı araba olmayınca, böyle armağan arabalar gönderiyorlardı demek!. Beni çağırmaya gelen karışık herifi sevmiyordum ama çarnaçar beraber partiye gittik. O, daha kapıda tozoldu. Ben yukarı çıktım.

Partinin büyükleri toplantı halindeymişler. Bir odaya buyur ettiler ve beklemeye başladım. Haber saldılar. Biraz sonra toplantıya ara vermişlerdi ki, Rıza Kuas kapıdan göründü. Hemen boynuma sarıldı ve memnunluğunu belirtti:

«— Örgüte girmek lâzım... Örgüte!.. Sosyalizm yapmak için örgüt şart!.. Örgütsüz sosyalizm olmaz..» diye bağırmağa başladı. Beni büyüklerin bulunduğu odaya aldı. Merkez Komitesi oradaydı. Kimi ile tokalaştık, kimi ile öpüştük... Kutladılar. İçerde bir

odaya girdik. Genel Başkanla, Sadun vardı. Bir kahve söylediler. Biraz da orada oturdum. Ve ayrıldım.

Artık partili olmuştuk.

Fakat bakıyordum ki, dırıltı bitmiyordu. Genel merkezle ilçe arasında benim durumum bir anlaşmazlık konusu olmakta devam ediyordu. Bir iki kere, davet ettikleri zaman ilçeye gittim. Bana ilçenin fanatikleri (yaban) gözüyle bakıyorlardı. Girişi, iltimaslı bir giriş olarak nitelendirdiklerini gözleri, kaşlarıyla belli ediyorlardı. Ben de kendimi yaban saydığımdan bir daha ilçeye uğramadım. Hatta bir kaç ay sonra üyelik ödentisi istediklerinde vermedim. Kiliklerle bölük pörçük olmuş parti içinde barınmama imkân kalmadığını da anladım. Bir daha partinin adını bile anmadım.

Bir gün sokakta, çok sevdiğim eski bir devrimci arkadaşa rastladım, beni görünce yol değiştirdi. Ardından bağırdım. Gayet soğuk davrandı.

«— Yahu Erdoğan halin ne?» dedim.

«— Sen bilirsin..» dedi.

«— Ben neyi bilirim?»

«— Yaptığını bilmiyor musun?»

«— Ne yaptım ben?»

«— Dalga mı geçiyorsun?»

«— Estağfurullah...»

Gözlerimde ve sözlerimde bir içtenlik belirtisi bulmuş olacak ki, sordu :

«— Sen partiye girmedin mi?»

«— Girdim.»

«— Nasıl girersin?»

«— Neden?»

a«— Bütün devrimci rkadaşları atarlar, partiden koparırlarken senin girmen doğru olur mu?»

«— .....»

«— Senin girişin, ben bu atılışları kabul ediyorum anlamına gelir. Arkadaşların atılmalarını tasvip anlamına gelir. Genel merkezi desteklemek anlamını taşır, Bir de dönmüş, bana saf saf bakıyorsun. Sen bunları hesaplayamıyacak olur musun?»

«— .....»

«— Bunca yıllık gazetecisin. Bir partiye nasıl girilir, ne zaman girilir, bilmen gerekir. Bize inat, bunları mahsus yapıyorsun.»

Soğuk bir el sıkışıp ayrıldık.

Başımdan daha önce geçenleri ayak üzeri anlatamazdım. Anlatsam bile, o kafasına bunları takmış, kolay kolay dönmezdi. Bunu da zamana bırakıp yürüdüm.

Başka devrimci arkadaşları da Erdoğan'ın davranışı içinde buldum. Onlara da izahat verme gereğini duymadım. Ama zamanla beni anladılar.

ONALTINCI BÖLÜM
BOZGUN

AYBAR, BİR «güler yüzlü sosyalizm» tutturmuştu. Sosyalist teorisyenlere göre, sosyalizmin güler yüzlüsü de, asık suratlısı da olmazdı. Bir tek sosyalizm vardı, bunun da adı bilimsel sosyalizmdi. Boran ve Aren, güler yüzlü sosyalizme karşı çıkmışlardı. Onlara partinin genel sekreteri Nihat da uymuştu. İçten içe bir kaynama vardı. Henüz kamuoyu, partinin alt kademeleri bu kaynamanın farkında değillerdi. Su yüzüne çıkmamıştı, dışarı sızmamıştı. Derken 1968 Çekoslovak olayları oldu. Sovyetler, Varşova Paktı uyarınca Çekoslovakya'yı bir gecede işgal etmişlerdi. Bütün dünya basını, bizim basın, buna karşı koymuş, ateş püskürüyordu. Bizim için NATO ne ise, sosyalist ülkeler için de Varşova Paktı öyleydi. Kendi içişleri gibi düşünülmek gerekirdi. Amerikalıların, Adana'da İncirlik Havaalanından Lübnan'a asker göndermelerinde haberimiz bile olmamıştı. Dış basından duymuştuk olup bitenleri... Bağımsızlığımıza gölge düştüğü halde, o zaman basın susmuştu. Bugün Çekoslovak olaylarından ötürü, onların ulusal bağımsızlığına toz kondurmuyorduk.

Aybar, yurt içinde partiye yöneltilen baskılar karşısında, bir çıkış yapmak, öteki parti liderlerinden önce davranmak ve ön almak için, tuttu, bu işgal olay-

larını kınayan bir demeç verdi. Güler yüzlü sosyalizm sloganını yeniledi. Aren, Boran kliği bu demeci de fırsat bilerek Aybar'a bir kez daha yüklendiler. Araları açıldı. Parti içindeki anlaşmazlık da dışarı sızdı, gazeteler yazmaya başladılar. Böylece parti içi anlaşmazlık öğrenilmişti. Gazetelerin arayıp da bulamadığı bir şeydi bu!

Bu sırada Aybar'ı gördüm. Anlaşmazlığın gerçek nedenlerini öğrenmek istiyordum.

«— Bu arkadaşlarla her gün beraberiz. Hatta anlaşmazlığı dışarı sızdırmadan bir gün Sadun, Çetin bizdeydiler. Oturduk bizim evde bir iki kadeh içtik. Bana bir anlaşmazlık bulunduğuna dair bir şey söylemediler. Arkadaşça konuşarak ayrıldık. Ertesi gün merkez komitesine benim demecimi getirip, beni sigaya çekmek istediler. O gün bana bir şey söylemediler. Yaptıkları bir tertiptir. Bu tertibi niçin tasarladılar. Niçin uyguladılar, bir türlü anlayamıyorum?»

«— Sezmediniz mi?»

«— Sezmedim. Bir kaç kişinin biraraya gelip bir tertip yapmalarını nereden bilebilirdim? Nitekim bilemedim. Gazetelerde okuduğum zaman farkına vardım.»

«— Kongreye gitmek istiyorlarmış.»

«— Gideceğim kongreye... Gideceğiz ve orada kozumuzu paylaşacağız. İşin doğrusu budur!»

Tek çözüm yolu kongreye kalmıştı. Baktık ki, yetkili organ kongre kararı vermiş. Kongre toplandı. Sosyalistler için hiç de benimsenmiyen, kırıcı, çirkin, bölücü, dağıtıcı konuşmalar yapıldı. 70 - 80 yıllık geçmişi olan bir siyasi akımı bozguna uğrattılar. Ellerine teslim edilmiş emaneti, getirip böyle bir kılığa sokmuşlardı. Sosyalizm için büyük fedakârlıklarda bulunmuş kimseleri, bu hal çok üzüyordu. Parti içindeki

kliklerden birini tutmaktan çok, sosyalist akımın gelip böyle bir çıkmaz sokağa girmesinden, eski sosyalistler elem duyuyorlardı. Araya girenlerin de elinden bir şey gelmiyordu. Aren. Boran muhalefetini Çetin Altan da yazıları ile desteklemeye başladı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Olağanüstü kongre de ayrılıklara bir çare bulamadı. İşler, Aybar'ın genel başkanlıktan düşmesine kadar vardırıldı. Sosyalist akım, politik alanda, etkili bir güç olmaktan çıktı.

Tartışmalar artık ayağa düşmüştü. Çoğu da bizim dükkânda geçiyordu. Her kafadan bir ses çıkıyor, kimin ne söylediği anlaşılmıyordu, Toplumcu gelişim, 5 - 10 yıl geriye atılmıştı. Sol eğilimli kimselerin gözünde, disiplinli olması sanılan, siyasî akım egemen çevre partileri gibi soysuzlaşmıştı. Onlardaki rahatsızlık, toplumcu partiye de bulaşmıştı.

Seçimler yapılacaktı. Millet vekili olmak isteyenler, Aybar'ın çevresinde çöreklenmişti. Merkez kontenjanından, ön sırada yer almak istiyorlardı. Sakalın ak mı, kara mı olduğu seçim sonuçlarında ortaya çıktı. Aybar ve Rıza Kuas'tan başka kimse milletvekili olamamıştı. Onlar da İstanbul'dan çıkmışlardı. Bu sonuç daha büyük bir bozgun oldu. Militanların, partiye sevgi duyanların şevki kırıldı. Ondan sonra partiye başkan dayandırılamadı. Merkez kurulu toplanıyor, bir kaç ay içinde bir kaç başkan değiştiriyordu.

Dükkânı, ucuz pahalı demeden satmıştım. Mesleğe, gazeteciliğe döndüm. Bunun için de İstanbul'a göçettim. Etliye, sütlüye, karışmadan işimi görüyordum. Partiyi ve bir siyasî akımı bu hale sokanlar tarihin yargılamasına bırakılmışlardı. Artık onlar hakkında hükmü, en objektif ölçülerle tarih baba verecekti. Yapılacak başka bir şey kalmamıştı. Bizi partiye almamak için oyun çevirenlerin adları bile anılmıyor-

du. Onlar da, kimbilir, hangi deliğe saklanmışlardı.

Öğretmenler sekiz, on kişilik bir grup halinde gelirlerdi. Bunlar geliyor diye çevrelerinde öğrencileri, tanışları, bildikleri insanlar da kümelenirlerdi. Küçücük bir grup olmalarına rağmen sanki bir «tarikat ehli» imişcesine birbirlerinin peşini bırakmazlardı. Yaşları elliyi aşmış, altmışa yaklaşmış bu insanlar, ya o zamanki adıyla Muallim Mektebi'nden, ya bir yetimler yurdundan, ya da herhangi bir okulda yıllarca öğretmenlikten birbirlerini tanırlardı. Uzun yıllar süren dostlukları vardı. Buna dostluk denirse... Her akşam beraber demlenmenin verdiği alışkanlıkla birbirlerinin ıcığını cıcığını bilirlerdi. Aralarında konuşacak yeni sözleri yoktu ama, alışkanlıkları vardı. Tarih okutan, fizik okutanla; matematik okutan müzik okutanla oturup içer, bilgilerinden ötürü birbirlerine batmazlardı. Zaten okuttukları derslerde de yenilik getiren insanlar değillerdi. Kendi alanlarında ne kitapları vardı, ne de bir araştırmaları. Kulaktan dolma Arnavut tabancası gibi bir «sosyalizm» bellemişler, konu çevresinde dolanıp dururlardı. Hele konuyu bilen biri aralarına geldi mi, ağızları bir karış açık onu dinlerler, ondan kulak dolgunluğu belledıklerini, bir başka yerde satarlar, bilgiçlik taslarlardı.» Bazan yeni bir söz söyleyen daha masadan kalkara klkmaz, yeni gelene, ondan öğrendiklerini, kendi düşünceleriymişcesine aktarır kostaklanırlardı. Donmuş, kalıplaşmış bir yaşantı içinde günlerini gün ederlerdi. O gün lerde tutuklama, terör, gözyıldırma gibi bir şeyler olmuş, korkanlar, çekinenler, meyhaneden el ayak çekmişlerse, bunlar yılmazlar, gene aynı cesaretle konularını sürdürürlerdi. Böyle konuşmaları, bir tür cesaret örneği göstermeleri gerçekten cesur olmalarından gelmezdi. Bunda sosyal ve ekonomik durumlarının et-

kisi vardı. Her biri yaşını başını almış bu insanların maaşları baremin en yüksek derecesindeydi. Bir yerden bir yere kımıldatılmaları hayli zordu. Amirleri meyhanelerdeki gevezeliklerini, gevezelik olarak kabul ettiklerinden, bunların ellerinden bir şey gelmiyeceğini bildiklerinden bir ihbar dahi alsalar önem vermezler, hatta bunları ihbarın ulaştığı makama karşı korurlardı. Uzun yıllar devletin koruyuculuğu altında maaş aldıkları, bir kaç kuruş bir kıyıya koydukları, başlarını sokacak bir katları bulunduğu, karı - koca öğretmen oldukları için başkalarına oranla korkacak durumları olmazdı. Bunu bilmeyenler, onların davranışını devrimcilik ya da cesaret olarak yorumlarlardı. Oysa gerçek hiç de göründüğü gibi değildir.

Ülkemizin geçirdiği bütün bunalımları, siyasal, ekonomik engelleri memurluğun verdiği ılık limanda geçirmişler, ya da atlatmışlardı. Eğer önemli bir davranışları, ya da eylemleri olsa, baremin sonuna dek ulaşabilirler miydi? Bir çok devrimci memurluktan uzaklaştığı, meslek dışında kaldığı halde, bunlar bugünkü durumlarına dek gelmişlerdi. Hangi terör, baskı, insanları işsiz güçsüz koyan karar bunlara erişmişti? Hiç biri! Bunlar, bütün ağır baskı dönemlerini meyhanelerin kuytu köşelerinde sol gevezeliklerle geçirmişler, o dönemleri yitiksiz atlatmışlardı. Bunlara özenip ileri, geri meyhanelerde konuşma hevesine kapılan genç öğretmenleri görüyordum, kışta kıyamette soluğu, başkentin uzağında bir ilçede alıyorlardı. Hemen tayinleri çıkıyor ve başkentten uzaklaştırılıyorlardı. Kimse de «Bunlara neden bir şey olmuyor?» diye soramıyordu. Çevrelerinde öylesine ağır bir egemenlik, dostluk havası yaratmışlardı. Kimsenin hatırına bunu sormak gelmiyordu. Böyle bir soruyu sorma atak lığını gösterecek olanın da başı derde girerdi. Bunlar-

dan kuşkulanmıyanlar, bu soruyu soranlardan kuşkulanırlar, onu toplum dışına itiverirlerdi. Böylelerinin gidecek, gezecek, oturacak, kalkacak bir çevresi bulunmadığı için de sudan çıkmış balığa dönerdi. Nefes alamaz boğulur giderdi. Nazım, hani, «Ne müşkildir kavganın dışında kalmak» diyordu ya, bunlar meyhanede göstermelik kavga verdiklerinden zihinlerden zihinlerden geçen soru, dudaklarda dek ulaşıp sorulamazdı. Bazan böyle sorular sorardım. Yüzleri buruşur, sorumu ciddiye almazlar, duymazlıktan gelirlerdi.

«— Bak ne soruyor?» diyen olursa, ona :

«— Bakmayın siz, şaka ediyor...» karşılığını vererek geçiştirirlerdi.

Kızları varsa, gelin olmuş, oğulları varsa, okullarını bitirmiş, bir işe yerleştirilmiş, yakınlarına ekmek kapısı bulmuşlar, kimseye muhtaç olmadan kendilerine göre bir düzen kurmuşlardı. Yüksek mevkilerde arkadaşları, ahbapları bulunduğu için sıkıştıklarında, kendilerine göre banka kredisi bulurlardı... Birbirlerine kefil olurlar, bankaların «hatır senetleri» nden yararlanırlardı. Bu yüzden parasal sıkışmaları da olmazdı. Tuzları her yönden de kuruydu. Öğrencilerinden bir kısmı ticarete atılmış olduğundan, onlardan krediyle yiyecek, ev eşyası da alabilirlerdi. Böylesine bir güvenlik içinde yaşarlardı. Dikkat ederdim, dünya umurlarında bile değildi.

İçlerinde bir Harun Bey vardı. Onu Hasanoğlan Köy Enstitüsünde müdür, ya da müdür yardımcısı iken tanımıştım. Hasan Ali'nin, Tonguç'un işe yatkın adam aradığı dönemde, Harun, buranın epeyce safasını sürmüştü Bir yatılı okulun ekmek elden, su gölden yaşantısı özlemleri arasında yatardı. Köy enstitülerine bulaştığı için de bu dönemi sol eylemin mutlu günleri olarak anardı. O köy enstitüleri denemesi ki.

İsmet Paşa'nın bir tür fantazisiydi. Devletin bütün gücünü, bir deneme olarak köy çocuklarının okutulması için öne sürmüş, ardından baskı başlayınca, hepsini yüzüstü komuştu. Şef isteyince bir süre yürümüş, şef vaz geçince, herşey ortada kalmıştı. Buna âlet olanlar sonradan, bir süre kahramanlık taslamışlardı ama, gerçek anlaşılınca, kahramanın şefin kendisi olduğu belirlenmişti.

Öğretmen Harun'un dokuz türküsü vardı, dokuzu da enstitüler üstüneydi. Onu görmüş, onu bellemiş, onun sefasını sürmüş, onu anlatırdı. Mistik bir havaya bürünür bir de Tonguç'u öğerdi. Eğer Tonguç'u öğmese, kendi varlığı da ortada kalmıyacaktı.

Bir konuşmamızda: «Hoca...» dedim «Sen köy enstitülerini niye bu kadar öğersin?»

«— Ne yapayım?»

«— Bugün yeniden bu metod uygulanabilir mi?»

«— Uygulanamaz mı?»

«— Uygulanamaz.»

«— Neden?»

«— Ne o İsmet Paşa'yı bulabilirsin. Ne de Hasan Ali'yi ve Tonguç'u... Ne de o günkü vali olan parti müfettişlerini, Hattâ ne de, her deneyi kabullenen köylüyü... Onun için bir fanteziydi, hayaldi, geldi, geçti. Bir yaz yağmuru...»

«— Pek yanlış da söylemiyorsun.»

«— Bugün koşullar tamamen değişik. Bu koşullar karşısında, halkı da yanıbaşına alarak bir şey yapabiliyor musun? Mesele burada... Bunu hiç düşündün mü, kafa yordun mu?»

«— Ben öğretmenim. Benim işim değil bu! Böyle bir sorunu, böyle sorunlar üstüne kafa yoranlara bırakırım. Ben ne yapabilirim ki?»

«— Zaten o zaman da bir şey yapmamışsın ki, bir

şey yapıyorum sananlara, bir deneyde bulunanlara ayak uydurmuşsun. Hepsi bu!..»

Şaşırıp kaldı.

Uzun bir süre de dargın durdu.

Bir meyhane deneyi de o yapmıştı. Her gün içen insan olduğu için, başka bir öğretmen arkadaşıyla anlaşmış, ona :

«— Dışarda içeceğimize, kendimiz küçük bir dükkân açalım, başına da bir yakınımızı oturtalım, hem bedava içeriz, hem de para kazanırız...» demiş.

Arkadaşı da içkici, razı olmuş. Dükkânı açmışlar, bir süre işletmişler, sonra zararla kapatmışlar.

«— Senin bu dükkân böyle olmayacak...» derdi.

«— Olacak...»

«— Neden?»

«— Başta, bir şeye alınırsanız sizler gelmiyeceksiniz.»

«— Ben gelirim.»

«— Başka bir arkadaşın alınırsa, o alındı diye sen gelmiyeceksin...»

Gelirim, diyemedi. İtiraz da etmedi.

«— Bilmiyorum ki, belki öyle olur.»

Nitekim öyle de oldu. İncir çekirdeğini doldurmayan bir nedenle kızdılar ve dükkâna bir daha uğramadılar.

Yaz geldiği için şehir, suyu sıkılmış limon gibiydi. Kimi ararsanız yok. Dükkâna gelenler ise, yaz bekârları ile bazı resmi toplantılara katılmak için başkente yolu düşenler. Öğretmenlerden bir kısmı parası da bütünleme, ya da bitirme sınavları yüzünden yazlığa gidemiyenlerdendi. Birkaç öğretmen, üniversiteli, solcu gençle bir masada oturuyordu. O günlerde iktidar partisinin başı, cezbeye tutulmuşçasına, bir elinde açılış törenlerindeki kurdelâları kesmek için makas, öte-

ki elinde temel atma törenlerinde harç koymak için mala, yurdun dört yanını fırdolayı dönüyordu. Her şarkının kendine özgü bir bestesi ve güftesi vardır. Bununki de, «nurlu istikbâl» ve «müreffeh Türkiye» idi. Söylenip duruyordu. Harun ve arkadaşları iktidar partisinin liderlerinden başlayıp, sosyalizme dek uzayan konuşmalarını sürdürüyorlardı. Filitreli, pahalı sigara içen Harun, iç cebinden, kimseye çaktırmadan tek bir sigara çıkarıp, gene kimseye çaktırmadan yaktıktan sonra :

«— Ben iki sorun üzerinde duracağım.» dedi. «Birincisi İktidar başının durup dururken, eskiden yapılmış eserleri işletmeye açışı; yapılacak olanların temellerini atması. İkincisi de bunun sosyalist parti ile ilişkisi.»

Ortaya atılan bu sorular karşısında kimse hazırlıklı olmadığı için konuşan çıkmadı. Eski bir öğretim üyesi şöyle karşılık verdi :

«— Zaten bocalıyorlar... Üstlerine fazla varmamalı. Sonra tutup, kendi kusurlarını ve suçlarını başkalarının sırtına yüklemeye kalkarlar. Hep böyle yapmışlardır zaten. Hele suçu, zaten bir bocalama gösteren, solcuların üstüne hiç yıktırmıyalım. İktidarın verdiği sarhoşluğun mahmurluğu içindeler. Bırakın sarhoşu yıkıldığı yere dek gitsin. İktidar sarhoşları da, içki sarhoşları gibi bir gün mahmurluk bozarlar ve ayılırlar. Ayıldıkları zaman iş işten geçmiş olur.»

Kulağı delik bir gazeteci söze atıldı :

«— Bin metrelik bir kalkınma filmi hazırlatmışlar. İki yüz binden fazla da, yaptıklarını açıklayan, broşür bastırmışlar. Filmi bu yaz, bütün yazlık sinemalarda yurttaşlarla beraber göreceğiz. Broşürleri, okur yazar olduğumuza göre, bize okutacaklar.»

Öğretim üyesi :

«— İtidar sarhoşluğunun verdiği şaşkınlık gösterisi. Bu da geçer.»

Öğretmen Harun :

«— Eski ağza yeni taam.»

Kır saçlı öğretmen :

«— Geçin efendim. Ağız eski olduğu gibi, taam da eski. Bunların arasında hiç mi yeni bir şeyler bulacak hayali geniş olanı yok?.. Ya da bütün, hayal gücünden yoksun olanlar biraraya mı geliyor? Eski Demokratlar da böyle yaparlardı. Ağababalarından ne öğrenirlerse eksiksiz onu tazeliyorlar.»

Harun :

«— Bayar da bu güçsüzlüklerinin farkına vardığı için üstlerine üstlerine gidiyor ya... Yeniden geziye çıkması, ortalarda görünmesi bundan... Sizden önce, biz varız, demeye getiriyor.»

«— Kime karşı?»

«— Hem Paşa'ya, hem Su İşleri Müdürüne karşı. Gezip tozduğu yerde, «Bizim Su İşleri Müdürü bize danışmadan hiç bir şey yapamaz» diyesi imiş.

«— Su İşleri Müdürünün onu taktığı yok ki!.. Adam işine bakıyor. Vakit kazanıyor. Meydanı iki ihtiyara bırakır mı hiç?.. Onların ihtiyarlığına ve kendi gençliğine oynuyor. Nasıl olsa, bu iki ihtiyar çekip gidecek, ortada ben kalacağım, onun için, ne yapıp yapıp vakit kazanayım, diye düşünüyor.»

Fanatik bir solcu öğretmen, yarı sarhoş bir ağızla:

«— Sorunları bir de diyalektik açıdan eleştirmeye başladıysa da, kimse ciddiye almadığı için, sözü yarıda kaldı. Bir başkası :

«— Muhalefet yapılmıyacak mı yani?..» diye bağırdı.

Harun hemen konuyu tatlıya bağladı. Böyle sıralarda trafik polisi gibi, sözlerin trafiğini düzenleme o-

na vergidir:

«— Yapılacak elbette!... Yapılacak ama, iktidar öylesine adem-i iktidar halinde ki yapmaya değmez. Onun için muhalefet yapılmıyor.»

Öğretim üyesi:

«— Adam boş verin gürültülü ve faydasız siyaseti... Biz mülkiyede öğrenciyken, Posta Caddesindeki Yeni Hayat'a giderdik. Bir gün Nurullah Ataç Mülkiye'de konferans veriyor, dediler, İçkiyi bırakıp koştuk. Salon ağzına dek doluydu. O zaman böyle sağcılık, solculuk yoktu. Bobstillik vardı. Bobstil olan solcu, olmayan sağcıydı. Nurullah Ataç bobstil şairleri tuttuğu için solcu sayılırdı. Bugünkü edebiyatçıların sağcı dedikleri Nurullah Ataç, o zaman solcu sayılırdı. Ataç kürsüye çıktı ve «En eski bobstil, şair Baki Efendi'dir» diye söze başladı. Dinleyicilerden bazıları «yuh» diye bağırmağa başladılar. Ataç tınmıyor, hiç oralı olmuyordu. Konuşmasına yuh'lara aldırmadan devam etti:

«— Çünkü...» dedi. «Çağında bobstildi.»

Gene yuhalamaya başladılar.

«— Çağında bobstildi. Çağının kurulu düzenine karşı geliyordu. Aruzu kendinden öncekilere göre bozuyor, yeni kalıplar buluyordu. Şiirin özündeki kavramları bozuyor, kendi çağındaki şairlere kafa tutuyordu. Çağına her kafa tutan adam bobstildir.»

Tutucular yeniden yuh diye bağırmağa başladılar. Hiç aldırmıyordu. Dinletmesini biliyordu. Yuh sesleri azalmış, ardından ne diyecek diye beklemeye başlamışlardı. Onun için gerekli olan da buydu. Sözünü dinletmek ve ilgiyi çekmek. Şair Baki Efendi bobstildi, demese dinletemiyecekti kendini. Ondan sonra Orhan Veli'nin ve arkadaşlarının bobstilliğini anlatmaya koyuldu. Şiirler okuyor, bu bobstil şiirlerin geçerli olduğunu ispatlamaya çalışıyordu. Dinleyiciler, zaten bob-

stilliği ve bobstl şiiri öğrenmeye gelmişlerdi. O da onlara onun öğretecekti. Dinlemezlerse öğretmezdi ki...»

Kırsaçlı öğretmen :

«— Çok paradoksal adamdı.» dedi.

«— Evet öyleydi. Söylemek istediklerini bu yöntemle karşıya aktarmak istiyor, bunu da başarıyordu.»

Genç öğretmen yeniden atıldı :

«— Ataç bir fenomendi...»

«— Ne demek fenomen?»

«— Yani olay...»

«— Canım sen şimdi fenomeni, menomeni bırak da tatlı tatlı konuşalım...»

«— Ben bilimsel olmaya çalışıyorum.»

Genç öğretmen, eskilere içerlemişti. İçkiye de alışık olmadığı için, içtiği başına vuruyordu. Kendi de sarhoşluk ettiğinin farkına varmış olacak ki, kadehini alıp başka bir masaya geçti.

Onlar konuşmayı sürdürdüler.

«— Kaçlarda oldu, bu olay?»

«— Sanırım 1944'de... Biz Mülkiye'nin son sınıfındaydık.»

«— Ataç Orhan Veli ve arkadaşlarını tutuyordu o zamanlar... Onları tanıtmağa çalışıyordu.»

«— Öyleydi ama, Ataçla Orhan dargındı.»

«— Ben de işittim dargındı.»

«— Dargınlıkları sırasında, Kutlu Pastanesinde bir genç şair Orhan Veli'yi nasıl bulursunuz, diye sormuştu. O da, böyle birini tanımıyorum, demişti.»

«— Böylesine silkip attı demek?»

«— Evet.»

«— Kutluyu bilir misiniz?»

«— Çok iyi bilirim.»

Ankara'yı pek iyi bilmeyen biri sordu :

«— Neredeydi Kutlu kuzum?»

«— Yenişehir'de Piknik'in karşısında Yapı Kredi Bankası var ya, orasıydı. Hem pastane, hem de bir iki tek içilebilen bir yerdi. Yanında, Türk Amerikan Bankasının bulunduğu yer de Özen Pastanesiydi. Dahası var. İş Bankası'nın bulunduğu yer de Galatasaray Kulübüydü.»

«— Birbirinden farkı yok.»

«— Eski meyhaneler şimdi hep banka oldu desenize.»

«— O da nesi?»

«— Biri içkiyle insanın başını döndürüyor, biri parayla döndürüyor.

Gülüştüler.

«— Ben Adana Lisesindeyken Ataç da orada öğretmendi. Halkevinde konferanslar verirdi. Bir gün, bir konferansında, ben Allahsızım, dedi. Büyük bir kıyamet koptu. Ataç'ı dövmeğe kalktılar. Söyledikleri iyi anlaşılmamıştı. Ateist olduğunu söylemek istemişti. Adanalılar sanki kendileri Allaha çok bağlıymışlar gibi, Ataç'a kızdılar. Sokakta her gün, her kabadayı küfrederken, Allahını bilmem ne yapayım diye söver. Ataç'ın felsefe açısından söylediği bu söze dayanamamışlardı. Başına bir şey gelmesin diye Adana'dan aldılar, sanırım Ankara'ya öğretmen gönderdilerdi.»

«— Yaman adamdı.»

Söz Ataç'tan ayrılıp yeniden sosyalizme döndü.

«— Yön dergisini okuyor musunuz?»

«— Okuyorum.»

«— Nasıl buluyorsunuz?»

«— Kendine göre bir yenilik getiriyor.

«— Devrimin ancak askerle olacağını savunuyor.»

«— O kadar açık söylemiyor.»

«— Açık söylemese bile ima ediyor.»

«— Orası, öyle!...»

«— Siz ne dersiniz üstad?»

«— Vallahi askerle sosyalizm yapmak istiyenler de var. Ama, o kadar işte. Sosyalizm biliyorsunuz, işçi sınıfının birlikte olmazsa, şöyle böyle oluyor ve yarım oluyor. Mısır ve Cezayir deneyleri bunu gösterdi. İşçi sınıfı benimsememişse, bütün alınan tedbirler. yarım kalıyor. Ben Mısır'da iken, asker sosyalizmini kurmak istiyen liderlerden biriyle konuştum. Bana, çok zorluk çekiyoruz, demişti. Askerler birbirlerinia tutuyordu. Kenetlenmişlerdi. Fkat fellahlara yeni düzeni bir türlü anlatamıyorlardı. Konserve yardımı gelmişti. Fellahlara konserve veriyorlardı. Kalorisi, proteini tamam konserveler. Fakat fellahlar verilen etleri bir türlü yemiyordu. İlle de ateşte kızartılacak et istiyorlardı. Devrimciler onu vermeyince de devrimin oturmadığına inanıyorlardı.»

«— Castro deneyine ne dersiniz?»

«— O başka bir şey tabii!.»

«— Adam köylülerle yaptı devrimini...»

«— Öyle...»

«— Yeni bilgiler var mı?»

«— Yeni bir kitap çıktı. Orada Castro diyor ki, biz devrimciydik, dağa çıktığımızda... Dağda köylüleri gördük, biz köylü olduk... Köylüler bizi gördüler, devrimci oldular. Böylece birbirimizle kaynaştık, birlikte devrimi yaptık. Böyledir. Her şeyi kendi koşulları içinde düşünmek ve tedbirlerini almak gerekli. Castro, Batista rejiminin fenalıklarını kendi köylülerine iyi anlatabildi. Zaten çevresindeki insanlar da kalbur yürekli kişiler. Gözlerini budaktan esirgemiyorlar.»

«— Bizim ulusal kurtuluş savaşı gibi bir şey.»

«— Bizim ulusal kurtuluş savaşında düşman karşıda, somut olarak görünüyor. Köylüler ve işçiler düşmanı görüyorlar. Padişah düşmanla işbirliği yapmış, hainliği açık görülüyor. Mesele, bu görünenlere karşı olanlarla birleşip, dövüşmeyi başarmakta... Mustafa Kemal bunu yapabilen liderdir.»

«— Köylülerin emperyalizme karşı savaşı...»

«— Emperyalizm kovuluyor.»

«— Sonra?..»

«— Emperyalizm kovuluyor ama, onun içerisindeki işbirlikçileri temizlenmiyor.»

«— Neden?»

«— Ülkemizdeki solcular zayıf... Millî kurtuluş savaşının da niteliğini iyi anlamıyorlar. Çoğu solcular İstanbul'da oturuyor. Anadoluya gelip, köylülerle beraber dış düşmana karşı dövüşmüyorlar. Hattâ bazılarına göre, bu savaşın gerçek anlamını da kavrayamıyorlar.»

«— Niye böyle oluyor?»

«— Ülkenin toplumsal yapısı üstüne fazla bildikleri yok. Araştırmalar da yapılmamış o zamanlar. Sınıf ilişkileri yeter derecede bilinmiyor. Bilinse bile, siyasi bir güç olarak devrimin içinde görev alamıyorlar. Hattâ devrimin karşısına dikilen solcular çıkıyor. Hangi solcu lider gördünüz ki bir ulusal kurtuluş savaşının karşısında yer almıştır? Bizimkilerin içinde böyle olanlar var. O zamanki yayınlar da gerçeği değil, hayali bir işçi sınıfı üstüne oturtulmuş. İstanbul'da işçi var. Fakat Anadolu'da işçi yok, işçi yok toprağa bağlı köylüler var. Bunlarla ilişki koparılmış. Eğer bunlarla ilişki kurulabilse, sol da fikrini söyleyebilecek bir duruma gelebilecekti. Mustafa Kemal askere güvendiği hlde köylüyü ihmal etmemiştir. Belki Castro'nun koşulları çetecilik döneminde bizim millî

kurtuluş savaşımızda da vardı. Bu çetelerin, ki bugün bunlara gerilla deniyor, başına geçilir, millî kurtuluş hareketine bir köylü hareketi niteliği verilebilirdi. Bugün o koşullar da yok sanıyorum.»

«— Bugün nasıl mücadele edilebilir?»

«— Her ülkenin koşullarına göre, değişik biçimde. Bakın Küba'da Castro'nun yürüttüğü yöntem uygulandı. Başka yerlerde uygulanamıyor. Ülkenin somut koşullarını iyi bilmek gerekiyor.»

«— Bir lider işi mi?»

«— Hem bir lider işi, hem bir kadro işi...»

«— Seçimle olur mu?»

«— Olur elbette...»

«— Nasıl?»

«— Nasıl?»

«— Halkımızın seçimlere bir alışkanlığı var. Bundan yararlanılmalı. Sol birikim, sol bir muhalefet haline dönüştürülmeli... Bugün ülkemizde bırakın sol bir iktidarı, sol bir muhalefet dahi yok. Tabiî sol muhalefetten, disiplinli ahenkli, her kafadan bir ses çıkmayan, sol bir örgütlenme anlıyoruz. Sol örgütlenip, sol bir muhalefet olduğunu bile ispatlayamadı ki, sol bir iktidardan söz elebilsin. Birinci görev bence, sol bir muhalefet cephesi kurabilmekte... Sol muhalefeti kurdunuz mu, sol iktidarın kendi süreci içinde yolu açılır. Henüz sol muhalefet kurulamayınca sol iktidar da hayal oluyor.»

«— Bazıları parlâmentoculuk yoluyla devrim olmaz, diyorlar.»

«— Devrim başka, sol muhalefet başka... Sol muhalefet bir siyasî birikimdir, bir siyasî potansiyeldir. Başka ülkelerde de sol partiler iktidara gelmezler, devrim yapmazlar. Ama, sol bir muhalefet olma görevini başarı ile sürdürürler. Ben sol muhalefet der-

ken, var olan koşullar içinde, var olan özgürlükleri, mücadele olanaklarını kullanarak düşüncesini açıklamayı belirtiyorum. Bu gün etkili bir açıklama yapılamıyor. Sol kendi içinde bir bunalım geçiriyor, bunu da sol mücadele zannediyor. Parlâmentoculuk varken, bunun olanaklarından yararlanma son sınırına dek götürülmemişken, sol bir iktidar ve devrimden söz etmek hayal oluyor.»

«— Bizi epeyce aydınlattınız üstadım.»

«— Yo!... Ben düşündüklerimi ve gördüklerimi söylüyorum. Elimden geldiğince de gerçekçi olmaya çalışıyorum. Bir siyasî akımın gücü fazla olur, metodu da o güç oranında uygulanır. Henüz ortada, düşmanın gücünün üstesinden gelecek bir güç yokken, kendini bir siyasî akım olduğundan ötürü güçlü sanırsa bocalar. Onun için sol bocalamaktadır ve güç yitirmektedir.»

Vakit hayli ilerlemişti. Yavaş yavaş toparlandılar. Bir bölüğü evlerine gitti, bir bölüğü karşı kahvede konken oynamağa... Aşağı yukarı her geceleri böyle başlar ve böyle biterdi.

Öğretmenlerin yanından ayrılmayan bir Mazhar Çağ vardı. Öğretmenlerin ne diye peşini bırakmaz diye şaşardım. Sonra düşündüm ve buldum. Ben bu Mazhar'ı ilkin hikâyeci İlhan Tarus'un yanında görmüştüm.

«— Kim bu?»

«— Bırak iti, polis...» demişti.

Adama baktım süküm püklümdü bir polis ajanına da benzemiyor değildi hani... Korkak ve çekingen davranışına acıdım. Rahmetli İlhan farfaracı herşeyi büyütücü tiplerdendi. Bu adamın durumunu da büyütüyor gibi geldi bana. Zaten polis meselesi de solcular arasında derttir. Kim kimi çekemiyorsa «polis» der,

rahatlar. Adı polise çıkan adam bir süre üzülür, gücü yeterse, diyeni bir punduna getirip benzetir, sonra polislikten kurtulur. Bu sefer ötekinin adı polise çıkar. Ona buna, polis diye çamur atmak bir dönemin şanındandı. Sanıyorum yeni kuşakların arasında böyle bir hastalık yok. Varsa da bize kadar ulaşmıyor. Zaten, bizim artık polislik bir işimiz kalmadı. Yıllar önce bizi izleyen, ardımıza düşen polislerin kimi emekliye ayrıldı, kimi de öldü. Yenilerini ise biz tanımıyoruz. Tanısak bile, şefleri, müdürleri arkadaşımız oldu. Bizleri taciz edecek kadar ilişemiyorlar.

Bizim günlerimizin en çılgın polisi Ekrem'di. Ankara'da uzun yıllar Birinci Şube (Siyasî Kısım) müdürlüğü etti. Bu Ekrem, suçlu bulamazsa, suçlu icat edecek kadar solcu meraklısıydı. Bir gazeteci arkadaşımızı bir gün Meclis'e kadar takip etmişti. Arkadaşımızın, DP'nin, önemli mebuslarından birinin akrabası olduğunu öğrenince de, yüz geri dönmüştü. Ekrem, CHP'nin yürekten bağlısıydı. CHP der, başka birşey demezdi. CHP iktidardan düşünce, hemen soluğu DP de aldı ve Karadeniz illerinin birinden milletvekili oldu. Bu sefer DP'ye yürekten bağlandı. DP yıkılma döneminde Tahkikat Encümeni kurduğu zaman, Meclise polisleri sokan, CHP'li milletvekillerini polismarifetiyle Meclis'ten dışarı çıkaran da bu Ekrem'dir.

Yassıada duruşmaları sırasında perişan halini görmüştüm. Ne de korkuyordu, vaktiyle herkesi korkutan ünlü polis müdürü!... Tahkikat Encümeni azâsı olduğu için Başol Mahkemesi onu da idama mahkûm etmişti. İmralı'ya götürülürken altını kirlettiğini askerlerden duymuştum. Millî Birlik Komitesi bazı idamları tasdik etmeyince, kurtulanlar arasında bu da vardı.

Ünlü polis müdürü, şimdi, Cebeci civarında bir

yerde benzincilik eder. Kimse, bu benzincinin bir zamanlar solcu gençleri yıldıran adam olduğunu bilmez bile. Eski polisler böyledir işte!

Mazhar Çağ, nerde bir hareket varsa onun içinde yer alıyordu. Sosyalist Kültür Derneği kuranların yakınındaydı. 27 Mayıs Derneğini kuranların arasında da vardı. Bazı solcular bir dayanışma derneği kurmuş lardı, bunların kurucuları arasında da yer alıyordu. İyice huylanmıştım, ondan.

Bir gün sıkıştırdım:

«— Yahu sen ne iş yaparsın?»

«— Mühendisim.»

«— Nerede çalışırsın?»

Çalıştığı yeri söyledi.

«— Orada yevmiye ile çalışıyormuşsun.

«— Ben emekliyim. Emekli olduğum için, yevmiye ile çalışabilirim ancak.»

«— Kim yerleştirdi seni oraya?»

«— Tevfik İleri...»

«— Hem solculuk, hem Tevfik İleri, bun asıl oluyor?»

«— Tevfik'le biz mühendis mektebinden arkadaşız. O Bayındırlık Bakanı olunca, eski mektep arkadaşlarını korudu. Sadece beni değil, Abidin Nesimi'yi de işe aldı. O günden beri bu işte çalışırım.»

«— Bu kadar olay geçti, sana dokunan, ilişen olmadı mı?»

«— Olmadı.»

«— Çok iyi doğrusu... İlhan sana polis derdi. Var mı sende böyle şey...»

«— Delinin biriydi rahmetli... Ne dediğini bilir miydi? O kendisi polisti. Millî Emniyette çalışırdı.

«— Çamur atma ulan...»

«— İstersen Muslih'e sor... O bilir...»

«— Hangi Muslih'e?»

Önemli bir devlet memurunun adını verdi.

Onu da bulaştırıyordu. Fazla kurcalamadım.

«— Sen onları nerden tanırsın. Biz İstanbul'da hepimiz birbirimizi tanırız. O zamanın gençleri arasında da solculuk vardı. Muslih, Safaettin, Prof. Rasim de solcu gençler arasındaydı. Tutuklama olunca, Safaattin Romanya'ya kaçtı. Prof. Rasim Tıbbiye öğrencisiydi. Hastaydı. Sedye ile mahkemeye getirdiler. İstiklâl Mahkemesi Reisi kızdı: «Ulan«û diye bağırdı sorumlulara, «Sağlamlar bitti de hastaları da mı yargılayacağız?» Rasim de böyle kurtuldu. Muslih ise saklanmıştı. Ya biz bunları biliriz. Nâzım benim arkadaşımdır.»

«— Teveoğlu'nun kitabında polis Mazhar diye biri geçiyor o sen misin?»

«— Yanlış yazmış...»

Böylesine bir ajan da öğretmenlerin ardında gezerdi.

Boyları, boşları, yüzlerinin biçimleri, adları ile üçünü çok iyi hatırlıyorum. Ötekilerden kimi hatırımda, kimi belleğimden silinip gitti. Zaman çoğu şekilleri silip atıyor. Bir gece grup halinde gelip, en dipteki masaya oturdular. Asker oldukları davranışlarından belliydi. Daha önce de böyle sivil giyinmiş askerler gelmişlerdi. Bunların da, sivil giyinmiş asker olduklarını hemen anladım. Pek üzerinde durmuyordum bu gelişlerin. Bunun da durmadım, ya da durmak istemedim. Onlar kendi dalgalarında, ben kendi dalgamdaydım. Vakit epeyce ilerledikten sonra, garson geldi ve dip masada oturanların konuşmak istediklerini söyledi. Gitmemek olmazdı.

Gittim.

Masaya yaklaştığımda askerce kalkıp, birer birer

elimi sıktılar ve adlarını söylediler. Adlardan çoğunu çok önceden biliyordum. Gazeteler bu adları yazmışlardı. Bunlara «21 Mayısçılar» deniyordu.

İdamdan kurtulmuşlar, hapislikleri müebbede çevrilmiş, Demokratların affından sonra bunlar da affedilmişti. Bu affın biçimi, hapisten çıkmaktı. Kurmay Yarbay Osman'ı biliyordum... Bir arkadaşımla hapishanelerinin birinde karşılaşmıştım. O zaman daha şişmandı. Hapisliğin verdiği bir şişkinlik vardı üzerinde. Şimdi, daha incelmiş, heybetli görüntüsünü yitirmişti. Öteki Erol, daha öteki de İlhan'dı. Ötekileri de tanıdım, ama kimlerdi, unuttum. Bir daha da karşılaşmadığımızdan unutmakta haklıydım. İhtimal ki onlar da beni unutmuşlardır çoktan. İlk konuşan Osman oldu:

«— Sizinle...» dedi. «Üsküdar'dan...»

«— Evet yarbayım, hatırladım. Ama biraz değişmişsiniz.»

«— Hapisane dışı hayat...»

«— O da olabilir. Fakat daha şişmandınız, zayıflamışsınız.»

Askerlikteki rütbe ve kıdeme saygıyı konuşurken de sürdürüyorlardı. Rütbesi büyük olduğu için Yarbay konuşuyordu. Ötekiler de konuşurlarken birbirlerine, askerlikte olduğu gibi rütbeleri ile hitap ediyorlardı: Yarbayım, binbaşım, yüzbaşım, üsteğmenim, teğmenim gibi...

«— Daha hapisteyken, gazetede burayı açtığınızı okumuştum. Arkadaşlarla mektuplaşıyorduk. Af çıkar da, hapisten kurtulursak, burada buluşalım diye sözleşmiştik. Af çıktı, biz de hapisten kurtulduk. Siz de biraz zayıflamışsınız...»

«— Eh, ticaret yapıyoruz. Zayıflatıyor insanı.»

«— Özel sektör olmuşsunuz.»

«— Bir dergi hariç, hiçbir yerde yazdığım yok. Daha doğrusu, «Gel yaz diyen» olmadığı için burayı açtık. Geçim meselesi...»

«— Arkadaşların bir toplantı yeri de olmuş.»

«— Orasını arkadaşlar söylüyor. Eksik olmasınlar. Bizim için bir kazanç, bir geçim yeri daha çok...»

«— Öyle demeyin.»

«— Gerçeği söylüyorum.»

O gece dereden tepeden konuşarak sabah ettik. Müşteriler dağılıp gittikten sonra kaldık. Çalışan personel de gitti. Kendi kendimize servis yapmağa başladık. Hattâ bazıları mutfağa girerek hapishane işi yemek dahi pişirdiler. Kaynaşmış, dostça bir gece geçirmiştik.

Birkaç gün sonra, Osman, Erol, İlhan beraber geldiler. Üçünün daha yakın oldukları anlaşılıyordu. Osman'la Erol, Talât Aydemir ve Fethi Gürcan'la idam almışlar, sonradan cezaları müebbede çevrilmiş, İlhan müebbed almış. Biraz da kaderleri birleştirmiş onları. Osman, tek başına İstanbul Radyosunu alan subaydı. İlhan, Ankara radyosunu ele geçiren... Erol da, Harbiyelilere komuta eden üsteğmen. Üçü de yiğit, gözleri tok, sözlerine güvenilir asker.

İhtilâl gecesini hatırladım. Yorgun gelmiş, erken yatmıştım. Telefon çaldı. Açtım. Gazetede çalışan gececi :

«— Ağabey radyoyu aç...» dedi.

«— Ne var?»

«— Hele aç da, anlayacaksın...»

«— Oğlum sen söyle, ben sonra radyoyu açarım.»

Kızdığımı anlamıştı. Süpriz yapmanın sırası değildi.

«— İhtilâl var!..»

«— Ne ihtilâli?»

Bu sefer gececi kızdı :

«— Öyleyse radyoyu aç ve dinle!..»

Açtım ki, radyo 21 Mayısçıların elinde... İlhan'ın sesi... Talât Aydemir'in demecini okuyordu. Meclisi kapatıyor, Anayasayı kaldırıyor, yerine ihtilâlin koşullarını koyuyordu. Heyecanlı, hâkim, tok bir sesle konuşuyordu. Radyoyu ele geçirmişlerdi.

Talât Aydemir'i düşündüm. 22 Şubat hareketinden sonra, 21 Mayıs'tan önceydi. Bir demeç vermişti: «Ordu İsmet Paşayla beraber değildir» diyordu. İsmet Paşa Başbakan'dı. Gazetelerden biri «Ordu hükümetle beraber» diye yazmıştı. O da bu yazıya cevap veriyordu. Ben de, tutmuş çalıştığım gazetede, eski bir asker —Talât Ordudan ayrılmıştı—, madem ki ordu İsmet Paşa'yla beraber değil, diyor, ordunun tümü İsmet Paşa'yı tutmuyor, diye yazmıştım. Beni de Talât'ı da mahkemeye verdiler. Bilirkişi raporu aleyhimizdeydi. Ben hükümet kuvvetlerini, hükümet aleyhine kışkırtmaktan sanıktım. Talât, neden sanıktı, bilmiyorum. İki davâyı birleştirmek istediler. Yazı İşleri Müdürü Ali'yi bulamadılar. Bizim davâ sürüncemede kaldı. Talât da bir başka şeyden tevkif edildi.

Hapisten çıktıktan sonra, bir gün haber salmış, «Gelsin görüşelim» diyordu. Biliyordum ki, evi gözetleniyor. «Bir basın toplantısı yapsın, ben de gazetecilerle beraber geleyim, bu vesile ile konuşmalım», dedim. Öyle yaptı.

Gittim.

İlk kez görüyordum. Kısa boylu, şık giyinen, asker olduğu bakışlarından belli. Gazeteciler gittikten sonra oturup konuştuk.

«— Ne yapmak istiyorsunuz albayım?» diye sordum.

«— albayım?» diye sordum.

«— Atatürk'ün bıraktığı yerden devam etmek istiyoruz. Atatürk'ün bütün devrimleri çiğnenmiştir. Kimse sahip çıkmıyor. Biz sahip çıkacağız. Bıraktığı yerden devrimleri sürdüreceğiz.»

«— İlkeleriniz?»

«— Bunu da iktidara geldikten sonra açıklarız.»

Konuşmamızdan edindiğim izlemlere göre, Talât marksist terimleri de bilmiyordu. Bilmiyordu, demiyeceğim, kullanmıyordu. Onun marksizmi incelemiş bir sosyalist olduğunu da sanmıyorum. Kemalist devrimci olduğu anlaşılıyordu. Harb Okulu öğrenciliğinden bu yana Kemalizm hakkında ne öğrenmişse onları sıralıyordu. Konuşmamız, sanıyorum, iki saate yakın sürdü. Belli bir görüşte anlaşamadan ayrıldık.

Radyo'da konuşan İlhan'ın sesi birden kayboldu. Yerine başka bir ses geçti. Aliverdi olduğunu söyledi.

«— Bunlara inanmayın...» diyordu. «Bunlar Talât'ın üç buçuk adamı... Hükümet duruma hâkimdir.»

Radyoyu demek, yeniden hükümet kuvvetleri ele geçirmişti. Onun için de Talât'a sövüyorlardı. Sokağa baktım. Sokakta hâlâ Talât'ın kuvvetleri hâkimdi. Köşebaşlarını Harbiyeliler tutmuştu. Evim Atatürk Bulvarına bakıyordu. Güven Parkı'nın çevresine Harbiyeliler hâkimdi. Sokağa çıkıp bir bakayım, diye düşündüm. O sırada eşim uyandı:

«— Çıkma ne olur? Ben korkarım... Hele biraz daha bekle!.. Durum aydınlansın...» diyordu.

Biz konuşurken Talât'ın kuvvetleri radyoyu bir defa daha hâkim oldular. Meğer o sırada Aliverdi'yi alıp Harbiye'ye götürmüşler, sonra salıvermişler. O gene gelip, radyoyu alan kuvvetlere katışmış, konuşuyordu. Bir daha radyoyu ele geçiremediler. Ama sokak onlarındı.

Sabaha karşı, «Harbiye Marşı» söyleyerek bir ge-

çit yaptılar. Her taraf inliyordu. Yenilenlerin son bağırmasıydı bu.

Sonradan öğrendim ki, bu geçit resmini Erol yaptırmış. Yenilgiye uğradıklarını anlayınca Harbiyelilere moral güçlendirmesinde bulunuyormuş.

Sonu çok yazıldı. Sabaha karşı jetler uçtu. Ateşler edildi. Caddelerdeki Harbiyeliler toplandı. Talât karargâhını bırakıp kaçtı. İsmet Paşa duruma hâkim oldu. Hepsini toparladılar. Mamak Mahkemesi kuruldu. Üniormasından şimdi soyunmuş olan Tural makinesini işletti. İdamlar, hapisler, sürgünler ve yıkılan yuvalar... Mamak duruşmalarını izlerken hepsini görmüştüm.

Demek bunlardı onlar.

Askerlerin, kendilerine özgü, sert, gururlu, içlerine dönük davranışları oluyor. Altına bir söylüyorlar, gümüşe hiç söylemiyorlar. Erol böyleydi. Osman suskun, donuk. İlhan'ın yüzünde süreli gülücük var. Gözlerini kırparak konuşuyor. Askerlikten hapisaneye, hapisnaneden hayatın içine girmişlerdi. Düzenin ne kadar kaypak olduğunu, güçsüzü ezdiğini bilmiyorlardı. Kaypak düzen içinde ben kıvranıp duruyordum. Onlar için bir şeyler yapmak istiyordum. Aklımdan bir şeyler geçiyordu. Söze şöyle başladım:

«— Geçmiş olsun!... Bu da geçti... Bunda sonra ne yapmak niyetindesiniz?»

Bu sorum karşısında şaşırdılar. Bakıştılar. Soruma yanlış anlam verdiklerini anlamıştım. «Gene ihtilâl yapacak mısınız?» diye sorduğumu sanmışlardı. İlkin Osman toparlandı:

«— Ne gibi, yani?» dedi.

«— Geçim... İş güç, ekmek parası...»

«— Ha öyle mi?»

«— Evet...

«— Benim emekli maaşım var. Erol'a, İlhan iş arayacaklar... Onlar üsteğmendi. İhtilâlci üsteğmeni de emekli yapmazlar... Emekli maaşı bağlamazlar ki...»

«— Doğru... Sizin emekli maaşını verecekler mi? Kesmezler ya?»

«— Af öyle çıktı... Maaşımızı da vererek... Demokratlara da öyle yapmadılar mı?»

«— Sahi öyle yaptılar... Erol'la İlhan ne yapacaklar?»

«— Hükûmetle temastayız... Devlet Bakanı Öztürk uğraşıyor bizimle... Hükûmet onu memur etti... Bütün arkadaşlara iş bulunacak... Erol'la İlhan'a da.»

Yarbay iki kader arkadaşına da kol kanat geriyordu. Her haliyle kendini değil, onları düşünüyordu. Baba, ağabey gibiydi. Bu kadar açık konuşması İlhanla Erol'u şaşırttı. Yarbayın ihtiyatsız davrandığını sandılar. Kımıldamaları, öksürmeleriyle onu uyarmak istediler. Oysa yarbay hiç oralı değildi. İnsan sarrafıydı. Kime güvenilir, kime güvenilmez iyi ölçüyordu.

Erol atıldı:

«— Buluruz bir iş... Ben İngilizce bilirim. Hareketten önce Türkiş'te çalışıyordum. Doğan Avcıoğlu, İlhami ile beraber.»

«— Sivil miydin?»

«— 22 Şubat'a da karıştım. Ordudan ayırdılar.»

«— Bilmiyordum.»

«— Ben sizi tanıyorum. Büronuz Türkiş'in altındaydı. Her gün görürdüm.»

O gün böyle geçti.

Ortağım Kerim ayrılmıştı. Ben geç saatlere kadar kalıyor dükkânı kapatıp, öyle gidiyordum. Sabahları da erken gelmek, dükkânı açmak zorundaydım. Uykusuz, yorgun düşüyordum.

Erol'la İlhan her sabah geliyorlardı. Dükkâna alışmışlardı. Hattâ ufak tefek işlere yardım bile ediyorlardı. Dost olmuştuk. Bana alışmışlardı. Ben de onlara alışmıştım. Benim yorgun düştüğümü görünce, dükfânı açmada da bana yardımcı oldular. Bir gün Erol, bir gün İlhan açıyordu. Kasada oturuyorlar, hedabı alıyorlar, işçilere komut veriyorlardı. İşleri öğrenmiş, kavramışlardı. Askerlikten gelen bir alışkanlıkla işçileri yönetmesini, adam kullanmasını benden daha iyi beceriyorlardı. Ben zaman zaman sinirleniyor, bağırıp çağırıyor, bazı kimseleri kırıyordum. İşçileri kırdığım çok oluyordu. Onlar, bunu yapmıyorlardı. daha yumuşaktılar.

Konuşurken, lâf arasında :

«— Yahu sizinle gelin ortak olalım» dedim.

«— Ortak gibiyiz ya...»

«— Ciddî olalım.»

İkisi de gülerek :

«— Peki olalım... dediler.

«— Paranız var mı?

İlhan :

«— Ne gezer...»

«— Niçin sordunuz parayı?»

«— Ortak olmak için para lâzım. Benim ortak ayrıldı. Size daha önce anlatmıştım. Borçlarım var. Paralı birisini alayım ki, borçları biraz olsun temizliyeyim.»

Erol durdu, yüzüme baktı, sonra bir açıklama yaptı :

«— Benim bir otomobilim vardı... Amerika'dan getirmiştim. İçeri girince, bunu birisine bizimkiler sattılar. Birazını ödedi. Birazı için de bono vermişti. Ödemedi. Adam kayıp... Onu arıyorum... Bulduğumda, elimde bir miktar para geçecek... O zaman ortaklığı

düşünebiliriz.»

Erol'da iş vardı. İlhan, tek lifimin üzerine düşmedi. Radyoda iş bulmak umudundaydı. 21 Mayıs'ta, radyoyu silâhlı olarak bir süre teslim almış olan devrimci, şimdi radyoya memur olmak istiyordu. Benim pek aklım kesmiyordu. Fakat emir yüksek yerden geldiği için o girmeyi bekliyordu. Nitekim, işi uzadıysa da, sonunda girdi. Erol'un ise memurlukta gözü yoktu. O devrimci havasını yaşıyordu. İki devrim hareketine katılmıştı. 22 Şubat ve 21 Mayıs. Hayalinde adam atama, adam azletme gücü yatıyordu. Memur olma güç geliyordu. Düşünüyordu, yapsa, yapsa, benim gibi ticaret yapar, bağımsızlığını sürdürürdü.

Erol, otomobilini alan adamı aramaya koyuldu. Adamın işleri bozulmuş, bonoları ödeyemediği için kaçıyordu. Erol da durmamacasına kovalıyordu. Bir gün geliyor:

«— Sivas'a gitmiş...» diyordu. Bir başka gün Erzurumda olduğunu, ya da Karsta bulunduğunu öğreniyordu. Yakalayamıyordu bir türlü. Gerçi paralı bir tanıdıkları kefilmiş. O da, «Bu gün alırız... yarın alırız...» diye oyalıyormuş. Çıkarıp vermiyormuş parayı... Onun için Erol'la paralı ortaklığımız yattı. Ortada para yoktu. Para olmayınca da ticarî ortaklık olmuyordu.

İlhan sinirli ve kızgın kapıdan içeri girdi:

«— Radyo'daki işimi senin şair arkadaş bozmuş...» dedi.

«— Kim benim şair arkadaş?»

Adını söyledi.

«— Nasıl olur? Benim bildiğim böyle şeyler yapmaz.»

«— Ben içerden duydum.»

«— Yanlış duymuş olmayasın... Kendileri bozup

da onun üstüne atmasınlar?»

«— Ben inanılır yerden duydum.»

«— Nerde, kimden?»

«— Yönetim Kurulu odasında.»

«— Peki, gidip bir konuşayım bakalım.»

Şair eski arkadaşımdır. TRT Yönetim Kuruluna sanatçılar kesiminden girdi. Benim bildiğim, değil İlhan'ın işine engel olmak, tersine eelinden bir şey geliyorsa engel olanları İlhan lehine çevirirdi. Gittim, Radyonun Mithatpaşa Caddesindeki yerinin en üst katında çalışıyordu, buldum. Öpüştük, bir kahve söyledi, dükkâna gelemediği için özür diledi. Kahveleri içerken İlhan'ın meselesini açtım:

«— Sen engel oluyormuş, öyle söylemişler.» dedim.

Şair, yalana ve dedikoduya çok kızar. Bu sözüm üzerine çok sinirlendi. Sarışın Şair, sinirlenince kıpkırmızı olur.

«— Bak, şimdi yedikleri halta...» dedi. «Toplantımız gizlidir. Ama bak izah edeyim. Bir yanlışlık olacak. Bir puştluk var ortada. Gen engel olmadım. Aslında destekledim. Başkaları engel olmak istediler, karşı koydum. Kadro arıyorlardı. Ankara Radyosunda ona göre kadro bulamadılar. O Ankara'da görev istiyormuş. Atlatmak istiyorlardı. Bir ihtilâlciyi almak tan korkuyorlardı. «Madem ki kanun affetmiş, alacağız» dedim. Kadro, sonra düşünülebilirdi. Onlar hiç olmak istemiyorlardı. «Bir kere göreve alın, ondan sonra kadro bulun» dedim. Ben böyle demesem, bir Yönetim Kurulu toplantısından ötekine atacaklardı. Belki de, böylece uyutup, gündeme bile almıyacaklardı. Bunu önleyip prensip kararını aldırmak istiyordum. Bu engel olmak mı demektir? Görüyor musun, dışarıya nasıl yanlış ve tersinden yansıtıyorlar olayı?

İyi ki, bana bunu, söyledin.

Yarın toplantı var. Bunu Yönetim Kuruluna getireceğim. Gündem dışı söz alıp canlarına okuyacağım.»

«— Aman yapma!» dedim. «Sonra iyice bozarsın. Oğlanın işi yarıda kalır.»

«— Yok, onun işi oldu. Ben Adnan'la da konuştum. O da olmasını istiyor. Hükûmet de meşgul oluyormuş. Söylediler. Benim konuşmam, ivedilikle olmasını sağlar.»

Teşekkür edip ayrıldım. İçim rahattı. Şair arkadaşımın kallevlik etmiyeceğine güvenim vardı. Bu güvenim onun konuşması ile pekleşti. Dönüp bu konuşmamızı İlhan'a anlattım. Onu, öylesine doldurmuşlardı ki, hâlâ inanamıyordu.

İkide bir:

«— Konuştun... Demek öyle söyledi?» diye soruyordu.

Bir süre sonra işi oldu. Şair de bir akşam dükkâna geldi ve müjdeledi, iki kadeh rakı içti.

İlhan, işi olunca, iyice bizden ayrılmış, Erol'la kalmıştık.

Yarbay karabatak gibiydi. Bir görünür, bir kaybolurdu. İstanbul'a giderdi. Çanakkale'ye giderdi. Bakarsın, bir akşam çıkar gelirdi. Ne yaptığı, ne ettiği bilinmezdi. Ben bilmediğim gibi, Erol'la İlhan da bilmezdi.

«— Nerelerde dolaşır bu yarbay?...» derdim.

Bilmediklerini anlatmak için omuz silkerlerdi.

Yarbay bana Sinop'a sürülüşünü anlattı. Herşey bitmiş, cezaları, idamdan «müebbet»e çevrilmiş. Mamak Cezaevinden çıkmış, Tural'ın sultasından kurtulmuş. Sinop'ta artık. Bakmış burada da hücre cezası veriyorlar, hücreden çıkarmıyorlar. Oysa, yeni «infaz

şistemine» göre böyle yapmamaları gerekir. Mamak Cezaevi'nde hücre olabilir, ne olsa Cemal Tural'ın bölgesi... Onun kanunsuz emirlerini dinleyenler, uygulayanlar var. Sinop öyle mi? Orası sivil cezaevi ve sivillerin yönetimi altında... Birgün dayanamıyor, ilgililere:

«— Savcı ile görüşmek istiyorum...» diyor.

«— Eavcı haftada bir gün gelir. Bir isteğiniz varsa bize söyleyin...»

«— Beni neden hücrede tutuyorsunuz? Hücre cezam bitti. Ben de öteki mahkûmlarla beraber olmak isterim.»

«— Buna biz değil, Savcı karışır.»

«— İşte ben de onun için Savcı beyi görmek istiyorum.»

Sinop kıyıda küçük bir şehir. Denizden baktığımız zaman Cezaevi olarak kullanılan Sinop kalesini, bir de kırmızıya çalan badanasıyla Rıza Nur kitaplığını görürsünüz. Ulaşım yolları gelişmediği için şehir de gelişmemiş, bir kasaba olarak kalmıştır. Sadece Cumhuriyet döneminde değil, imparatorluktan ri böyledir. Kıyıda küçük balıkçı meyhaneleri vardır. Şehirn içine doğru da çarşı.

1957 seçimlerinde Menderes'le birlikte gitmiştim. O zaman gördüm. Sinop hep muhalefet partisi olan CHP'ye oy veriyordu. Menderes burayı fethetmeye gelmişti. İlgililerden şehrin ihtiyaçlarını sordu. Ona göre bir nutuk çekti. Şehrin neye ihtiyacı varsa, onları yerine getirecekti. Fabrika yapacaktı, okullar açacaktı, iş alanını genişletecekti. Sinoplular bu sözlere inandılar ve 1957 seçimlerinde oylarını DP'ye verdiler. Bunda CHP'den, DP'ye geçen, Turizm Bakanı, Yarbay'ın anlattığına göre, sonradan Londra uçak kazasında ölen Server Somuncuoğlu'nun da etkisi vardı.

Sinop kalesi üç katmış... En altta, kalebentlerin, ağır cezalıların zincire vuruldukları, rutubetli, soğuk, ışıksız hücreler. Onun üstünde de mahkûmların bir arada kaldıkları koğuşlar. En alt hücrede eylemişler Yarbayı... Dayanılmaz, yaşanılmaz bir yer. Bir kaç gün sonra savcı gelmiş, Yarbay, dik, vakur, korkusuz, Savcıya çıkışmış:

«— Türkiye Cumhuriyetinde birkaç kanun mu vardır?»

«— Ne demek o?»

«— Şahıslara ayrı ayrı uygulanan?»

«— Söylediklerinizi anlayamıyorum Yarbayım.»

— Anlarsınız da, anlamazlıktan geliyorsunuz. Biz askeriz. Belki bizi hukuk bilmez sanırsınız. Ama şartlar, bize hukuk öğrenmeyi de zorladı. İnfaz sistemini öğrendik. Hâlâ hücre cezası çekmekteyim. Oysa belirli bir süreyi tamamladıktan sonra, hücre cezasının bitmesi, öteki mahkûmların yanına gitmem gerekir. Oysa sizler beni hâlâ hüvrede tutuyorsunuz. Mamak'ta beni hücrede kanunsuz tutarlardı. Orası Tural'ın bölgesiydi. Bir takım adamlar onun kanunsuz emirlerini uygulamakta kendileri için çıkar umarlardı. Siz öyle misiniz? Siz Tural'ın emrinde değilsiniz. Siz Cumhuriyetin kanunlarını herkese eşit uygulamakla sorumlu ve görevlisiniz. Bunu yapmıyor ve yaptırmıyorsunuz.»

Yarbay'ın, yardımcıları önünde Savcıya böylesine tok sözlerle hitap etmesi, oradakileri şaşırtıyor, Savcı zor duruma düşüyor. Birşey de söylemek gerekiyor:

«— Durumunuzu inceliyeceğim» diyebiliyor.

Durumu inceliyorlar. Fakat bu sefer de, bulunduğu yerden besbetei bir yere, yalnız başına, koyuyorlar Yarbayı, Yarbay, bu sefer Ankara'ya tel üstüne tel çe-

kiyor. Arkadaşları da Adalet Bakanını sıkıştırıyorlar.

Bir günbakıyor bizim Yarbay, Adalet Bakanı Sinop'ta ve Hapishaneyi denetliyor.

«— Biliyorum, benim odaya gelecek...»

Nitekim dediği çıkıyor, Adalet Bakanı kapıdan görünüyor. Hal hatır soruyor. Yarbay sert ve bekliyor.

«— Memnun musunuz? Bir şikâyetiniz var mı?» diye soruyor. Cevap, kılıç gibi keskin ve sert:

«— Şikâyetim oldum olası var... Şikâyetim olmasa ihtilâl yapar mıydım?»

Bakan şaşırıyor.

«— Anlamadım?»

«— Sizin gibi yöneticiler bulunduğu süre hep şikâyetçi olmuşumdur. Kimsenin kanunî hakkı verilmiyor. Halk da şikâyetçi... Onun için ihtilâl yaptım ve buraya soktular. Burada da kanunsuzluklar var... Hiç olmazsa onu önleyin.»

Bakan yanında bulunan savcıya ve yöneticilere dönüyor ve Yarbayın öteki mahkûmlarla beraber bir yerde kalması için emir veriyor. Bakan gelmese Yarbay daha bir süre bu karanlık ve izbe yerlerde kalacakmış. Bakan da bir ihtilâlciden gerekli bir ders alıyor.

Dükkân kapandıktan sonra, Yarbayı da, ötekileri bir daha görmedim.

Avukat Kemal'le Peygamber Yaşar sallanarak içeri girdiler. Bir yerlerde birkaç kadeh atmışlardı. Sallanmalarından ve aşırı neşelerinden belliydi.

«— Feneri nerde söndürdünüz?»

Peygamber Yaşar:

«— Nerede söndürdükse, söndürdük... Kimseyi alâkadar etmez...» dedi.

Konuşmasından şaka mı ettiği, ciddî mi söylediği belli olmazdı. Peygamber Doğuluydu. Renkli, dikkati

çekici bir konuşması vardı. Yaşantısı da konuşması gibi alacalı bulacalıydı. Menderes'in enflâsyon döneminde taahhüt işlerine girmiş, çok para kazanmış, sonra da paralar geldiği gibi gitmişti. Batmıştı. Artık müflisin biriydi. Üzmemek için her hareketi hoşgörüyle karşılanıyordu. Sertliğini öyle saydım.

«— Bana ne, senin fenerinden...»

«— Hah... Öyle işte...»

«— Boş ver sen Peygambere.. var mısın, bir tavla?»

Dükkânın, kahveden lokantaya dönmesinden bize bir tavla armağan kalmıştı. Arada bir ortaya çıkarır oynardık.

— Benim işim var. Siz Peygamberle oynayın!»

«— Bilmezmişim.. Ben senin gibi avukatları tavla diye oynarım.»

«— Avukat nasıl tavla diye oynarmış? Hiç duymadım.»

«— Duymadınsa duy... Görmedinse gör...»

«— Onamam seninle... O oynarsa, oynarım. Bir beş on kâğıt!...»

Peygamber bana karşı aşağıdan aldı:

«— Bırak ağabey, ben oynayayım. Şunun durumunu ortaya koyayım.»

Avukat Kemal:

«— Oynamam, dedik ya...» Boşuna konuşuyorsun.»

«— Gördün mü?»

«— Korkar benden. Öyleyse siz oynayın.»

«— Benim işim var.»

«— Sen de benden korkarsın.»

Saate baktım. Vakit vardı.

— Niye korkayım.» dedim. Garson Naci'ye seslenerek: «Getir şu tavlayı!...»

Tavlayı getirdiler. Her zaman oynadığımız küçük

bir masa vardı, alçak, tavla oynamağa özgü... Onun üstüne koyduk. Meraklılar çevremizi sardılar. Pulları dizdik. Tam zorları atacağız. Avukat Kemal:

«— Düş bakalım onluğu...» dedi.

«— Kazan veririz.»

«— Olmaz.. Meydana para görsün... Tavlanın altına koyacağız.»

«— Kaçıyor muyuz?»

«— Sen kaçmıyorsun ama, benim uğrum kaçıyor. Paralar tavlanın altına!...»

O, bir on lira, ben bir on lira çıkardım. Tavlanın altına koyduk. Zarları attık. Benimki se (üç), onun şeş (altı) geldi. Zar atma sırası onundu. Zarları salladı salladı attı. Oyun başladı. Her zar atışında beni kızdırmak için bir oyun çıkarıyordu. Zarları avucunun içinde sıkıyor, sallarken de göbeğinin üstüne vuruyordu. Ondan sonra fırlatıyor, fırlatırken de:

«— Ne durmuş, yavrum?» diyordu.

O her seferinde «Ne durmuş?» diye zarı atışında, tavlanın kenarına düşen zarı Peygamber tekrarlıyordu.

«— Ne durmuş, yavrum?»

«— Şeşi yek durmuş...»

Şeşi yek oynuyor, kapı alıyordu.

«— Ne durmuş, yavrum?»

«— Pençü se durmuş... Al kapını!...»

«— Almıyacağım kapısını... Vuracağım.»

«— Vurma yahu, kapı al!.»

«— Almıyacağım!.. Sana ne?»

«— Bilmez ki!...»

«— Bilirim... Bilmem... Almıyacağım kapıyı... Elinde var bir kırık, bir de bunu vurursam, olur iki kırık... Sen ne anlarsın?»

«— Acemi işte!...»

«— Sen o kadar anlarsın.»

Ben atıyorum. Gele geliyor.

«— Gördün mü? Ben bilirim. Gele atacak. Kapının lüzumu var mıydı?»

«— Zar acemiye gelir.»

«— Gelsin. Mars bu. Mars. Ben adamı mars ederim.»

«— Et bakalım.»

Beş bir yenildim. Kemal, parayı tavlanın altından aldı. Çenesine sürdü. Sıvazladı. Cebine, öteki paraların yanına koydu. Böyle yapmadan maksat beni kızdırmaktı. Seyredenler gülüşüyorlardı. İçerledim.

«— Var mısın, bir daha?» dedim.

«— Yo.. Oynamam.. Yeter bu kadar.»

Peygamber girdi araya :

«— Öyleyse, benimle oyna...»

Tavlanın güdümünü, Avukat Kemal eline almıştı. Artık hepimizle dalgasını geçiyordu.

«— Kimseyle oynamam. Bu parayla bir şişe şarap içeceğim. Ondan sonra, kiminle istersem, onunla oynarım.»

«—Kaçma!... Kaçma!...»

«— Ne kaçması?... Canım böyle istiyor.»

«— Şımarık!...»

Bu söz üzerine yerinden doğruldu.

«— Getirin tavlayı... Bir el daha oynayalım.»

Getirdiler, yeniden başladık. İkimiz de hırslı oynuyorduk. Bu sefer zar bana gelmeye başlamıştı. Ben zarı attıkça Peygamber :

«— Ne durmuş?...» diye soruyordu. O sordukça da Kemal pireleniyordu. Peygamber'e dönüp :

«— Biz seninle mi oynuyoruz, onunla mı? Sen ne karışıyorsun?» diyordu.

«— Demin ocağımızı söndürdün... Çoluk çocuğu-

muzun rızkını aldın... Yanına kor muyuz ? Biz de söyliyeceğiz. Hadi yavrum ne durmuş?» Sonra gene kendisi kendi sorusuna karşılık veriyordu. Zara bakıyor :

«— Dört cıhar durmuş.»

Tam ben elimi uzatıp, oynayacağım zaman :

«— Dur ağabey, aman dur... İkiden ikiye kapı al.» Kemal'in sert bakışları arasında «Kapı al ki, belini kıralım.»

Kemal :

«— Yenersem, ikinizi birden yenmiş olacağım. Onu da bilesiniz. (Garsona seslenir) Naci, bir küçük şişe şarap getir. Anlavıldı bunları ayık yenemiyeceğim. Bir kadeh içeyim de hem ağzımın pası silinsin, hem de kafam yerini bulsun.»

Sonunda, beş sıfır yenildi. Peygamber hemen tavlanın altındaki paraları kaptı. Benim on lirayı bana verdi. Ondan aldığım onluğu da, sakalında sıvazlamaya başladı. Sonra cebine attı.

«— Var mısın benimle şimdi, bir yirmi lirasına?»

Avukat Kemal kızmıştı.

«— Varım.»

Oynamaya başladılar. Ben işimle meşguldüm. Bir süre sonra bir gürültü koptu. Kulak verdim.

«— Ulan eksik pulla oynuyor sabahtan beri. Toplarken bakıyorum, benden önce bitiyor. Neden böyle oluyor diye dikkat kesildim. Meğer pulları eksikmiş. Ama hileciymişsin! Bari oldu, olacak pulsuz oyna şu tavlayı...»

Peygamber sordu :

«— Pulsuz tavla oynanır mı?»

«— Oynanır.»

«— Nasılmış o?»

«— Seninki gibi... Üç beş eksik olacağına pullar

hiç olmaz... Sadece zar atarsın.»

Peygamber, kendi kendine söylenmeye başladı:

«— Biz kazandık mı, adı pulsuz tavla... O kazandı mı pullu tavla... Burada da avukatlığını gösterdi.»

Peygamber paraları almıştı. Kenara çekildi, sofrasını kurdu, akşam içkisine başladı. Üstüne, müteahhit olduğu günlerden kalma bir ağırlık, bir ağalık çökmüştü.

BİTTİ

mehmet kemâl

PULSUZ TAVLA

ROMAN

"Hakkı yenmiş bir kuşağın önde gelen şairlerinden Mehmet Kemal'i, romancı olarak "SürgünAlayı"ndan sonra bu kez "Pulsuz Tavla"da tanıyacak ve beyeneceksiniz.
Pulsuz Tavla" ilk bakışta bir anılar toplamı gibi görünebilir. Ama anılardan da nice görkemli romanların çıktığı ya da çıkarıldığı unutulmamalıdır."

KOZA YAYINLARI
TÜRK YAZARLARI

50.-